

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 51 (2837)

Нядзеля, 19 снежня 1976 г.

Цана 8 кап.

Генеральны сакратар ЦК КПСС
Леанід Ільіч БРЭЖНЕЎ.

Таварышу БРЭЖНЕВУ Леаніду Ільічу

Дарагі Леанід Ільіч!

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР горача і сардэчна вітаюць Вас — вернага сына савецкага народа, выдатнага дзеяча Камуністычнай партыі, Савецкай дзяржавы і міжнароднага камуністычнага руху, палымянага барацьбіта за мір і сацыяльны прагрэс, паслядоўнага марксіста-ленінца — у дзень Вашага сямідзесяцігоддзя.

Ваша нястомная і плённая дзейнасць, Леанід Ільіч, з'яўляецца натхняючым прыкладам самаадданнага служэння Радзіме, ленінскай партыі, справе камунізму. На ўсіх пасадах, на якія вылучала Вас партыя, у вырашэнні ўсіх адказных задач, якія яна Вам даручала, Вы заўсёды з гонарам апраўдвалі і апраўдваеце аказанае довер'е.

Ваша невычарпальная энергія, партыйная прынцыповасць, непарыўная сувязь з жыццём народа маюць глыбокія вытокі. Уступіўшы ў строй вялікай арміі працы ў юныя гады, Вы, Леанід Ільіч, разам з мільёнамі равеснікаў унёсена ішлі наперад па адкрытаму Савецкай уладай шляху, спалучаючы работу на заводзе з настойлівым авалоданнем ведамі. Жыццё ў рабочым калектыве дало Вам глыбокае разуменне дум і спадзяванняў працаўнікоў. Рабочы, інжынер, партыйны работнік, Вы былі заўсёды на ўдарных напрамках развіцця сацыялістычнай індустрыі і налгаснага ладу ў гады першых пяцігодкаў.

Калі разбойніцкі напад фашыскай Германіі паставіў нашу Радзіму перад смяротнай небяспекай, Вы з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны сталі ў рады воінаў і змагаліся да поўнай перамогі.

Бітва за Каўказ, легендарная «Малая зямля», выгнанне гітлераўскіх акупантаў з Крыма, з Украіны, вызваленне Польшчы, Венгрыі, Чэхаславакіі — такія вехі слаўнага шляху арміі, у бітвах якіх адзначаны і Вашы ратны подзвіг і асабістая мужнасць, за што Радзіма ўдасціла Вас звання Героя Савецкага Саюза.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Вы ў якасці першага сакратара Запарожскага, а затым Днепраўскага абкомаў партыі аддавалі свае сілы аднаўленню гэтых буйных індустрыяльных цэнтраў, прымаў непасрэдна ўдзел у адраджэнні праслаўленай Днепрагэс імя У. І. Леніна і гіганта металургіі — «Запарожсталі».

Працаўнікі Малдавіі і Казахстана добра ведаюць, як многа працы, ініцыятывы і настойлівасці ўкладлі Вы, Леанід Ільіч, узначальваючы партыйныя арганізацыі гэтых саюзных рэспублік, у развіццё іх прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры. Ператварэнне цалісных зямель Казахстана ў буйную жытніцу краіны ўвайшло ў яе гісторыю выдатнай эпапей, у якую ўнёсены і Вашы імя, Вашы выдатны ўклад.

У наступныя гады, будучы членам Палітбюро, сакратаром ЦК КПСС і займаючыся пытаннямі цяжкай, абароннай прамысловасці, будаўніцтва, Вы адыгралі выдатную ролю ў росце індустрыяльнага і навукова-тэхнічнага патэнцыялу Радзімы, ва ўмацаванні яе абароннай магутнасці, у арганізацыі даследаванняў па асваенню космасу. Радзіма высока ацаніла Вашы заслугі, Леанід Ільіч, прысвоіўшы Вам званне Героя Сацыялістычнай Працы.

На пасадзе Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Вы нямала сіл аддалі справе далейшага ўмацавання Савецкай дзяржавы і развіцця сацыялістычнай дэмакратыі.

Высокім прызнаннем партыі і народама Вашага аўтарытэту як кіраўніка ленінскага тыпу з'явілася выбранне Вас, дарагі Леанід Ільіч, на кастрычніцкім (1964 г.) Пленуме Цэнтральнага Камітэта партыі Першым сакратаром ЦК КПСС, а пасля завяршэння XXIII з'езда КПСС Цэнтральны Камітэт выбраў Вас Генеральным сакратаром ЦК.

З таго часу, вось ужо больш чым 12 гадоў, усе галоўныя падзеі ў жыцці нашай партыі і народа, поспехі ленінскай унутранай і знешняй палітыкі Савецкага Саюза звязаны з Вашай плённай дзейнасцю на пасадзе Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта КПСС. Вы, Леанід Ільіч, уносіце выдатны ўклад у распрацоўку і ажыццяўленне ленінскага генеральнага курсу партыі, правільнасць і справядлівасць якога пацвярджаецца ўсім ходам развіцця нашай Радзімы і сусветнага гістарычнага працэсу.

Гэта былі гады магутнага, няўхільнага ўздыму стваральнай энергіі народных мас Савецкага Саюза, якія пад мудрым кіраўніцтвам Камуністычнай партыі і яе Цэнтральнага Камітэта на чале з Вамі, Леанід Ільіч, ажыццяўлялі грандыёзны па размаху і глыбінні сацыяльна-эканамічны пераўтварэнні, будаўніцтва развіцця сацыялістычнага

грамадства. Герачнай працай партыі і народа створаны гіганцкі матэрыяльны і духоўны патэнцыял Савецкай Айчыны. Выдатнай па сваіх палітычных і эканамічных выніках з'явілася дзевятая пяцігодка, якая абазначыла буйны этап у стварэнні матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму, у павышэнні матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця народа, у забеспячэнні абароны і бяспекі краіны.

У гэтыя гады становіцца ўсё больш маналітным саюз рабочага класа, калгаснага сялянства, народнай інтэлігенцыі, усё больш песнай і непарыўнай — брацкай дружба народаў Савецкага Саюза. Савецкая дзяржава стала агульнанароднай, і ў паслядоўным развіцці сацыялістычнай дэмакратыі ўсёй нашай грамадскай сістэмай пераканаўча праяўляецца вялікая сіла гістарычнай рэвалюцыйнай творчасці народных мас.

XXV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза азнаменаваў уступленне нашай Радзімы на новыя гістарычныя рубяжы велічнага наступальнага руху наперад, да камунізму.

Праграмнымі дакументамі партыі з'яўляецца «Справаздача Цэнтральнага Камітэта КПСС і чарговыя задачы партыі ў галіне ўнутранай і знешняй палітыкі», з якой выступілі Вы, Леанід Ільіч. У ёй дадзены глыбокі і ўсебаковы аналіз важнейшых працэсаў нашай эпохі, рэвалюцыйна-пераўтваральнай дзейнасці партыі і народа, ходу сусветнага рэвалюцыйнага працэсу, раскрыты іх заканамернасці і перспектывы, вызначаны кардынальныя задачы ленінскага ўнутранага і знешнепалітычнага курсу на сучасным гістарычным этапе.

Нястомныя клопаты праяўляе наша партыя і яе Цэнтральны Камітэт на чале з Вамі, Леанід Ільіч, аб пастаянным паліпшэнні жыцця савецкага народа. Выпрацаваныя з'ездам Асноўныя напярмкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады і прыняты ў адпаведнасці з імі дзесяты пяцігадовы план маюць галоўнай задачай няўхільны ўздым народнага дабрабыту на аснове дынамічнага і прапарцыянальнага развіцця грамадскай вытворчасці, павышэння яе эфектыўнасці, паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, росту прадукцыйнасці працы, усямернага паліпшэння якасці работы ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі.

XXV з'езд КПСС горача і аднадушна адобрыў палітычную лінію і практычную дзейнасць Цэнтральнага Камітэта КПСС. Справаздачны даклад ЦК, прыняўшы як кіраўніцтва да дзеяння вызначаны Вамі палажэнні і задачы. З'езд даў магутны імпульс новаму ўздыму палітычнай і працоўнай актыўнасці савецкіх людзей, якія ўспрынялі рашэнне з'езда як праграму сваёй дзейнасці. Яны яшчэ цясней згуртаваліся вакол партыі і яе Цэнтральнага Камітэта.

З поспехамі камуністычнага будаўніцтва непарыўна звязана ўмацаванне аўтарытэту і ўплыву Савецкага Саюза на сусветнай арэне. Міжнароднае становішча нашай Радзімы трывае як ніколі. Няспынная развіваюцца наша брацкая дружба і супрацоўніцтва з краінамі сусветнай сацыялістычнай сроджынасці, спаяныя баявым саюзам камуністычных партыі на прынцыпах марксізму-ленінізму, пралетарскага інтэрнацыяналізму. Умацоўваецца згуртаванасць, якая звязвае КПСС з камуністычнымі, рабочымі партыямі, з усімі атрадамі ўдзельнікаў сусветнага фронту барацьбы супраць імперыялізму, за мір, дэмакратыю і сацыялізм. Духам узростаючай салідарнасці, дружбы і ўзаемаразумення прасякнуты адносіны Савецкага Саюза з краінамі, што сталі на шлях развіцця, з усімі народамі, якія змагаюцца за палітычную і эканамічную незалежнасць, за справу міру і свабоды.

У апошнія гады наша Радзіма, няўхільна прытрымліваючыся міралюбівага ленінскага курсу, разам з брацкімі краінамі сацыялізму і іншымі міралюбівымі сіламі дабілася поспехаў ва ўмацаванні міру і бяспекі народаў. Вызначаная Вамі, Леанід Ільіч, на XXIV з'ездзе КПСС Праграма міру стала магутным пазітыўным фактарам аздараўлення міжнародных адносін, павароту да разрадкі напружанасці і ўсё больш трывалага ўсталявання прынцыпаў мірнага суіснавання паміж дзяржавамі з розным сацыяльным ладам, за якія змагаўся У. І. Ленін.

З натхненнем успрынялі савецкія людзі, усе сумленныя людзі на зямлі вызначаную Вамі на XXV з'ездзе КПСС праграму далейняй барацьбы за мір і міжнароднае супрацоўніцтва, за свабоду і незалежнасць народаў, у якой уважліва адзіная воля КПСС і савецкага народа — адстаяць і ўмацаваць справу міру і прагрэсу чалавечтва, ліквідаваць пагрозу сусветнай тэрмаядзернай вайны.

Савецкія людзі ганарацца тым, што кожны крок знешнепалітычнай дзейнасці Цэнтральнага Камітэта КПСС, Палітбюро ЦК і Вашай асабіста, Леанід Ільіч, прысвечаны дасягненню гэтых высакародных, гуманных мэт. Натхнёнай, страснай барацьбой за мір Вы здабылі сабе ўдзячнасць усіх людзей добрай волі на зямлі, якая знайшла выражэнне ў прысуджэнні Вам Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» і ўзнагароджанні Залатым медалём міру імя Ф. Жаліо-Кюры.

Рэакцыйныя імперыялістычныя сілы ўсяляк тармозаць працэс разрадкі міжнароднай напружанасці і працягваюць гонку ўзбраенняў. Таму Савецкая дзяржава, партыя і яе Цэнтральны Камітэт праяўляюць неаслабныя клопаты аб падтрыманні на належным узроўні абароны нашай Радзімы. Асабіста Вы, Леанід Ільіч, на пасадзе Старшыні Савета абароны ўносіце вялікі ўклад у будаўніцтва нашых слаўных Узброеных Сіл.

Навуковай асновай усёй дзейнасці нашай партыі, яе ўнутранай і знешняй палітыкі з'яўляецца марксіска-ленінскае вучэнне, якое творча прымяняецца і развіваецца. Вялікі Ваш, Леанід Ільіч, асабісты ўклад у далейшае творчае развіццё партыі марксіска-ленінскай навуцы, асабліва ў дастасаванні да ўмоў будаўніцтва развіцця сацыялізму і пераходу да камунізму, у глыбокую распрацоўку ключавых праблем эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны. Вызначаны Вамі палажэнні па пытаннях развіцця сацыялістычнай індустрыі, аграрнай палітыкі, накіраванай на ўсмерненне развіцця сельскай гаспадаркі, павышэння эфектыўнасці грамадскай вытворчасці, спалучэння дасягненняў навукова-тэхнічнай рэвалюцыі з перавагамі сацыялістычнага ладу, удасканалення грамадскіх адносін, камуністычнага выхавання працоўных, па праблемах міжнародных адносін і задачах знешнепалітычнай дзейнасці КПСС і Савецкай дзяржавы маюць асноватворнае значэнне на сучасным этапе развіцця нашай Радзімы.

Дарагі Леанід Ільіч!

Вы заслужылі глыбокую павагу, любоў і довер'е камуністаў і ўсіх савецкіх людзей, прысвяціўшы ўсе свае сілы безапаветнаму служэнню партыі і народу. Вы з гонарам выконваеце ўскладзеную на Вас партый і міро, узначальваючы яе баявы штаб — Цэнтральны Камітэт. Партыя і народ ведаюць, з якой сапраўды невычарпальнай энергіяй, прынцыповасцю і дальнабачнасцю Вы ажыццяўляеце кіраўніцтва вырашэннем складаных і адказных задач камуністычнага будаўніцтва.

Вы праяўляеце пастаянныя клопаты аб далейшым павышэнні кіруючай ролі Камуністычнай партыі ў нашым грамадстве, умацаванні яе сувязей з народнымі масамі, усталяванні і развіцці ленінскіх прынцыпаў і норм у жыцці партыі і грамадства, якія з'яўляюцца ўмовай нашых поспехаў.

Дарагі друг і таварыш!

Для ўсіх Вашых таварышаў, усіх барацьбітоў за справу камунізму Вы з'яўляецеся прыкладам таго, якім павінен быць камуніст-ленінец. Уся Ваша дзейнасць прасякнута глыбокай верай у творчыя сілы партыі і народа, сардэчнай блізкасцю і павагай да людзей працы. Вас вызначае выдатнае ўменне натхняць і згуртоўваць людзей, арганізоўваць дружную, згуртаваную работу Цэнтральнага Камітэта КПСС.

Наша Камуністычная партыя, яе Цэнтральны Камітэт, Палітбюро ЦК і Вы асабіста, Леанід Ільіч, дабіліся ўсталявання і развіцця ў савецкім грамадстве абстаўкі сапраўднага калектывізму, таварыскага давер'я, павагі і разам з тым патрабавальнасці і прынцыповасці, што садзейнічае росквіту ўсіх творчых сіл чалавека — будаўніка камунізму. Савецкія людзі адказваюць партыі, Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Вам, Леанід Ільіч, пацукіямі глыбокай сардэчнай падзякі.

Выказваючы гэтыя пацукі і горача віншуючы Вас, дарагі Леанід Ільіч, з днём Вашага сямідзесяцігоддзя, сардэчна жадаем Вам добрага здароўя і шчасця, новых поспехаў у Вашай нястомнай і плённай дзейнасці на карысць савецкага народа, усіх працоўных, у імя перамогі светлых ідэй міру і камунізму.

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ
КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ
САВЕЦКАГА САЮЗА

ПРЭЗІДЫУМ
ВЯРХОўНАГА
САВЕТА СССР

САВЕТ
МІНІСТРАў
СССР

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб узнагароджанні Генеральнага сакратара ЦК КПСС Героя Савецкага Саюза, Героя Сацыялістычнай Працы таварыша Брэжнева Леаніда Ільіча ордэнам Леніна і другім медалём «Залатая Зорка»

За выдатныя заслугі перад Камуністычнай партыяй і Савецкай дзяржавай у камуністычным будаўніцтве, актыўную, плённую дзейнасць па ўмацаванню міру і бяспекі народаў, за вялікі асабісты ўклад у справу перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў Вялікай Айчыннай вайне, ва ўмацаванні эканамічнай і абароннай магутнасці Савецкага Саюза і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць Генеральнага сакратара ЦК КПСС Героя Савецкага Саюза, Героя Сацыялістычнай Працы таварыша Брэжнева Леаніда Ільіча ордэнам Леніна і другім медалём «Залатая Зорка» Героя Савецкага Саюза.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ.
Масква, Крэмль. 18 снежня 1976 г.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб узнагароджанні Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта КПСС, Старшыні Савета абароны СССР Маршала Савецкага Саюза Брэжнева Л. І. ганаровай зброяй з залатым адбіткам Дзяржаўнага герба СССР

За выдатныя заслугі ва ўмацаванні абароназдольнасці краіны і ўдасканаленні Узброеных Сіл СССР узнагародзіць Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта КПСС, Старшыню Савета абароны СССР Маршала Савецкага Саюза Брэжнева Леаніда Ільіча ганаровай зброяй з залатым адбіткам Дзяржаўнага герба СССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ.
Масква, Крэмль. 18 снежня 1976 г.

СЕМАГА снежня ў Дом літаратара завіталі сакратары па ідэалагічнай рабоце з большасці сельскіх райкомаў партыі рэспублікі — слухачы курсаў павышэння кваліфікацыі партыйных і савецкіх работнікаў пры Мінскай Вышэйшай партыйнай школе. Прывяло

узрастаннем ролі літаратуры ў ідэйным і эстаэтычным выхаванні працоўных, пісьменнікі разліваюць на далейшую актыўную падтрымку з боку ідэалагічных работнікаў, людзей зацікаўленых, якім літаратура ў сваю чаргу дапамагае праводзіць у жыццё ідэі партыі.

У СІАЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ГОСЦІ—ІДЭАЛАГІЧНЫЯ РАБОТНІКІ

іх жаданне бліжэй пазнаёміцца з паэтам і празаікам, пачуць іх жывое слова, абмяняцца думкамі аб новых кнігах, сучасным літаратурным працэсе.

Гасцей сустрэлі старшыня праўлення СП БССР М. Танк, сакратары праўлення А. Вярцінскі і Б. Сачанка і іншыя пісьменнікі.

Вітаючы гасцей, М. Танк расказаў пра новы Дом літаратара — падарунак пісьменнікам ЦК КПБ і ўрада рэспублікі, прывялікую арганізацыйную і выхаваўчую работу, якая праводзіцца ў ім, пра асаблівасці творчай працы. Адзін з галоўных клопатаў пісьменніцкай арганізацыі, падкрэсліў ён, — гэта ідэйнае і прафесіянальнае выхаванне маладой змены.

Пісьменнікі заўсёды з асаблівай павагай і ўдзячнасцю ставіліся да ідэалагічных работнікаў, якія дапамагаюць наладжваць кантакты з чытачамі, у арганізацыі масавых мерапрыемстваў, у прапагандзе мастацкіх твораў і г. д. Цяпер, з

Пра гэта і іншае, што датычыць узаемаадносін і супрацоўніцтва пісьменнікаў і ідэалагічных работнікаў, гаварылі ў сваіх выступленнях А. Вярцінскі, М. Матукоўскі, Г. Кляўко, Б. Сачанка, І. Новікаў, Н. Гілевіч.

Галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» А. Марціновіч расказаў гасцям пра новыя кнігі, што выйшлі ці рыхтуюцца да выпуску ў свет.

У сяброўскай гутарцы прынялі ўдзел І. П. Холадава з Дуброўна, У. М. Галай з Лоева, А. А. Мацясовіч з Верхнядзвінска, Д. С. Аляшкевіч з Астравецкага РК КПБ і іншыя. Яны падтрымалі думку аб наладжванні больш цесных кантактаў між пісьменнікамі і партыйнымі работнікамі, унеслі ў сувязі з гэтым канкрэтныя прапановы, пацкаваліся рознымі бакамі дзейнасці пісьменніцкай арганізацыі.

Па просьбе гасцей М. Танк і Н. Гілевіч чыталі свае вершы.

ЧАС КЛІЧА, ЧАС АБАВЯЗВАЕ

13 і 14 снежня праходзіў VI з'езд Беларускага тэатральнага аб'яднання. Ён заслухаў справаздачны даклад аб дзейнасці БТА, які зрабіў в. а. старшыні прэзідыума таварыства народны артыст БССР С. Бірыла, і справаздачу рэвізійнай камісіі (старшыня — заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў). У абмеркаванні дакладаў і прапаноў аб зменах і папраўках у Статуте БТА ўдзельнічалі дырэктары тэатраў М. Шаўчук (Мінск) і Т. Карпава (Гомель), народны артыст СССР Ф. Шмакаў, галоўныя рэжысёры тэатраў, заслужаныя дзеячы мастацтваў БССР Б. Луцэнка і В. Раеўскі, заслужаны артыст БССР А. Ляліўскі, галоўны хормайстар Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР Н. Андросова, інжынер Мінскага трактарнага завода, Герой Сацыялістычнай Працы Р. Прусэва, актрыса Рэспубліканскага тэатра юнага гледача С. Скальская, аграном калгаса «50-годдзе Кастрычніка» Маладзечанскага раёна Н. Стане-

віч, міністр культуры БССР Ю. Міхневіч, крбтык Г. Колас і іншыя. З'езд прыняў рэзалюцыю, якая вызначае кірунак дзейнасці БТА, і зацвердзіў новы Статут аб'яднання.

Выказаўшы сардэчную падзяку народнай артыстцы СССР Л. П. Александроўскай за шматгадовую работу ў БТА, з'езд абраў яе ганаровым старшынёй аб'яднання.

У рабоце з'езда прымалі ўдзел намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок, намеснік Старшыні Савета Міністраў рэспублікі Н. Л. Сняжкова.

Адбыўся пленум новага складу праўлення БТА, абранага з'ездам, на якім старшынёй праўлення выбраны народны артыст БССР М. М. Яромэнка, старшынёй рэвізійнай камісіі зноў выбраны Ю. У. Сідараў.

(Справаздача са з'езда на стар. 9).

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За вялікія заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва, шматгадовую плённую грамадскую дзейнасць у Беларускай тэатральнай аб'яднанні народнай артыстка СССР Ларыса Пампееўна АЛЕКСАНДРОўСКАЯ Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

А МАТАРЫ музыкі робяць заўвагі на палях календара, пазнаючы важныя для іх даты на лістках 1977 года. Дапаможнікам для іх з'яўляецца «Ежегодник памятных музыкальных дат и событий», які выходзіць у Маскве ў выдавецтве «Музыка».

Калі гартан яго, бывае, адкрываеш і нечаканыя звесткі. Напрыклад, многія, мабыць, здзіўляцца, прачытаўшы аб 100-гадовай даце з таго часу, як быў вынайдзены... фанограф. Вядома, мы помнім па школьных падручніках: амерыканскі электратэхнік Тамас Альва Эдзісан у 1877 годзе зрабіў першы апарат для запісу і аднаўлення гукаў. Але ў штодзённым жыцці мы так прывыкліліся ўжо да тэлевізара (нават каларовага і стэрэафанічнага), што нам часам здаецца, быццам звычайны фанограф існуе здаўна. Яму ж «столь-

У ЛЕТАПІСЕ ДАТ

кі» сто гадоў. За гэты тэрмін назаўсёды захаванымі пакінуты галасы Шаляпіна і Каруза, Собінава і Качалава, замацаваныя спева салістаў і хораў, што зачароўвалі слухачоў у мінулым.

14 мая будучага года споўніцца 70 гадоў з дня нараджэння народнага артыста СССР Іосіфа Жыновіча. Калі вымаўляеш гэтае імя, адразу чуеш пералівы цымбальных струн, здатных раскрыць характэрнае фальклорнае мелодыі і глыбіні твораў Бетховена або Шостакавіча. Артыст быў не толькі выдатным выканаўцам і прапагандыстам беларускай музыкі, інтэрпрэтатарам класікі; ён удасканаліў і рэканструяваў інструмент; напісаў падручнікі і навуковыя працы, якія маюць унікальны характар; стварыў вядомыя цыпер на ўсю краіну Дзяржаўны аркестр народных інструментаў БССР; выхаваў не адно пакаленне маладых музыкантаў... І сёння на канцэртных эстрадах, на радыё і з грамплацінак гучаць творы, напісаныя або перакладзеныя ім на мову народнага інструмента.

З драматургіяй В. Гюго, з дня нараджэння якога ў лютым будзе 175 гадоў, звязана опера Д. Вердзі «Рыгалета», што на працягу амаль усёй гісторыі беларускай оперы не сыходзіць з яе сцэны. А колькі нечаслівых дэбютаў адбылося і адбываецца на балетнай сцэне, калі на ёй ставіцца балет Р. Гліера «Чырвоны мак»! У чэрвені адзначаецца пяцідзесяцігоддзе яго прэм'еры ў Маскве. У савецкім музыказнаўстве адно з першых месцаў папулярнасці належыць універсальна дасведчанаму гісторыку і тэарэтыку Івану Салярцінскаму, нашаму земляку, віцэчачніку, які нарадзіўся семдзесят пяць гадоў назад у горадзе над Дзвіной — 3 снежня 1902 года.

Штогоднік выдадзены тыражом 70 тысяч экзэмпляраў.

Рабочыя зборачнага цэха Мінскага станкабудаўнічага завода імя С. М. Мірза саборнічаюць за прысваенне ім высокага звання календара камуністычнай працы. Актыўную работу ў аргані-

зацы саборніцтва праводзіць цэхавы намітэт прафсаюза на чале з камуністам Пятром Тарасюком (на здымку злева). За высокую якасць прадукцыі паспяхова змагаюцца і працаўнікі Беларуска-

га шыннага камбіната. Вынікі радуець. Больш чым 42 працэнты ўсёй прадукцыі прадпрыемства выпускае з дзяржаўным Знакам якасці.

Кантралёр камбіната камсамолка Ніна Хурсанова прымае чарговую партыю пакрышак...

БЕЛТА.

Аляксей ПЫСІН

З МЕРАЙ ПАТРАБАВАЛЬНАСЦІ

Адным з важнейшых пытанняў нашага літаратурнага жыцця з'яўляецца вучоба і выхаванне маладой змены.

На сходах і семінарах, на якіх размова ідзе аб паэзіі, літаратуры, часам можна пачуць крыўду:

— Нас не вучаць! Не дапамагаюць!

Крыўдзяцца не дзеці, не вучні, а часцей за ўсё людзі сталага ўжо веку. Не ўсе хочучы зразумець, што пельга вучыцца на пісьменніка, як, скажам, на інжынера альбо агранома. Для таго, каб стаць пісьменнікам, трэба, перш за ўсё, мець талент, неабходныя прыродныя

здольнасці. А талент у наш час, як заўважыў аднойчы Аляксандр Твардоўскі, не згубіцца, не прападзе. Літаратурных нянек часам больш, чым сапраўдных талентаў. І, можа, таму, што па зразумелых прычынах іх мала, гэтых талентаў, у кожным пачаткоўцу, які напісаў свой першы верш альбо апавяданне, хочацца бачыць будучага пісьменніка. На жаль, спадзяванні не заўсёды збываюцца. Падавалі ў свой час падзеі, былі ўдзельнікамі ўсіх пасляваенных нарад і семінараў многія, ды не чуваць іх голасу ў літаратуры.

Справа зразумелая: «сяўба» і «ура-

джай» талентаў не плануецца, ад нас не залежаць. Тым большую падтрымку мы павінны аказваць тым, што «ўзышлі» і за-явілі аб сабе. Я ўважліва сачу за пачаткоўцамі, што робяць першыя крокі ў паэзію на маёй Магілёўшчыне. Асобныя з іх радуецца ўменнем па-свойму бачыць свет, сучаснасць, імкненнем сказаць сваё свежае слова. У першую чаргу хочацца назваць Васіля Дзеравяшчу, Міколу Леўчанку, Васіля Губернатарова, а таксама Алеся Пісьмянкова і Алеся Емяльянава, якія вучацца цяпер у Мінску.

Вучыць маладых майстэрству трэба не толькі лекцыямі на семінарах. Пачынаючы аўтары бяруць за ўзор усё, што выходзіць з-пад пяра старэйшых. А ў нашых часопісах і газетах, на жаль, друкуецца нямаля шэрых і невыразных твораў, якія ніяк не могуць служыць прыкладам, узорам да якога варта цягнуцца.

Мера патрабавальнасці не пашкоджайце і самім маладым.

Важна не толькі ўвайсці ў літаратуру, але і ўтрымацца ў ёй, устаць як пісьменніку. Што тут падсперагае кожнага, нават таленавітага, дэбютанта? Пачатак — гэта святая маладосці, ігра свежай памяці, урачыстае абвостранае ўспрыманне жыцця, а яшчэ маладая сіла, энергія, якая б'е праз край. У запасе шмат назіранняў, перажыванняў маленства і юнацтва. Ды вось напісаны першая, другая кніга, і ўважліва пачынае апусціцца ўсё назапашанае. Патрэбна акумуляцыя, накіраванне новых уражанняў і назіранняў, адчуванне сучаснасці з яе трывогамі і радасцямі жыцця, бурамі і навалініцамі часу, марамі аб будучыні. Карацей кажучы, трэба актыўна ўдзельнічаць у жыцці, жыць усімі клопатамі народа.

Зінаіда ДУДЗЮК

ЗЯМНЫЯ ЗОРКІ

1. ЦІШЫНЯ

Апошні выбух
Апошняга бою.
За ім,
Як за гулкай сцяною,—
Цішыня.
Абтрэсла галінка
Зямлі камяк.
Панікла краска
Каронкай,
Зайшлася болем:
Свежай варонкай
Дыміцца поле.
«Я чырвоныя кветкі прымаў.
Вось яны пад рукою палаюць,
Я не рву іх,
Яны да рукі прыліпаюць...
Я ўзняцца хачу.
І адкуль гэта стома!
...Кветкі з пахам крыві
І вясновага поля».

2. ГОЛАС ЗЯМЛІ

Я чакала цябе.
Я заўсёды чакала цябе,
Праводзячы ў светлае неба.
І ў небе
За табою сачыла —
За белаю дзённаю зоркай,
Не аднымі вачыма —
Кожным узгоркам,
Да цябе ўзімалася,
Сын мой крылаты.
Я ад выбухаў уздрыгвала:
«Дзе ты! Як ты!»
Я чакала цябе.
Я заўжды сустракала цябе,
Ці ты заўважаў.
Мой сыне,
Як я адтвала
Пад нагамі тваімі...
Цяпер
Суцяшэнне шукаць мне дзе,
Сама
не ўберагла цябе!..

3. ПАМЯЦЬ

Чырвоныя зоркі зямныя
З бетонных пліт вырастаюць.
Над кожнаю брацкай магілай,
Над кожным курганам ззяюць.
У здзіўленні Неба:
«У Зямлі такія сусор'і!» —
То наша памяць,
То наша гордасць.
То наша гора.
Бяроза шчакоя
Прыпала да помніка.
У акуп пасадзілі яе,
І сёння ёй помніцца.

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Чыгрынаў з удзельнікамі рэспубліканскага семінара. Фота Ул. КРУКА.

Уладзімір ПАПКОВІЧ

Мы моўчкі з табой пасядзім за сталом,
Каб ты, хто заснуў не будзіць.
Дзяцінства, якога у нас не было,
З намі няхай пасядзіць.

У вёску, адвыкшую ад галасоў,
Ад воплічаў дзетвары,
Мы сталымі выйшлі з блакадных лясоў,
Апухлыя ад машкары.

Ад нашай яды, пустой лебяды,
Хадзіць мы амаль не маглі.
Ды бацькавых ботаў салдацкіх сляды
Нас цвёрда наперад вялі.

Жывеш... І раптам, як ўкол:
Больш, як палова за плячамі.
І пам'якчэўшымі вачамі
Глядзіш на ўсё, што навакол.

Не забурчыш на маладосць,
Накштат таго: «І што за дзеці!»
Даволі мудры, каб прыкмеціць,
Што ў іх цябе часцінка ёсць.

Мікола ЛЕУЧАНКА

НА МАРШЫ

Узгоркі, нізіны, узгоркі...
Пясак набіваецца ў рот,
Каўнер пацягнеў гімнасцёркі,
Стаў гіраю кожны мой бот.

Засмягліся вусны ад смагі,
Няцвёрдым становіцца крок,
І я прыпадаю да флягі,
Раблю з асалодай глыток.

У момант вяртаецца дужасць,
Збіваючы стомы сляды,
І лета паслужліва кружыць
Ля твару студзённасць вады.

РАНАК

Запаліла сонца росы,
І ў сугонасці дрэў,
Зноў чуваць звоннагалосы
Харавы птушыны спеў.

Я стаю у задуменні —
Царства казачнага госць —
У дзівоснае імгненне
Увабрава прыгажосць.

А зара пунскай стужкай
Ловіць сонечны прамень.
Весялей, вятрыска, гушкай
На галінках нязы дзень!

Ганна ЛЕБЯДЗЕВІЧ

СПОВЕДЗЬ

Мне б не хапіла сонца,
Мне б не хапіла неба,
Мне б не хапіла паветра,
Калі б не было Цябе —
Сонца маё і неба,
Слова маё і песня,
Сосен гаючых, весніх,
Маці, што нас нарадзіла, —
Нашай Радзімы.

Чыстымі росамі
Сцежка выслана.
У сінніх валожках
Жыта выспела.
Ціхі, дрыготкі
Дух вечаровы
Падае ў хаці,
Тлуміць дуброву.
Сцежкай прыцішанай
Крокам нясмелым
Дзеўчына бегла
Воблачкам белым.
Двое сустрэліся ў сінім тумане,
Поруч пакрочылі ў светлае ранне.
З лесу далёкага,
Дзесьці за вёскаю,
Рэха вярталася
Адгалоскамі.

Ганна ПАРФІМЧЫК

Мікола ЛІСІЧОНАК

Уладзімір МАРУДАУ

Васіль НАВДЗІН

МАЁ ЖЫЦЦЁ

Маё жыццё — прасветлены малюнак,
Дзе ад вайны зусім няма слядоў.
І мо таму смяротны пачастунак
Мяне мінуў тых вогненых гадоў.

Ад ран не паміраў у дваццаць вёсен,
Прамовіўшы апошняе: «Бывай!»
У мірную я нарадзіўся восень,
Калі жыццё звінела, як ручай.

Я у калысцы спаў пасляваеннай,
Мяне гушчала мірнае жыццё,
А долу падала са званам медным
Не бомба, а пажоўклае лісцё.

Ночкай вясновай не спіцца —
Гэта вясна-чараўніца
Зоркай глядзіць нам у вокны...
Сумна на сэрцы і лёгка,
Цёплыя зорныя ліўні
Сон растрывожылі дзіўны,
Вішня галінкаю белай
Стукае ў вокны нясмела.

Вырастаюць крылы —
Хочацца ў нябёсы.
І дзяўчынкай босай
Мне махае восень.
Вырастаюць крылы,
А ў душы — надзеі...
Восень шчасце дзеліць,
Восень мары спеліць.
Вырастаюць крылы —
Сняцца мне нябёсы...

Васіль ДЗЕРАВЯШКА

Мікола ТРАФІМЧУК

Алесь ЛЮЗКА

Гэткі добры, гэткі дбайны дзень.
Бусел косы клеціць на гняздзе.
На галінках яблыні старой
Шапкай звіўся самы першы рой.
Пад цяспарскай рупняю рукой
Зруб іскрыцца золатам-смалой.
Нібы з чашы, з квецені у полі
Сонца п'е духмяная настой,
Каб заўсёды радаваў людзей
Гэткі добры, гэткі дбайны дзень.

Кастусь ЖУК

ПАЧАТАК

На работу, не на гулянку,
Кроцаць хлопцы шырокім крокам.
Пачынаецца змена зранку,
Пачынаюць святлець аблогі.

Нарастаючы гром у кузнях,
Басавіты гуд у такарных.
Грае ранака, нібы на гусях,
На маторах электракарных.

І, напэўна, па ўсіх прыкметах
І законах нашага часу, —
З гэтых будняў і хлопцаў гэтых
Век дваццаты бярэ пачатак.

Прыходзіць пакаянне
ў жорсткасці,
прыходзіць пакаянне
ў спешнасці,
прыходзіць пакаянне
ў роспачы...

Ды не ўвайсці ў мінулае!
І сцішана ў бездапаможнасці

брыду ў кладоўку
памяці,
вышукваю там адпаведныя
лёсы

майму, зямному...

Сябе
па іх вывяраю,
свой

утаймоўгаю нораў;

І шлях праз пакаянні

велічна

вядзе ўспедамленне

да ісціны,

да вырашэння свядомасці

жыць так,

каб ніколі не каецца.

НЕ БЫЛІ ЗУСІМ МЫ НА ВАЙНЕ

Не былі зусім мы на вайне,
І не мы бацькоў не прычкалі.
Нашы рукі дужыя чакалі
На без нас узнятай цаліне.
Не былі зусім мы на вайне,
І сябе ў дзяцінстве папракалі.
І будоўлі ўдарныя ўдваіне
Нас нястомных, ўзрушаных чакалі.

І таму не можам не гарэць,
У мільёнах сэрцаў разгарацца,
Як з вайны не могуць пастарэць
Тыя, кім праспекты ганарацца.
І таму не можам не шукаць,
Як раку адшуквае крыніца.
Нам на лёс такі не наракаць,
На зямлі нам сынам паўтарыцца.

КАРАЦЕЛЬКІ

— І не вінаваты, — скардзіўся качан, —
а ўсё роўна сем шкур садралі.

Каб не забыць сваё імя, лодка запіса-
ла яго сабе на носе.

— Мы самыя праўдзівыя, — заявілі ў
адзін голас хрэн з цымбуляю, — бо кажуць
людзі; праўда вочы пячэ.

Падхалім працаваў да мазалёў: мазо-
ліў вочы начальніку, а той і вокам не
мігнуў.

Каб не паказвацца людзям па вочы,
ён насіў чорныя акуляры.

Усе назвалі барана цяплым за тое,
што ўжо гадзіну стаяў перад новымі ва-
ротамі.

Баязлівец гаварыў:
— У цяжкі момант я ніколі не апущу
рукі, а падыму ўгору.

Лодыр пераканаўча заявіў:
— Ты не пужайся мяне, работа, я цябе
і пальцам не крану.

ПАРАДА

ГУМАРЭСКА

Паважаныя паэты і празаікі, у тым лі-
ку і пачынаючыя! Чуў я, што ў вас там
цяжкасці з выбарам тэм сустракаюцца.
Драбятэм некаторыя з вас захварэ-
лі... Маўчу. Я зусім не маю жадання ку-
дзесьці паказваць вальсам. І выдатна ра-
зумою — падкінь вам тую тэму альбо
тэмку і вы не рознымі думкамі, разва-
жаннямі, вывадамі і ўсім астатнім так
аблепіце, што ў момант створыцца канф-
ліктная сітуацыя. Запахне ў паветры га-
нарарам. А тэм жа вакол — процьма.
Па-першае, далікатна хачу спытаць —
чаму вы пра нашы цудоўныя поры года
забыліся? На маю цвёрдую думку, тут
не мае значэння — восень залатая сён-
ня на вуліцы, ці лета з бялютрымі рамон-
камі на лузе і дзядоўнікам ля плоту. Я
ўжо не кажу пра зіму з дубкамі і вясну
з пралескамі. Усё добра, што падверне-
ца. Сам, здаецца б, сеў і пісаў, пісаў...

Напрыклад, пра тое, як ляпеў на рэ-
актыўным лэйнерах адначываць у Ялту. І
з якой вы думаеце хуткасцю? Тысячу кі-
ламетраў у гадзіну. Во ляпеў! А насус-
трач самалёту — вялізная цёмная хма-
ра. Сусед аж затросся. Я таксама паду-
маў, каб шаравая малакца ў салон не
ўскочыла. Пра гэты выпадак, здаецца б,
расказваў і расказваў.

Ці вось яшчэ сюжэцік. На першы пог-
ляд — драбязя. Здаецца, ні ў якую дупу
тэму не ўбачыш. А я разгледзеў. Учора
майстар Кузюк як ханіў галоўнага ін-
жынера за грудкі! Паўгадзіны разнімалі.
Дырэктар выклікаў іх — і па вымове!
Без разбору там і прафсаюнных сходаў.
Інжынер аж праслязіўся. А я так думаю
— нечага плакаць! І ад сябе дадаю — га-
лоўны інжынер, які ні ў чым не вінава-
ты, павінен сханіць у кабінце дырэкта-
ра за грудкі. Падводжу, значыць, тэму
да канфліктнай сітуацыі. А тады ўжо
асцярожна вяду размову пра адносіны
начальства з падначаленымі.

І пра ўсё астатняе, што сустракаецца
ў нашым бурным жыцці, я, здаецца б,
пісаў і пісаў... Во, пра футбол! Вечная
тэма. Колькі галоў прапусціць у свае
вароты нашы футбалісты? У чарговым
матчы. Галаву адсячы, ніхто не ведае!
Фантазіі не хапае. Можна і другое пы-
танне ставіць рубам — чаго гэта нашы
забіваць не могуць? Можна, ім перад
гудзёй трэнер не кажа: «Дагуляліся
мы, хлопцы! Сёння апошні шанец. Калі не
выйграем — мне з вамі не працаваць...»
Некаторыя, канечне, стануць на дыбы.
Маўляў, навошта гэта ўводзіць балель-
шычку ў вушы? Каб у яго праз горла ўсё
вылешела па стадыёне? Ен жа і так не
спіць начама! Я, браткі, таксама не
сплю. Ствараю ў галаве канфліктныя сі-
туацыі, абмазгоўваю тэмы. І на маю сё-
няшнюю ясную думку пра ўсё аднаму
напісаць ніяк немагчыма. Таму кідаю
гэты зацікаў і ўсё тэмы аддаю вам.
Жадаю поспехаў!

Рыгор БАРАДУЛІН

АДМЕТНЫХ І РОЗНЫХ...

Маладыя — гэта той народ, што най-
больш за ўсё не любіць, каб яго вучылі,
у сэнсе павучалі. Пяніцца малады ў лі-
таратуры далёка не такое, якое вымя-
раецца, вызначаецца ўзрастам.

Калі ў нас іншым разам ледзь не дыс-
кусею ўчыпаюць, называць таго альбо
іншага паэта маладым, бо яму ўжо пяты
дзясятак ці пяты наступае, — тады ці
не лепей згадаць, колькі год у нашай
свядомасці, у нашых сэрцах Пушкіну,
Лермантаву, Аршору Рэмбо, Францішку
Багушэвічу, Паўлоку Багрымю?

Малады голас у паэзіі — гэта ў пер-
шую чаргу свой, адметны, сугучны часу
і неабходна-блізкі свайму аднагодуку го-
лас, погляд, роздум.

Дазволю сабе напаміць адзін факт
ужо больш чым дзесяцігадовай даўніны.

У 1965 годзе, калі інтарэс да сучаснай
паэзіі дасяг найвышэйшай ступені ці-
кавасці чытацкай і пільнай увагі, у Вар-
шаве выйшла кніга «Маладыя галасы» з
падзагалюкам «Вершы савецкіх па-
этаў». Кніга гэтая давала слова Бэле
Ахмадулінай і Наволе Мацвеевай, Бу-
лату Акуджаве і Андрэю Вознясенскаму,
Давіду Самойлаву і Яўгену Еўтушэнку,
Івану Драчу і Генадзю Бураўкіну, Ула-
дзіславу Нядзведскаму і Васілю Мака-
рэвічу. Узростаўны перападзі значныя, а
яднала адно — маладое, ранішняе адчу-
ванне свайго часу, яго надчэінага кло-
пату, яго рытму і памкнення.

Можна да заслужанай пенсіі праха-
дзіць у маладыя коўдах (па ўзроўню
мышлення і майстэрства), а можна не-

вялікай першай падборкай адразу стаць
для чытача жаданым і дарагім.

Адразу звонка і па-маладому задзі-
рыкта заяўлялі пра сябе ў розныя часы
Сымон Блатун і Анатоль Сербантовіч,
Юрка Голуб і Генадзь Папкоў, Алесь
Разанаў і Яўгенія Янішчы.

Па першах, напісаных у спытку ў ка-
сую лінейку васьмікласнікам Паўлам
Марціновічам, адразу ўжо ўгадваўся
паэт са сваімі схільнасцямі, сваім гус-
там.

Уладзімір Лісіцын не ўбачыў свайго
першага зборніка (нарадзіўся ў кан-
лагеры ў 1944 годзе, а ў 1973-м сэрца
не вытрымала ператомы працы і жаклі-
вых успамінаў), а ягонае «Жураўлінае
вясло» — яскравая у сэнсе маладая ста-
ронка ў беларускай паэзіі.

Першым сваім зборнікам «Адкрыццё»
Уладзімір Някляеў заявіў пра сябе як
пра паэта самабытнага, паэта з высокай
культурай і багатым жыццёвым вопытам,
паэта сучаснага, якасна маладога.

Веру, прыхільна будучы сустрэты пер-
шым зборнікі такіх пачаў і паэтэс, як
Уладзімір Пяпковіч і Вячаслаў Дашке-
віч, Святлана Каробкіна і Алесь Кас-

цень, Алесь Емяльянаў і Кастусь Ілю-
шчыц. Гэта — асобы творчыя, цікавыя
і адметныя. У кожнага свая біяграфія,
свая манера, свой жыццёвы і літара-
турны лёс.

Прыемна, што з першага курса Белар-
ускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя
У. І. Леніна — асноўнай кузні літара-
турных кадраў роднай літаратуры, доб-
ра пачынаюць Віктар Стрыжак і Уладзі-
мір Мазго!

Пачынаў я з таго, што маладыя ме-
ней за ўсё любіць слухаць розныя паву-
чанні. Аднак хачу нагадаць, каб помні-
лі, што не ў пустыні месцы пачы-
наюць: у ільнай паэзіі б'еў Янка Купа-
ла і Максім Багдановіч, Пятрусь Броў-
ка і Максім Ганк. Аркадзь Куляшоў і
Пімен Пайчанка; каб помнілі, што мова
ніколі і нікому не даруе абывакавасці і
нэўвагі; каб помнілі, што ходзіць па зям-
лі песняй і гераічнай, што нельга шаб-
лонна-кажэнна пісаць пра святое свя-
тых — Радзіму, Маці, Каханую!

І яшчэ хочацца нічыра, каб наш чы-
тач, які апошнім часам крыху пахала-
дзеў да паэзіі, чуў, бачыў і чытаў «па-
болей паэтаў адметных і розных»!

Чалавечая свядомасць як быццам «запраграмавана» на упартыя пошукі таго, што завецца сэнсам, мэтай і сутнасцю жыцця. І таму цяк нельга лічыць ні нечаканым, ні выпадковым, што вось з'яўляецца кніга паэзіі, якая цалкам прысвечана даследаванню пытанняў: што ёсць жыццё, у чым яго сэнс і якая мэта чалавечага — усеагульнага і індывідуальнага — існавання. Гаворачы так, я нават спрашчаю змест кнігі паэм Алеся Разанава, якая мае назву «Каардынаты быцця», а не жыцця; А. Разанаў даследуе не быт, не жыццё, а менавіта быццё.

Па сутнасці, пытанні: як жыць і адносна якіх каардынатаў арыентавацца ў прасторы жыцця? — мусіць вырашаць для сябе не толькі кожнае пакаленне людзей, але і кожны чалавек, — і ў гэтым сэнсе кніга А. Разанава, нягледзячы на «агульны» яе характар і насычанасць філасафічнымі тэрмінамі, ёсць усё-такі кніга лірыкі, а не філасафічны трактат. На долю ж некаторых пакаленняў выпадаюць асабліва напружаныя, можа сказаць — пакутлівыя, пошукі першаасноў, той цвёрдай глебы, на якой можна рухацца натуральным чалавечым крокам.

Так бывае ў моманты, калі па шматлікіх прычынах раптам (хаця нам толькі здаецца, што «раптам») бязмерна ўскладняецца ўсё, што дагэтуль было простым, як глыток вады. Звольнасць чалавеча да забывання абумоўлівае тое, што такія моманты застаюць нас нібы знянадку, як і піша А. Разанаў у паэме «Амега» (прыкладнае тлумачэнне: апошняя літара грэчаскага алфавіта, нейкі фініш).

Нечаканас параджае, па-першае, разгубленасць; па-другое, ліхаманкавую работу думкі, што перш за ўсё скіроўваецца менавіта на ўсю складанасць моманту, які перажывае свет («Пераблытаны склон, пераблытаны час, пераблытаны лад... Пераблытаны рухі, крокі, пагляды...» — у «Паэме незавершанага сказа», прычым, увесь яе змест сведчыць аб тым, што менш за ўсё размова ідзе аб граматычных паняццях).

Просты прыклад: было балота (ёсць у кнізе аднайменная паэма), і яшчэ ўчора мы былі ўпэўнены, што балота — зло, што яно толькі дарэмна займае месца. Натуральнае рашэнне: асушыць. Асушылі. Вынік:

Далігляд, бы ў слязе, ў смяце...
Дзе шукаюць каровы напіцца —
Хмара доўжыцца папаўзе...
Перасохлі мае крыніцы...

А. Разанаў як аўтар і як лірычны герой філасафічных паэм не быў бы самім сабой, калі б абмежаваўся плачам на балоту.

Лёс балота для паэта — найбольш простая праява дзеяння ўсеагульнага за-

А. Разанаў. Каардынаты быцця. Паэмы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1976.

кона быцця, закона адзінства і барацьбы супрацьлегласцей; А. Разанаў хоча зразумець «механізм» дзеяння гэтага закона («Пакуль жыў, хачу спасцігнуць сэнс нябыту і быцця і прызначэння» — выразна сказана ў лепшай «Паэме жніва») з тым, каб чалавек мог найлепшым чынам прыстасавацца да гэтага механізму.

Пытанне пытанняў, вузлавая супярэчнасць сучаснасці, якая надае роздзуду паэта аб ёй надзвычайную вострыню, — гэта пагроза тэрмаядзернай вайны. Чалавечая свядомасць не ў стане ўзяць усё яе вынікі, а на шляху яе асэнсавання нас чакае парадокс ямы (нездарма ў «Паэме незавершанага сказа» гэта слова ёсць);

ГЭТА — СУР'ЁЗНА

чым больш мы з яе бяром, тым глыбей яна становіцца; чым больш ядзернай зброі, тым большая пагроза ўсеагульнага знішчэння. І як адлюстраванне гэтай антыномі ідуць у «Паэме незавершанага сказа» разарваныя радкі:

Праз імгненне
абрушыцца... рыне...
на чужыя палеткі і рэні
вынішчальная веліч —
наш розум і шал...

Зафіксаваны міг набрынялай выбухам трагедыі... Для паэта іншага (не «слепшага», не «горшага», а менавіта іншага) складу мыслення гэтага было б дастаткова, але, паўтараю, А. Разанаў упарта шукае прычыны такога становішча — і зноў яго чакае супярэчнасць! Імкненне чалавечства да ведаў, свярдае ён у «Паэме калодзежа», спыніць немагчыма.

Але ж вось гэтае імкненне да ведаў і прывяло да расшчэплення атамнага ядра!.. І трэба мець немалую смеласць, трэба зазірнуць у вочы праўдзі, каб правесці паралель паміж лёсам Ікара і магчымым лёсам жыцця на планеце. І хаця лірычны герой «Паэмы незавершанага сказа» абяцае: «За імгненне перад маўчаннем я прамоўлю звычайную праўду, чалавечую праўду: скончыцца ноч...» — гэта ўсё-такі вера, а не дакладныя веды. А што застаецца па долю ведаў, на долю думкі, а не пачуццяў?

На долю мыслення — пакутлівыя пошукі раўнавагі (было б дзіўна, калі б такой тэмы не было ў кнізе А. Разанава), пошукі выйсця з такога лабірынта, у які трапіла думка па волі рэальнага жыцця. Лірычны герой кнігі А. Разанава раўнавагі не здабыў і выйсця не знайшоў.

«Каардынаты быцця» — кніга пытанняў, а не адказаў. «Паэма выніку» ад-

крывае кнігу, і гегелеўскія парадоксы амаль у кожным радку: «Паказваюць компас і ветраўнік вынік, вынік чагосьці — што існавала да іх... і да нас... і да выніку... і да таго як лічыць перашкоду апорай, бяспітаснасць дыялектыкай, а стадыёны прыстанішчам духу...» — ясна гавораць, што ніякага выніку покуль што няма; «Паэма раўнавагі» кнігу закрывае, але аказваецца, што цэнтральны яе вобраз — лабірынт славуэтага Мінатаўра.

А ўжо адсюль, як візія ў казцы, вядуць тры шляхі — і кожны з іх дэманструе А. Разанаў.

Першы і самы прасты: адмовіцца ад мыслення і ад ведаў увогуле, проста жыць, здабываць страву і есці яе. Так вырашае першы грабар, адзін з герояў

свядомасці з паняццем паэзіі, а страць да думкі, да мыслення, да таго якра, што адрознівае чалавека ў поўным сэнсе гэтага слова, у межы паэзіі дапускаецца з вялікай неахвотай і падазрэннем.

Я прасачу — у самых агульных рысах — толькі схему руху думкі А. Разанава, толькі лінію мысліцельных пошукаў, якая з'яўдае ўсе чатырнаццаць паэм у нешта адзінае па іх агульнай сутнасці. Але я не закрану форму, у якой праяўляецца гэтая сутнасць. І тут менш за ўсё хацелася б традыцыйна гаварыць аб рыфмах, параўнаннях, радках, строфах і г. д. Скажу толькі адно: калі паэзія — гарае пачуцця, страць, дык тое, што напісана А. Разанавым, — несумненна, паэзія.

Увогуле павінен сказаць шчыра: дзеля таго, каб прачытаць і зразумець усю кнігу А. Разанава, патрэбны не толькі некаторыя дадатковыя, супраць звычайных, намаганні, але і даволі грунтоўная філасафічная падрыхтоўка. Змест і сэнс некаторых паэм спасцігаюцца не адразу і часта вельмі прыблізна (прызнацца, асабіста ў г. д. толькі адчувалючы сэнс, напрыклад, «Папярэджання», не магу з дастатковай ступенню яснасці вызначыць: аб чым яно), і мала-памалу гэта пачынае раздражняць.

Хто тут больш «вінаваты» — паэт ці мы, чытачы? Думаецца, «віна» тут узамная. Мы прывыклі да маннай кашы прымітыву і дыстыляванай вады бяспрэчнасці, і нічога не зробіш, нам прыйдзецца паступова згаджацца з тым, што і само жыццё, і яго адлюстраванне ў свядомасці — рэчы надзвычай складаныя.

Што ж датычыцца паэта, дык і ягоная «віна» на мой погляд, — толькі адносна. У складанасці, зямлінасці некаторых паэм я не знаходжу шугінасці, што магло б сведчыць аб якасцтве, аб дэманстраванні «мазгавай мускулатуры». Проста ў паэта такі склад мыслення. Апроч таго — і ў гэтым галоўнае — вялікае мноства пытанняў, якое судзівае «спераблытанаму» склону, часу і ладу, якое азначае, што надшоў час аналітычнай паэзіі, гаворыць за тое, што паэт і на самай справе сам яшчэ не разабраўся ў пастаўленых пытаннях, што ва ўсякім выпадку ён не хітруе, калі піша, што ён толькі яшчэ «паглыбляецца ў час, асобу, і лад», яшчэ не дайшоў да дна гэтай праблемы праблем. Урэшце, ёсць у кнізе праяўленыя яснасці рэчы (асабліва праяўленыя «Паэма рыбіны» і «Паэма сланечніка»), якія быццам напісаны спецыяльна для тлумачэння агульнага зместу кнігі.

Можна смела сказаць: намаганні чытача акупяцца, ён будзе ўзнагароджаны, калі нават правусяць той ці іншы радок. Бездакорная мова, гарае пачуцця, пафас свярджэння асобы ў яе самакаштоўнасці і неўтаймаваным імкненні да поўнай самарэалізацыі, высокі ўзровень мыслення і надзвычайнае багацце думак робяць кнігу «Каардынаты быцця», пазбаўленую, нягледзячы на яе «агульны» характар, і ценю маралізатарства і рыторыкі, незвычайнай з'явай. Яна — важны, а яшчэ больш за тое — неабходны этап у станаўленні не толькі таленту А. Разанава, але і ўсёй сучаснай беларускай паэзіі.

Фёдар ЯФІМАЎ.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Веніяміну РУДАВУ — 60

Сёння праізаіку Веніяміну Рудаву спаўняецца 60 гадоў. З гэтай нагоды прафесійнае Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Паважаемы Веніямін Сямёнавіч!

З выпадку Вашага 60-годдзя прыміце ад нас, Вашых калегаў па перу, шчырыя сардэчныя віншаванні.

Перад прыходам у літаратуру ў Вас быў ужо значны жмідзевы вопыт. Некалкі гадоў Вы настаўнічалі ў сельскай

школе, затым сталі ў шэрагі воінаў-пагранічнікаў Савецкай Арміі і там прайшлі шлях ад салдата да падпалкоўніка. З воінамі роднай заставы Вы мужна адбівалі вераломны напад гітлераўскіх войск на нашы свяшчэнныя рубяжы ў чэрвені 1941 года.

Пісаць і друкавацца пачалі Вы з 1953 года. Заслужаным поспехам у чытача карыстаюцца Вашы апавесці «Вішневая трубка», «Тусклое золата», «Вьюга», «Мобілізаван партнея» (напісана ў сааўтар-

стве з П. Емяльянавым), раманы «Чужыя ветры», «Чорная Ганча».

Ахова граніцы, подзвіг чэкістаў у барацьбе з ворагамі Савецкай дзяржавы — цэнтральная тэма Вашай творчасці.

Некаторыя Вашы творы друкаваліся на ўкраінскай, польскай, румынскай і іншых мовах.

Мы ведаем і паважаем Вас як актыўнага ў грамадскай рабоце, як літаратара, які шмат сіл і клопатаў аддае выхаванню маладой творчай змены.

Жадаем Вам, дарагі сябра, моцнага здароўя, новых творчых здзяйсненняў, асабістага шчасця!»

Рэдакцыя штогодніка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Веніяміну Сямёнавічу доўгіх год жыцця, новых твораў.

Іван Чыгрынаў піша пра вёску ва ўмовах вайны, якую развяза- ла гітлераўская Германія і якую адразу ж перанесла на мірнае насель- ніцтва, разлічваючы на ўсеагуль- ную паніку, на паслухмянае па- няволенне. Так яно было пад час дру- гой сусветнай вайны ў шмат якіх краі- нах Заходняй Еўропы, але так не ста- лася на савецкай зямлі. Гітлер у сярэ- дзі кастрычніка 1941 года недвух- сэнсоўна заявіў сваім прыбліжаным, што «22 чэрвеня мы разнасежым дзверы і не ведалі, што за ім зна- ходзіцца».

А за тымі дзвярыма ворага сустрэ- ла магутная сцяна супраціўлення — ўзброенага і бязбройнага. Гэта апош- няе і было найбольшай загадкай для ворага. Маўклівае, зацятае супраціў- ленне акупацыйнаму рэжыму складае асноўны творчы клопат Івана Чыгры- нава, які задумаў, відаць, маштабны твор пра той, кажучы словамі І. Меле- жа, «разлом, што адбыўся ў жыцці, страшны, незразумелы. Учора быў мір, жыццё звычайна трывалае, здава- лася, доўгае. Сёння — вайна, усё хістка, ненадзейна. Кожнае імгненне можа здацца апошнім».

У новым рамане «Апраўданне крыві» («Маладошч», 1976, №9—11) ужо з першых старонак апінаецца ў той жа, што і ў папярэднім, выдадзеным пяць гадоў назад рамане «Плат перапёлкі», атмасфера — чакання, няпоўнасці, прадчування вялікай, не- адольнай бяды. Тут яна абрынула на людзей уважліва. «Маршавая ня- мейкая калона даўно ўжо ўступіла паўз Нандрусевічаву хату ў Верамей- ні».

Вораг уступіў у вёску, але людзі, дарослыя верамейкаўцы яшчэ не ба- чаць яго, яны заняты падзелам кал- гаснай зямлі на аднаасобныя дзялячкі, каб не даць гітлераўцам магчымас- ці пакывіцца гатовым грамадскім добром, сабраным, як і вадзілася, ка- лектывна. Так парашыла праўленне, на чале якога часова вымушаны стаць Зазыба, «загадчык гаспадаркі», бо старшыня калгаса Чубар недзе блу- кае, чакаючы дырэктывы зверху — што рабіць далей.

У «Платы перапёлкі» аўтар паказ- вае Зазыбу, ахопленана трывогай за людзей свай вёскі, якую вась-вось павінны заняць немцы. Тут, у «Апраў- данні крыві», ён ужо ў наступе на ворага, хай сабе яшчэ не ў актыўным, але апасраданым праз дачыненні з варожымі паслугачамі ды і з самімі немцамі. Адназначна за людзей, якія вераць яму, Зазыба разумее сэрцам, тады як Чубар — толькі розумам, ці больш — розумам. Аўтар увесць час як бы «вытлумачвае» людзей, пама- гае зразумець іх кожны крок, кожны зрух душэўны... Паслялогія чалаве- ка — яго пакуты, боль, імгненнае па- лёгка, іронія, зноў пакутлівы роз- дум... Цэлая гама чалавечых пацу- цяў прасочана ў характары Зазыбы. Перад намі паўстае глыбокі, сапраўд- ны народны характар.

Характэрнай асаблівасцю творчай манеры І. Чыгрынава, якая яшчэ больш ярка выяўляецца ў рамане «Апраўданне крыві», варта лічыць не- таропкасць апавядання. Чыгрынаў фарміруе характары «на від», вы- прабаўвае іх не ў адным, зададзеным кірунку, а ўсім збегам жыццёвых ака- лічнасцей, так, як гэта бывае ў рэаль-насці.

Вось таму і праўда вайны ў рамане далёкая ад схемы. Яна выглядае ня- спынным лапцюгам рэальных эпизодаў, дэталей, паводзін, учынкаў, над ко- жным з якіх аўтар або сам разважае, або дае магчымасць роздуму дзеючай асобе. Так узнікае жывая, дзейсная праўда жыцця. Узяць хоць бы пер- шую сустрэчу верамейкаўцаў з ня- мейкай калонай, з афіцэрам-гітлераў-цам. Яна не плакатная, не адной фар- бай выкананая, а паддзена адпаведна разуменню кожным чалавечым свайго месца і ролі ў грамадстве. З афіцэравай няскладнай постаці «не зводзілі по- зірнаў багата сялянскіх вачэй, пася- рожана-недаверлівых і меслівых, спа- лоханых і хітравата-пагардлівых — гэта ўжо цалкам залежала ад таго, як хто разумець сваю грамадзянскую год-насць ці нават, калі хочаце, сваю ўяўную вінаватасць перад акупантам: урэшце, не маглі ж аднолькава гля-дзець на гэтага афіцэра, напрыклад,

савецкі патрыёт Зазыба альбо пера- кідлівы і беспрынцыповы абібок Дра- ніца, добраахвотны паліцэйскі Брва- Жыватоўскі альбо мнагадзетная стар- шыня Гаўрыліха...».

Сюжэт рамана «Апраўданне крыві» — гэта не толькі рух падзей, рух характараў. Ён, гэты рух, якраз за- паволенасць мае вытлумачэнне, калі лічыць, што ў Чыгрынава сю- жэт — яшчэ і выяўленне сэнсу твора, рух думкі, раскрыццё галоўнай ідэі. Таму, мабыць, так шмат і кульміна- цыйных момантаў, што рух ідэі, думкі заўсёды імпульсіўны, а тым больш у пару вялікага сацыяльнага ўзрушэн- ня, якім стаў для народа вераломны напад ворага.

...Немцы пасля набегу на Верамей-

ні не далічыліся аднаго конніка. Па- чынаецца дасяганне, пошук вінаватага, а разам з тым і глыбейшае пазнанне верамейкаўцамі не толькі ворага, але і аднавяскоўцаў, іх стаўлення да акупан-таў.

...Уночы вехта нячутна ўзышоў на Зазыбаў двор. Трывожыцца гаспадар, спалохалася гаспадыня. А гэта — Ма- сей, іхні сын вяртаецца дамоў з тур-мы, куды ён трапіў як несправядліва засуджаны. Адкрыта радасць маці, стрыманае хваляванне бацькі. По- тым — ласня як месца ачышчэння не толькі фізічнага, але і духоўнага. Добра напаленая з моцнай парай лас- ня. Размова бацькі з сынам у лазні заглыблена сацыяльная, бескампра- місная ў адносінах да асабістага лёсу кожнага з іх, суаднесена з трывож-ным лёсам народа.

...Салдаткі з Верамей ідуць у Яш- ніцу, дзе лагер савецкіх ваеннапалон-ных і дзе, як ім здаецца, павінны быць іхні мужыкі. Сутычненне з сал- датам: нямецкай аўтаранспартнай роты, якія хочучь наглуміцца над безабароннымі жанчынамі яшчэ больш раскрывае ім вочы на ворага.

...Зазыба з Брва-Жыватоўскім, па загаду апошняга, едзе ў воласць на нараду да каманданта. Там для Зазы- бы раскрываецца сутнасць акупацый- нага рэжыму, акрэсліваецца дух таго «новага парадку», які збіраецца ўста- ліваць на Беларусі фашысты.

...Да Чубара, які спыніўся ў сусед- няй вёсцы, наведваецца Зазыба. Раз- мова шчыра, як камуніста з камуніс-там, але і крутая, увесць час на самым «лязе нажа», бо трэба высветліць усё пра тое, чым можна апраўдаць так ба- гаата пралітай ужо за першыя месяцы вайны крыві.

...Начны пажар. Гарыць жкатае кожным на сваёй дзялянцы дабро. Яго падпаліў Чубар, выконваючы дырэктыву — не панідаць ворагу на захоп- ленай ім тэрыторыі ні прытулку, ні харчу, ні вады — нішчыць усё, узры- ваць, падпальваць.

Гэта ўсё галоўныя кульмінацыі ў апавядальнай тканіне рамана, а між імі інтэнсіўны рух думкі, крыві душы паняволеных ды не скаронных людзей, што засталіся ў тыле і яшчэ прымер- валіся, як і дзе прыласці свае сілы да актыўнай барацьбы. А побач — яшчэ ваенныя падзеі, пра якія людзі ў ва- рожным тыле маюць вельмі скупу, не заўсёды дакладную інфармацыю. Фронт далёка, а дзе канкрэтна — не- вядома. Нядаўня акружэнцы гаво-раць, кожны па-свойму, пра тое, дзе фронт, пра планы гітлераўскага ка- мандавання. Характэрна ў гэтых ад- носінах размова Зазыбы з настаўні-кам Мурачам, якога ён падаозіць, еду-чы разам з верамейкаўцамі адбудоў- ваць узарваны чырвонаармейцам пры адступленні мост. «Гэта ж таксама дапамога немцам?» — ставіць настаў- нік перад Зазыбам пытанне і чые да- ціпны, наступальны адказ: «Мост сё- ня ёсць, а заўтра яго можа і не быць. А вось чалавек... Як яго навучыш ад-нойчы, так і думаць будзе увесць час, панясе тыяшы веды з сабой скрозь усё жыццё».

Зазыба не спрабуе адразу перака- наць субяседніка ў сваім поглядзе на рэчы, тым больш абразіць яго. Не, ён імкнецца толькі зразумець тое, што робіцца, а не зразумеўшы, спахо- пльва пашкадуе, што дарога канчаецца, а яны з Мурачам не паспелі паразу- мецца. «Дасюль размова ўсё нагадва- ла хутчай падземную рану, якая блу-кала ўпоцемку, шукаючы выйсця на паверхню». Дух і сутнасць акупацый- нага рэжыму ўвесць час у полі зроку Зазыбы. Таму і не ўзнікае ў яго неда- веру да таго, што думаюць і перажы- ваюць людзі, бо думкі гэтыя і пацуюці натуральныя, заспетыя Зазыбам у на- туральных абставінах. Ён і сам увесць у пакутах, што не разблытаецца клубок супярэчнасцей, а ўсё большае.

Аўтар рамана «Апраўданне крыві»

Уладзімір ЮРЭВІЧ

АПРАЎДАННЕ ВАЙНОЙ

выявіў зайздроснае валоданне дыяло-гам. Ён у яго заўсёды энергічны, мус- кулісты, узведзены ў ступень унутра- нага драматызму, наступальнасці ў дачыненні да антыпода, але насту- пальнасці не гарачлівай, не абразлі-вай, а поўнай клопату высветліць усё да рэшты як для сябе, так і для суб-яседніка, пераканаць у аб'ектыўнасці праўды. Такай выглядае, напрыклад, размова Зазыбы з Брва-Жыватоў-скім адносна лёсу калгаса, або пра тое, куды павернецца вайна і чым яна скончыцца для немцаў. І калі сі-лы для перананання ўжо нестася, За-зыба ідзе ў адкрыты бой, рэжа палі-цэйскаму праўду ў вочы: «да цябе ў мяне даверу няма», «служыць служыш, а пахваліцца нібыта і няма чым». І, нарэшце, катэгарычны вывад, які гучыць як крэда, як сімвал веры Зазыбы ў сваю адданасць партыі ка- муністаў, сацыялістычнай Радзіме: «Дурны ты ўсё-ткі Антон, — цярылі- ва даслухаўшы да канца паліцай, усміхнуўся Зазыба. — Бальшавікі — гэта людзі. Жывыя людзі. І ніякая ўлада не прымуць іх адмовіцца ад сваіх перакананняў. Паспрабуй, вы-кнізь з чалавеча душы. А перакана-не — гэта і ёсць душа. Ну, а паколькі людзі жывуць паўсюль, паколькі без людзей на зямлі немагчыма, значыць і бальшавікі будуць заўсёды ся-род іх».

Гэтак Зазыба гаворыць з варожым паслугачом, сваім аднавяскоўцам, вы- пісаным на дзіва выпукла і не адна- фарбна, але ж зусім не сумняваецца, што ў крытычны момант ён можа тое самае сказаць у вочы і ворагу. Не сумняваецца, мабыць, таму, што, чы-таючы раман, увесць час як бы прысут- нічаеш пры фарміраванні характара савецкага патрыёта, які не абмінае складанасці жыцця, а ідзе ім науст-рач, каб пераадолюваць і, пераадоль-ваючы, сталець духоўна, мужнець у паводзінах. Характар Зазыбы раскрываецца ў працэсе напружанага ўнутра- нага самааналізу, самаасэнсавання, самапазнання. Дзеля гэтага аўтар карыстаецца як дыялогам, так і ўнутра- ным маналагам. Апошні там-сям бы-вае абцяжараны неабавязковай дэ- талізацыяй. Дыялогу ж аўтар як бы і не давае, карыстаючыся ім залішне ашчадна. А вельмі шкада!

Часам пры чытанні рамана ўзнікае пытанне — чаму Зазыба, чалавек вы-сокіх і ўстойлівых перакананняў, сме-лы і адважны, не спяшаецца брацца за зброю. Мабыць, не таму, што ён не гатовы да гэтага, а таму, што адчу-вае вялікую адказнасць за людзей, у якіх трэба было сфарміраваць выра-зенае разуменне зварынага аблічча во-рага, які намерваўся знішчыць на бе-ларускай зямлі ўсё жывое, толькі маскіраваўся накуль пад носьбіта «новага парадку». Зазыба проста вый-грае час, каб накіпела ў людзей больш злосці на гітлераўцаў, каб разам з тым выявіць унутраную скіраванасць самых сумленных аднавяскоўцаў з мэтай скарыстання іх пазней як на-дзейнай апары, як рэзерву ў адкры-тым змаганні супроць акупантаў. Ці не ў гэтым трэба бачыць гістарызм

аўтарскага мыслення, узгоднены з канкрэтнымі абставінамі часу. Паг-лыбленае гістарычнае бачанне І. Чы-грынавым падзей і характараў, можа, крыху і адводзіць яго ўбок ад дына-мікі апавядання, але затое не дае магчымасці скупіцца на шырынню і глыбіню захопу жывой рэальнасці вайны. Менавіта такі падыход да кам-пазіцыі твора і дазваляе ўнікнуць хранікальнасці ў ле чыста традыцый-ных формах.

Хранікальнасці паменшала ў гэтым рамане, калі параўноўваць яго з «Платам перапёлкі». І тады, калі аўтару патрэбны выходы на адлюст-раванне агульнага ваеннага станові-шча. Канірэтызаваны паказ асобных эпизодаў франтавога жыцця пашырае рамкі рамана не падзеямі, а больш лёсам савецкіх воінаў у першыя дні вайны, калі трэба было адступаць, чапляючыся за кожны ўзгорачак, за рачулку, каб выйграць час, даць магчымасць найбольшай колькасці лю-дзей выйсці з-пад удару ворага.

Вобраз маладога камандзіра Шпаке-віча з яго галоўным клопатам «дагле-дзець па-чалавечы маглі Халадзіла-ва», салдата, які загінуў ад бомбы, выпісаны аўтарам з вялікай цеплы-ней, а размова Шпакевіча з пажылым чырвонаармейцам — уральцам пралі-вае сацыяльнае святло на вытокі ўсенароднага подзвігу, якім стала вайна з першых дзён, на характар яе. Вобразы франтавоку ў рамане як бы і не нясуць самастойнай нагрукі, але ж яны даюць даволі поўнае ўяў-ленне пра тое, што Чырвоная Армія складалася з людзей упартых волі і справы, гатовых стаяць насмерць у імя Радзімы, выконваць высокую гі-старычную місію — абараніць цывілі-зацыю і прагрэс.

У новым рамане І. Чыгрынава, зда-ецца, яшчэ павольшала публіцыстыч-най завестранасці, імкнення да ўзы-шэння над інфармацыйнасцю фактаў і падзей, да мастацкага асэнсавання і абатульнення, што дазваляюць успры-маць стан развагі чалавеча, яго ду-шэўную ўзрушанасць адразу, кан-цэнтравана. Хоць і тут яшчэ дае сабе адчуваць залішня дэталізацыя асоб-ных момантаў вясковага побыту, што толькі замаруджвае разгортванне сю-жэта нават у яго кульмінацыйных момантах. Прыгадаем хоць бы апісан-не таго, як вяжуць і гоняць платы, якое выглядае ўстаўной этнаграфіч-най навілай, хоць і цікавай. Для пра-святлення ж радавоннай Зазыбы ха-піла б і адных штрыхоў...

Можна сабе ўявіць, за якую скла-даную справу ўзяўся Чыгрынаў. Вай-на застала яго ў дзяцінну пару, на школьным парозе. Памяць пра ваен-нае ліхалецце засталася вострай, але яе трэба было абрунтаваць вялікай працай. Трэба было выслухаць не адзін дзесятка жытых сведка вайны, пераваруныць архіўныя дакументы, заглябіцца ў мемуарную літаратуру, каб сказаць сваё дасведчанае праў-дзівае слова. Астатняе трэба было да-мыслиць, даўляюць і ўсё гэта скласці ў цэласную шырокую карціну чалав-чых лёсаў.

Менавіта таму, што Чыгрынаў за-клапочаны паказам лёсу асобных лю-дзей, а праз іх і лёсу народа, яго твор нясе сацыяльны і эмацыянальны за-рад выключнай сілы, што прымушае сённяшняе пакаленне — якое хоць і жыве ва ўмовах разрадка міжнарод-най напружанасці, але павінна ведаць як мага глыбей — адчуць сэрцам гіс-тарычны вопыт другой сусветнай вайны і сваю адказнасць перад людзьмі, пе-рад чалавецтвам. Раман «Апраўданне крыві» якраз і напісаны ў гэтым рэчы-шчы, які твор сацыяльна-псіхалагічны, аналітычна грунтоўны ў раскрыцці характараў і абставін.

Узяць хоць бы вобраз старшыні калгаса Чубара. Ён «увайшоў» у ра-ман як бы з загадай сфарміраваным характарам. Калі жывы чалавечы якасці, так поўна выяўленыя ў За-зы-бы, нібы замінаюць зразумець адразу пэўнасць яго як тыпа, дык Чубар «ру-бідзь з пляча», не надае гатовы насіць у сэрцы чужы боль, таму і адважваец-ца на падпал збожжя, якое не толькі ворагу трэба, а і сваім людзям, каб выжыць, высталць перад акупантам і ўступіць з ім у змаганне. Але ці не адлучаецца такім чынам у гэтым воб-разе грамадзянскае ад чалавечага, ці не супрацьстаўляецца нават адно аднаму? На гэтае пытанне ў рамане няма адназначнага адказу.

(Працяг на стар. 8.).

АПРАЎДАННЕ ВАЙНОЙ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 7).

«Такія натуры, як Чубар, звычайна добра адчуваюць сябе ў калектыве. Яны аднолькава здольны кіраваць калектывам і падпарадкоўвацца яму. Гэта ўсё роўна як тыя шасціроўны ў вялікім механізме, якія па адной толькі стаяць ды ржавеюць». Суровую характарыстыку дае аўтар герою. Але вось Чубар пасля падпаў збожжа гаворыць з васьмігадовым Гапчыным хлопцам Міхалкам, які настойліва скардзіцца на тое, што нехта ўзяў ды спаліў верамайцаўскія копы. Чубару хочацца паглядзіць бяліваю Міхалкаву галаву, ды нестае рашучасці на ласку. І ўсё ж такі лёд у душы не дзе крануўся. Чубар абяцае малому прывесці з лесу лясняны, тое самае, што засталася ад забітай татарынам Рахімам ласці. Калі ж Чубар убачыў на лясной прагаліне сіратлівую істоту, а за некалькі крокаў ад яе ваўка, то «без усялякай перасцярогі тут жа падшодзіў да ляснянці». А тое, «усё роўна як і праўда зразумела, што са з'яўленнем чалавека прыйшло збавенне». Чалавечнае, душэўнае загаварыла ўсё ж і ў «шасціроўцы». А як яно будзе далей? Мабыць, усё ж вернецца Чубар да сваіх верамайцаўцаў. Вернецца, каб змагацца супраць ворага, а найперш, каб расправіцца з Браважывацкімі за добраахвотную службу немцам.

Гэта адчувалася ўжо ў той вострай размове, што адбылася між Чубарам і Зазыбам, калі той завітаў да старшын калгаса адразу пасля нарады ў воласці і сказаў цвёрда: «Раз нам пачынаць гэту партызанскую вайну тут, то нам і думаць, як пачынаць яе і з чым... Аднак жа людзі ёсць людзі... І жыць яны мусяць муць».

У імя таго, каб было жыццё ў Верамейках, на ўсёй Зямлі праліваецца так багата крыві. І на жорсткую Чубараву выснову аб тым, што кроў герояў памагае спець ідэям, Зазыба спакойна адкажа: «Кроў тут не паможка. Трэба зрабіць так, каб не мы немцаў баіліся, а каб яны нас. І не крывёй сваёй мы павінны нападохаць іх, а зброяй».

Так пачынаецца апраўданне крыві, апраўданне зброяй, вайной. Свяшчэннай усенароднай вайной савецкіх людзей у адказ на татальна-вынішчальную, развітаную фашызмам. «Апраўданне крыві» належыць да тых твораў савецкай літаратуры, якія сцвярджаюць ідэю гістарычнай актыўнасці і адказнасці чалавека за свае ўчынкi. У рамане ўвесь час ідэе высвятленне філасофіі часу, спрэчка розных філасофскіх поглядаў, ідэйных пазіцый, маральных прынцыпаў.

Дыстанцыя паміж падзеямі вайны і сённяшнім часам у адных пісьменнікаў вынікае заспакаенне, імкненне паказаць усё былое з пазіцый рэальнасці, зададзенай цяперашнім узроўнем мыслення сталага чалавека, паказаць «мадэрнізавана». У другіх жа, наадварот, з'яўляецца жаданне падключыць яшчэ неразаспежаныя тайнікі жывой памяці да сённяшняга, аплодненага жыццёвым вопытам пакаленняў, больш аб'ектыўнага, псіхалагічна заглыбленага асэнсавання ўсяго таго, што належыць гісторыі, але пераклікаецца з думкамі і пачуццямі нашага сучасніка. Іван Чыгрынаў належыць менавіта да такіх мастакоў слова, чыя грамадзянская адказнасць перад светам, у якім усё яшчэ неспакойна, вымагае гаворыць вялікую праўду пра тое, як чалавеку ў самых цяжкіх абставінах быць і заставацца чалавекам.

Філасофскія праблемы, пошукі адказу на пытанні пра сэнс чалавечага жыцця, пра сілу і бяспелле чалавека, пра яго здольнасць акрэсліваць сваю будучыню і ў імя будучыні чалавецтва, уплываць на падзеі часу — усё гэта не прынесена звонку ў раман «Апраўданне крыві», а вырастае з узроўня і ў ім жывой рэальнасці. Іван Чыгрынаў усё больш усталяваецца ў эпічным падыходзе да адлюстравання жыцця. Эпічнасць гэтая не столькі ў шырыні ахопу падзей, колькі ў глыбіні іх мастакоўскага асэнсавання.

УСЁ ПРА НАЗОЎНІК...

У некаторых чытачоў строга акадэмічная назва кнігі «Назоўнік. Граматычныя катэгорыі і формы» выклікае, бадай, не самы светлы ўспамін пра тыя школьныя хвіліны, калі назоўнік са сваімі формамі і катэгорыямі ператвараўся ў штосьці накшталт мяча, караючага ў руках няўмольнага настаўніка.

Прызнаюся, і сам я з перасцярогай разгортваў гэтую кнігу: ці знойдзецца пад сумнаватай шыльдай нейкае карыснае, цікавае чытанне? Кніга напісана вучоным, доктарам філалагічных навук, таму, думалася, і адрасавана яна галоўным чынам вучоным-філолагам, ну, хіба яшчэ студэнтам, якім трэба здаваць залік ці экзамен па мове...

З такім настроем прачытаў уводзіны, якія канчаліся думкай, што назоўнікі і тыя сувязі, якія ён мае з іншымі словамі ў нашай мове, адкрытае

А. Наркевіч, Назоўнік. Граматычныя катэгорыі і формы. Мінск, Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1976.

вельмі істотнае значэнне «як пры вырашэнні складаных пытанняў нармалізаванні і ўдасканаленні сродкаў літаратурнага выказвання, так і ў пазнанні саміх заканамернасцей функцыянавання гэтага класа слоў у беларускай мове на сучасным этапе яе гістарычнага развіцця».

Сапраўды, назоўнік у кожнай мове займае асаблівае месца. Ён дае канкрэтнае, прадметнае ўяўленне аб наваколным свеце, больш таго, зводзіць да часоўці пэўнага і пазнавальнага тыя няўлоўныя, эфірныя субстанцыі, якія, бадай, толькі абазначыўшы, называўшы, можна лічыць з'явамі рэальнага свету. Для літаратара ж умённе карыстацца назоўнікамі, здольнасць пашыраць іх колькасць у сваіх творах, засвойваць усё новае і новае іх пласты, на мой погляд, вядзе да асноўнай майстэрства. Так, скажам, толькі для раўнадружнага рамесніка свет з'яў і прадметаў можа звужацца да няпэўнага і аморфнага займенніка «гэта». Для чалавека ж дапытлівага, вы-

сокаадукаванага — а менавіта такім уяўляецца нам сапраўды пісьменнік — наваколнае жыццё расквашваецца непаўторнымі і адметнымі фарбамі дзякуючы таму, што ён бачыць не проста дрэва, а сасну, вярбу, клён, алейшну, не проста кветку, а пралеску, валожку, браткі, фіялку і г. д.

Кожнае сваё заключэнне вучоны грунтуе на аналізе вялікай колькасці прыкладаў, на вывучэнні гістарычнага паходжання той ці іншай формы.

Наогул, ілюстрацыйны, практычны матэрыял, сабраны ў кнізе, уражвае сваім багаццем. Гэта паказвае, з аднаго боку, што аўтар добра знаёмы з творчасцю беларускіх пісьменнікаў, а з другога — сведчыць аб шматгадовай, карпатлівай рабоце над кнігай.

Для падвядзення сваёй думкі А. Наркевіч, як правіла, прыводзіць дзесяці прыкладаў, асвятляючы такім чынам пытанне з усіх бакоў. Прыклады бяруцца з твораў розных часоў, і па адным гэтым можна прасачыць, як стабілізавалася, выпрэслівалася норма ўжывання таго ці іншага назоўніка.

Яўген РАДКЕВІЧ.

РЭПЛІКА

ПАСЛЯ ГЭБЛІКА-СЯКЕРАЙ

Летась рэдакцыя фотавыданняў выдавецтва «Беларусь» прапанавала мне напісаць тэкставы раздзел для новага выдання фотальбома «Хатынь». Я згадзіўся выканаць гэты заказ. Згадзіўся, бо сам бачыў у гады вайны дзесяткі такіх вёсак, як Хатынь, бачыў тое, што не забываецца праз усё жыццё. Пра гэта шмат пісалі, трэба яшчэ пісаць, каб нашчадкі тых, хто змагаўся і перамог, ведалі, якой цаной заваяваны іх сённяшні дзень.

Рукапіс у выдавецтве прынялі, заўваг не было. І вось крыху больш як праз год трымаю ў руках добра выдалены фотальбом з тэкстам на беларускай, рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай мовах. Бяру яго ў рукі з цікавасцю і, што таіцца, з радасцю (хто ж не рад бачыць вынікі сваёй работы?). Пачынаючы чытаць, натуральна, тэкст на той мове, на якой пісаў — беларускай. І тут радасць адразу патухла.

Не буду ўжо гаварыць пра абскубаны тэкст — скарачэнне на тых ці іншых прычынах падчас неабмежаванага. Адзін мой знаёмы, сакратар рэдакцыі газеты, звы-

чайна сцвярджаў, што ад скарачэння твор толькі выйграе. Можна, гэта і сапраўды так, аднак пры ўмове, што яно робіцца з адчуваннем меры, умелай рукой, са згоды аўтара. Ды ўрэшце скарачэнне можа зрабіць і сам аўтар.

Горш за ўсё — гэта тое, што я не пазнаваў напісанага мною: перароблена на «свой капыль», ператасаваны амаль усе абзацы. Непісьменнасць, зацяганая штампы... Адкуль узлялося усё гэта? Бяру копію свайго рукапісу, параўноўваю з тэкстам у альбоме. Розніца неймаверная.

Параўнанне таго, што было ў маймі рукапісе, і таго, што выйшла ў свет, заняло б шмат месца. Таму абмяжуюся толькі пералікам некаторых недарэчнасцей, якія пазваліся ў выніку рэдагавання, г. зн. дапісаны рэдактарам выдавецтва «Запісала праца», «шапацеў на могілках палына», «фашысцкія варвары асабліва лютавалі, задыхаючыся ад няўдач...», «Іосіф Камінскі — адзіны, каму ўдалося ўцячы ў тую страшэнную раіцу. Схіліўшы галавы, доўга стаяць перад ім людзі» (рэдактар І. Крымава, відаць, мела на

ўвазе скульптуру старога, правобразам якога з'яўляецца Камінскі), «Для дзяцей літасці не было», «186 трагічных урнаў. І ў іх зямля гэтых гаротных паляшчаў», «Калі хатынскага могілніка вёсак — каменныя дрэвы», «Гэту вёску (відаць, маецца на ўвазе мемарыял «Хатынь» — А. Т.) пабудавалі тут навечна», «Доўга чакалі і так і не дачакаліся сваіх гаспадароў калодзежныя жураўлі... (?!)», «Бяда, як гаспадыня, уваходзіла ў кожную хату»...

Рэдактарам дапісаны цэлы шэраг слоў і сказаў наогул не ўласцівых нормам беларускай мовы: «На вачах расстралялі крывінушку», «душыць, травіць, расстрэльваць», «ніякія катаванні, лішэнні, ні голад, ні холад...». Нават назвы загубленых фашыстамі вёсак пераблытаны: у Беразінцах (у рукапісе — у Беразінцы), Шклёнк (Шклёнск), Шунейка (Шунейка).

Вядома, гэтай прыкрасці можна было б, наколькі магчыма, пазбегнуць, калі б рэдакцыя фотавыданняў дала пачытаць мне падрыхтаваны да друку арыгінал або адбіты граван набор. Але там чамусьці палічылі гэта за лішняе. У выніку не пераблытаным засталася толькі прозвішча аўтара, якому зроблены такі неспадзяваны «сюрпрыз».

А. ТРАЯНОУСКІ.

У Дзяржкамвыдзе

БССР

ПРА РАБОТУ ВЫДАВЕЦТВА «МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

На чарговым пасяджэнні калегіі Дзяржкамвыда БССР разгледжана пытанне аб ходзе выканання тэматычнага плана і якасці выпушчаных кніг выдавецтва «Мастацкая літаратура». Доклад зрабіў дырэктар выдавецтва М. Ткачоў, садкалад — старшы рэдактар камітэта Р. Яўсееў.

Адзначана, што ў цэлым калектыву «Мастацкай літаратуры» дасягнуў значных поспехаў. Павялічваецца рост выпуску кніг як па назвах, так і па тыражу.

У цэнтры ўвагі выдавецкіх работнікаў стварэнне кніг, якія ярка раскрываюць дасягненні нашага грамадства, подзвіг савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, багаты і складаны свет сучаснасці.

Разам з тым указана, што на-ранейшаму мала выходзіць кніг пра рабочы клас, жыццё калгаснай вёскі і савецкай інтэлігенцыі.

У выдавецтве не ў поўнай меры выкарыстоўваюцца наяў-

ныя магчымасці для паляпшэння мастацкага афармлення кніг. Слаба ўкараняюцца навішныя формы: яркая вокладка, кішэны фармат выданняў. Мала выпускаецца прыгожа аформленых кніг для дзяцей.

У мэтах павышэння якасці выпускаемай мастацкай літаратуры выдавецтву даручана забяспечыць далейшае ўдасканаленне плазавання профільнай яму літаратуры, звярнуць асаблівую ўвагу на павышэнне ідэйнага і мастацкага ўзроўню выданняў, на выпуск літаратуры па актуальных пытаннях сучаснасці.

У бліжэйшы час павінны быць прадстаўлены ў Дзяржкамвыд вывучэння і ўзгодненія з СП БССР прапановы адносна падрыхтоўкі і выпуску падпісаноў серыі «Бібліятэка беларускай літаратуры», а таксама план кніг, якія выйдуць да 100-годдзя з дня нараджэння

народных песняроў Беларусі Я. Купалы і Я. Коласа.

Выдавецтву прапанавана ўвесці, пачынаючы з 1978 года, новую серыю «Рэспубліка. Час. Людзі», у якой выпускаць дакументальныя аповесці і зборнікі мастацкіх нарысаў аб праблемах цяперашняга і перадавікага вытворчасці, а з 1979 года прыступіць да выдання серыі навукова-папулярных літаратурна-знаўчых нарысаў пра беларускіх пісьменнікаў для масавага чытача.

Пры падрыхтоўцы рукапісаў новых арыгіналаў і перакладных выданняў рэкамендавана шырэй выкарыстоўваць практыку сацыяльных заказаў.

Будзе зменена мастацкае афармленне і паліграфічнае выкананне серыі «Першая кніга паэта» і палепшана афармленне серыі «Паэзія працы», «З арлінага племя», «Мая першая кніжка».

І. БЫЛЬНІКАУ.

ЖЫЦЦЁ, АДДАДЗЕНАЕ БАРАЦЬБЕ

Пад назвай «Эцён і яго цень» выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў свет на беларускай мове раман вядомага рускага савецкага пісьменніка Яўгена Варав'яна «Земля, дзе вострабаванне», у якім з дакументальнай дакладнасцю расказана пра подзвіг слаўнага сына савецкай Радзімы, ваеннага разведчыка Героя Савецкага Саюза

Льва Яфімавіча Маневіча. Жыццё і дзейнасць нашага земляка (нарадзіўся Л. Маневіч у г. Чырвоную Армію, ваюе з ворагамі рэвалюцыі. Чалавеку выключных здольнасцей, вялікай сілы камуністычных перакананняў і нязломнага духу, яму давялося ў абароны яе інтарэсаў. У сувязі з узростаючай пагразай агрэсіі супраць нашага краіны, выконваў спецыяльныя заданні Савецкага ўрада з ворагамі рэвалюцыі. І ён шмат паспеў зрабіць. Нават высачаны наймітамі фашызму, кі- затым вязнем канцэнтра- трывожныя 30-я гады, у

абароны яе інтарэсаў. У сувязі з узростаючай пагразай агрэсіі супраць нашага краіны, выконваў спецыяльныя заданні Савецкага ўрада з ворагамі рэвалюцыі. І ён шмат паспеў зрабіць. Нават высачаны наймітамі фашызму, кі- затым вязнем канцэнтра- трывожныя 30-я гады, у

на і аддаў барацьбе з ворагамі чалавецтва ўсё сваё жыццё, да апошніх дзён.

Старонкі гэтай хвалюючай і праўдзівай кнігі, якая знайшла шырокае прызнанне ў сёсаюзнага чытача, загучалі на беларускай мове.

Пераклаў раман на беларускую мову Ул. Шахавец. аформіў кнігу і зрабіў ілюстрацыі мастак А. Шэвэрэў.

ДАКЛАДЧЫК С. Бірыла — большасць удзельнікаў спрэчак на з'ездзе, гаворачы пра значныя пазітыўныя змены, што адбыліся ў тэатральным жыцці рэспублікі за перыяд паміж V і VI з'ездамі БТА, засяроджвалі ўвагу на перспектывах, на тых задачах, якія ставіць час перад работнікамі мастацтва. З асаблівым клопам гаварылася пра адказнасць дзеячаў сцэны за падрыхтоўку да знамянальных дат у гісторыі нашай краіны — да 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Назапашаны багаты вопыт, ёсць у арсенале тэатраў творы, якія заслужылі ўсесаюзнае прызнанне і адзначаны ганаровымі дыпламамі і прэміямі. Сярод іх — спектаклі «Апошні шанц» В. Быкава (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), «Скажы сваё імя, салдат» А. Вярцінскага (Дзяржаўны тэатр лялек БССР), «Васіль Цёрнін» А. Твардоўскага (Рускі тэатр БССР імя М. Горкага), «Вернасць», В. Бергольц (Брэсцкі тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі), «Альпійская балада» Я. Глебава (Акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР). Сучасная тэматыка займае ўсё больш месца ў рэпертуарным багажы тэатраў у рэспубліцы: штогод ставіцца да сарака п'ес, якія належаць яру савецкіх драматургаў. Наша нацыянальная драматургія ў сваю чаргу плённа ўзбагачае рэпертуар тэатраў краіны: сёння на афішах ад Брэста да Уладзіслава, ад Мурманска да Ашхабада пазначана трыццаць пяць п'ес беларускіх аўтараў. Лепшыя з твораў тэатральнага мастацтва на сучасную тэматыку глыбока асэнсваюць і ўвасабляюць у вобразнай форме вострыя праблемы рэальнага жыцця, уважліва даследуюць унутраны свет чалавека ў дні вайны і ў дні міра.

Так, поспехі ёсць. Імі справядліва ганарыцца творчая грамадскасць. Удзельнікі з'езда, адзначышы гэта, галоўную гаворку скіравалі на тое, што трэба будзе зрабіць, якім чы-

нам зрабіць гэта як мага лепш і што будзе рабіць.

ладзей, тэатр актыўна ўплывае на фарміраванне маральных каштоўнасцей у нашым грамадстве, удзельнічае ў духоўным станаўленні чалавечай асобы.

П'еса існуе і асобна ад тэатра як твор літаратуры, але глыбей уздзейнічае на людзей тады, калі трапляе на сцэнічныя падмосткі. Першым інтэрпрэтатарам літаратурнай крыніцы тэатральнага твора выступае рэжысёр. На з'ездзе гаварылася аб тым, што часам яшчэ супрацьстаўляюцца рэжысёр акцёру, вядуцца нікчэмныя спрэчкі адносна прыярытэту таго або іншага. Ідэйна-пастановавая задума спектакля належыць рэжысёру. Ці заўсёды ён бывае ўнутрана падрыхтаваны да таго, каб узняцца на ідэйны ўзровень драматургічнага твора? А калі гаварыць пра акцёра — ці заўсёды яго прафесіянальна прыдатнасць да сцэнічнай дзейнасці суадная з

за рост і станаўленне маладога калегі варты пераймання і ў асяроддзі работнікаў мастацтва. Прыклад творчай самаахвярнасці і сумленнага служэння высокім ідэалам паказваюць многія дзеячы беларускай сцэны першых прызываў. Леанід Рахленка і Павел Малчанаў, Іосіф Матусевіч і Эдзіслаў Стома — імёны артыстаў, якім ёсць што эстафетай перадаць новым пакаленням акцёраў, яны і іх калегі могуць служыць прыкладам для любога чалавека, які пераступіўшы парог інстытута, узыходзіць на сцэну. А яны, маладыя, умеюць карыстацца такім багаццем? Не заўсёды і не ўсе.

Мабіць, Э. Герасімовіч мае дастатковы падстава, каб заявіць з'ездзе: у тэатрах трэба ствараць атмасферу дзелавой зацікаўленасці ў росце маладога таленту і здаровую маральна-этычную абстаноўку для яго грамадзянскага станаўлення. Інстытут ганарыцца імёнамі народных і заслужаных артыстаў рэспублікі, лаўрэатаў і пераможцаў конкурсаў і фестываляў, якія выхаваны тут, у нашай вышэйшай навуцкай установе, але ён не забываецца і на тых, чый лёс мог бы скласціся больш шчасліва.

Прамоўны спасылаліся на пастаноўку ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» як на арыенцір у дзейнасці БТА і тэатраў у галіне ідэйна-творчага і прафесіянальнага выхавання акцёра-грамадзяніна.

Супакойвацца не мае права ніхто. Бо яшчэ назіраецца ў спектаклях вядучых і перыферычных калектываў нізкая культура сцэнічнай мовы. Што гэта — прафесіянальны брак? Чаму тыя ж самыя акцёры адзіны вечар штосці мармычуць сабе пад нос, а на другі радуюць выдатным вымаўленнем і багатай нюансаванай мовай? З якой прычыны мы, бывае, здзіўляемся нехайнаму пластычнаму малюнку сцэнічнага вобраза ў таго артыста, які вядомы ўменнем рухацца, танцаваць, выконваць пантаміму? Пасля такіх пытанняў яшчэ з большай актуальнасцю гучалі словы пра неабходнасць выхоўваць прафесіяналаў, на-грамадзянску адказных за кожны выхад у святло рампы.

Вопыт і ў гэтым напрамку дзейнасці назапашаны. Дыпламы і прэміі ўсесаюзнага і рэспубліканскага значэння прысуджаліся опернаму тэатру, Рускаму тэатру БССР імя М. Горкага, музычнай камедыі, коласавцам і купалаўцам, Гомельскаму абласнаму тэатру. І заўсёды поспех спрыяў тады, калі вопытныя майстры і рэжысура спалучалі прафесіянальны ўроні для моладзі з не ідэйна-маральным выхаваннем, мабілізуючы ўсе сродкі грамадскага ўплыву на творчую змену. З'езд звярнуў асаблівую ўвагу новага складу праўлення БТА на штодзённую дзейнасць па гартаванню ідэйна-прафесіянальных якасцей маладых работнікаў ідэалагічнага фронту.

Тут спатрэбіцца актывізацыя крытычных сіл, да якіх дэлегаты часта звярталіся са слухнымі дакарамі. Рэцэнзаванне спектакляў вядзецца ўсё яшчэ неаператыўна, праблемныя артыкулы — рэдкасць у перыядычным друку. Асабліва крыўдна, што творчая дзейнасць сяродняга і маладога пакалення акцёраў і рэжысёраў Беларусі не мае грунтоўнага і прафесіянальна глыбокага аналізу.

Характна, што самі крытыкі, у прыватнасці Ю. Чурко, У. Няфёд і Г. Колас, вымушаны былі прызнаць, што вывучэнне і абав'язнае творчых працэсаў, што адбываюцца ва ўсіх жанрах сцэнічнага мастацтва, вядзецца яшчэ бессістэмна, выпадкова, малацікава. Між тым ад крытыкі і гледачы, і работнікі тэатра чакаюць свесчэсвай, самастойнай, удумлівай ацэнкі таго, што набыло якасць эстэтычнай каштоўнасці або, наадварот, прафаміюе мастацтва. Стала дзіўнай традыцыяй выступленне рэцэнзента з водгукам на спектакль або на выступленне буйнога майстра праз паўгода пасля прэм'еры. Ды і наогул ёсць на сцэне такія творы, пра якія вярта было б скажаць даследчае слова, а яго няма...

Секцыя крытыкі БТА можа ўнесці карэктывы ў практыку рэцэнзавання спектакляў, бо ў яе склад уваходзяць дасведчаныя знаўцы мастацтва, якія адначасова вядуць педагагічную дзейнасць у вышэйшых навучальных установах Мінска. А там і рыхтуюцца маладыя кадры тэатразнаўцаў і крытыкаў.

Закранушы гэтыя пытанні, прамоўны зноў і зноў вярталіся да размовы пра якасць ідэйна-мастацкіх газіцый усіх дзеячаў сцэны — ад рэжысёра і да рэцэнзента, ад артыста на галоўныя ролі да аўтара афішы (дарэчы, паліграфічнае выкананне афішы застаецца на нізкім узроўні).

Госці з братніх рэспублік, вітаючы калег, адзначылі крытычную скіраванасць з'ездаўскай гаворкі, што засведчыла, на іх думку, разуменне дзеячмі беларускай савецкай сцэны сапраўднай глыбіні тых задач, якія ставіць перад імі час. Украіна і Прыбалтыка, Узбекістан і Малдавія цяпер не ўяўляюць афішы родных тэатраў без назваў твораў і імяўнікаў нашай рэспублікі; Масква і Ленінград зусім нядаўна адзначылі высокі ўзровень беларускага сцэнічнага мастацтва, калі апалядзіравалі купалаўцам, опернаму тэатру, Рускаму тэатру БССР імя М. Горкага, коласавцам. Ды строгі крытычны падыход да зробленага і дасягнутага, патрабавальныя адносіны да таго, што трэба будзе зрабіць, ніколі не прыніжаюць аўтарытэт сапраўды творчага чалавека і творчага калектыву.

Форум атрада творчай інтэлігенцыі рэспублікі праходзіў у духу тых патрабаванняў, што сфармуляваў XXV з'езд КПСС.

ЧАС КЛІЧА, ЧАС АБАВЯЗВАЕ

З VI з'езда Беларускага тэатральнага аб'яднання

глыбінёй асабістага светапогляду і перакананняў? Мяркуючы па некаторых работах, якія да гледача не выпускаюць мастацкія саветы тэатраў, — яшчэ не заўсёды!

І, натуральна, гаворка засяродзілася на пытаннях выхавання артыста-грамадзяніна. Дырэктар опернага тэатра М. Шаўчук, рэктар Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Э. Герасімовіч, народны артыст СССР Ф. Шмакаў, дырэктар Гомельскага абласнога драматычнага тэатра Т. Карпава, дактары мастацтвазнаўства У. Няфёд і Ю. Чурко, крытык Г. Колас, акцэнтуючы свае выступ-

за рост і станаўленне маладога калегі варты пераймання і ў асяроддзі работнікаў мастацтва. Прыклад творчай самаахвярнасці і сумленнага служэння высокім ідэалам паказваюць многія дзеячы беларускай сцэны першых прызываў. Леанід Рахленка і Павел Малчанаў, Іосіф Матусевіч і Эдзіслаў Стома — імёны артыстаў, якім ёсць што эстафетай перадаць новым пакаленням акцёраў, яны і іх калегі могуць служыць прыкладам для любога чалавека, які пераступіўшы парог інстытута, узыходзіць на сцэну. А яны, маладыя, умеюць карыстацца такім багаццем? Не заўсёды і не ўсе.

Мабіць, Э. Герасімовіч мае дастатковы падстава, каб заявіць з'ездзе: у тэатрах трэба ствараць атмасферу дзелавой зацікаўленасці ў росце маладога таленту і здаровую маральна-этычную абстаноўку для яго грамадзянскага станаўлення. Інстытут ганарыцца імёнамі народных і заслужаных артыстаў рэспублікі, лаўрэатаў і пераможцаў конкурсаў і фестываляў, якія выхаваны тут, у нашай вышэйшай навуцкай установе, але ён не забываецца і на тых, чый лёс мог бы скласціся больш шчасліва.

Прамоўны спасылаліся на пастаноўку ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» як на арыенцір у дзейнасці БТА і тэатраў у галіне ідэйна-творчага і прафесіянальнага выхавання акцёра-грамадзяніна.

Супакойвацца не мае права ніхто. Бо яшчэ назіраецца ў спектаклях вядучых і перыферычных калектываў нізкая культура сцэнічнай мовы. Што гэта — прафесіянальны брак? Чаму тыя ж самыя акцёры адзіны вечар штосці мармычуць сабе пад нос, а на другі радуюць выдатным вымаўленнем і багатай нюансаванай мовай? З якой прычыны мы, бывае, здзіўляемся нехайнаму пластычнаму малюнку сцэнічнага вобраза ў таго артыста, які вядомы ўменнем рухацца, танцаваць, выконваць пантаміму? Пасля такіх пытанняў яшчэ з большай актуальнасцю гучалі словы пра неабходнасць выхоўваць прафесіяналаў, на-грамадзянску адказных за кожны выхад у святло рампы.

Вопыт і ў гэтым напрамку дзейнасці назапашаны. Дыпламы і прэміі ўсесаюзнага і рэспубліканскага значэння прысуджаліся опернаму тэатру, Рускаму тэатру БССР імя М. Горкага, музычнай камедыі, коласавцам і купалаўцам, Гомельскаму абласнаму тэатру. І заўсёды поспех спрыяў тады, калі вопытныя майстры і рэжысура спалучалі прафесіянальны ўроні для моладзі з не ідэйна-маральным выхаваннем, мабілізуючы ўсе сродкі грамадскага ўплыву на творчую змену. З'езд звярнуў асаблівую ўвагу новага складу праўлення БТА на штодзённую дзейнасць па гартаванню ідэйна-прафесіянальных якасцей маладых работнікаў ідэалагічнага фронту.

Тут спатрэбіцца актывізацыя крытычных сіл, да якіх дэлегаты часта звярталіся са слухнымі дакарамі. Рэцэнзаванне спектакляў вядзецца ўсё яшчэ неаператыўна, праблемныя артыкулы — рэдкасць у перыядычным друку. Асабліва крыўдна, што творчая дзейнасць сяродняга і маладога пакалення акцёраў і рэжысёраў Беларусі не мае грунтоўнага і прафесіянальна глыбокага аналізу.

Характна, што самі крытыкі, у прыватнасці Ю. Чурко, У. Няфёд і Г. Колас, вымушаны былі прызнаць, што вывучэнне і абав'язнае творчых працэсаў, што адбываюцца ва ўсіх жанрах сцэнічнага мастацтва, вядзецца яшчэ бессістэмна, выпадкова, малацікава. Між тым ад крытыкі і гледачы, і работнікі тэатра чакаюць свесчэсвай, самастойнай, удумлівай ацэнкі таго, што набыло якасць эстэтычнай каштоўнасці або, наадварот, прафаміюе мастацтва. Стала дзіўнай традыцыяй выступленне рэцэнзента з водгукам на спектакль або на выступленне буйнога майстра праз паўгода пасля прэм'еры. Ды і наогул ёсць на сцэне такія творы, пра якія вярта было б скажаць даследчае слова, а яго няма...

Секцыя крытыкі БТА можа ўнесці карэктывы ў практыку рэцэнзавання спектакляў, бо ў яе склад уваходзяць дасведчаныя знаўцы мастацтва, якія адначасова вядуць педагагічную дзейнасць у вышэйшых навучальных установах Мінска. А там і рыхтуюцца маладыя кадры тэатразнаўцаў і крытыкаў.

Закранушы гэтыя пытанні, прамоўны зноў і зноў вярталіся да размовы пра якасць ідэйна-мастацкіх газіцый усіх дзеячаў сцэны — ад рэжысёра і да рэцэнзента, ад артыста на галоўныя ролі да аўтара афішы (дарэчы, паліграфічнае выкананне афішы застаецца на нізкім узроўні).

Госці з братніх рэспублік, вітаючы калег, адзначылі крытычную скіраванасць з'ездаўскай гаворкі, што засведчыла, на іх думку, разуменне дзеячмі беларускай савецкай сцэны сапраўднай глыбіні тых задач, якія ставіць перад імі час. Украіна і Прыбалтыка, Узбекістан і Малдавія цяпер не ўяўляюць афішы родных тэатраў без назваў твораў і імяўнікаў нашай рэспублікі; Масква і Ленінград зусім нядаўна адзначылі высокі ўзровень беларускага сцэнічнага мастацтва, калі апалядзіравалі купалаўцам, опернаму тэатру, Рускаму тэатру БССР імя М. Горкага, коласавцам. Ды строгі крытычны падыход да зробленага і дасягнутага, патрабавальныя адносіны да таго, што трэба будзе зрабіць, ніколі не прыніжаюць аўтарытэт сапраўды творчага чалавека і творчага калектыву.

Форум атрада творчай інтэлігенцыі рэспублікі праходзіў у духу тых патрабаванняў, што сфармуляваў XXV з'езд КПСС.

Рэжысёр Э. Масафаеў і заслужаны артыст УзССР В. Кадыраў (Ташкент), драматург А. Макаёнак, народныя артысты БССР З. Браварская, Г. Волкаў (Брэст) і М. Яроменка, народны артыст СССР Л. Рахленка і народная артыстка БССР Г. Абухавіч.

Заслужаных дзеячых мастацтваў БССР Б. Луцэнка і В. Раеўскі, драматург М. Матукоўскі ўсхвалявана гаварылі аб тых непаразуменнях, якія узнікаюць, калі або аўтар спадзяецца толькі на тое, што яго «вывезе» на сцэну актуальная тэма, або тэатр не хоча браць на сябе разам з драматургам адказнасць за смелую пастаноўку жыццёвай праблемы. Ад усіх дзеячаў сцэны час вымагае высокага прафесіяналізму. Прамоўцы падкрэслівалі: гэта паняцце шырокае, яно ўключае ў сябе і ідэйную сталасць, перананасць драматурга, і яго здольнасць глыбока прааналізаваць фант або з'яву, даць ім сапраўды мастацкае ўвасабленне. П'еса аніма быць напісана «умела», гэта ісціна, якая не патрабуе доказаў. Ды час удакладняе і ўзбагачае наша разуменне прафесіянальнага ўмельства ў сферы мастацтва. Даючы эстэтычнае асвятленне рэальных натур і жыццёвых

лени на пэўных жанрах мастацтва або на канкрэтных тэатрах, зацікаўлена аналізаваў творчы патэнцыял тэатра Беларусі. Ідзе плённы працэс абнаўлення тэатральных труп, якія фарміруюцца часцей за ўсё па ступені адпаведнасці новым кадраў традыцыям і профілю дадзенага калектыву. Цяпер стала нашым «учора» тое, аб чым з трывогай даводзілася гаварыць з трыбуны папярэдніх з'ездаў БТА: праблемы акцёрскай занятасці ў рэпертуары не існуе. Малады спецыяліст, атрымаўшы вышэйшую адукацыю, на першым годзе самастойнай дзейнасці ўваходзіць у асноўны рэпертуар тэатра, выконвае адказныя ролі ў спектаклях.

Як ён гэта робіць? Прафесіянальна, згаджаліся прамоўцы. Ды назіраецца яшчэ «цэхава» падыход да справы, калі малады артыст іграе ролю не больш як добрасумленна, бо гэта яго службовы абавязак. Без акрыленасці, без натхнення. Чаму? Выхоўваць і пазнаць інстытута мастакоўскую асобу — абавязак тэатра. Слушна заўважыў Ф. Шмакаў, што ніякі рамесніцкі навык не можа прыхаваць духоўную абьякавасць акцёра да грамадскай і псіхалагічнай сутнасці ствараемага ім вобраза, да пафасу таго спектакля, у якім ён выступае. Глядач цяпер тонка адчувае, калі яму прапануюць са сцэны «майстэрства» і калі з яе гучыць голас сэрца мастака, калі за вобразам — толькі «артыст» і калі — асоба, перанананая ў праўдзе і ісціне ўзнятых тэатрам жыццёвых праблем сучаснасці або гістарычнага мінулага.

Цікавы прыклад прыбўў Б. Луцэнка. Рускі тэатр БССР імя Горкага, рыхтуючы спектакль па п'есе «Апошні», смела да-

Народны артыст БССР А. Шэлег, доктар мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі, заслужаная артыстка БССР Г. Лебедзева, музыкантаўца Э. Язерная.

Гэты нататкі пішудца па гарачых слядах. Толькі што заціхлі гукі цудоўнай музыкі Яўгена Глебава, адгучалі заключныя радкі віткіўскай «Беларускай калыханкі», у якіх вечная трывога, вечная надзея маці:

У зярнятку каласок,
У калысцы спіць сыноч,
Буду я яму спяваць,
А вятрыска — калыхаць.
За гадою міне гадою,
Пойдзе ад мяне сыноч.
Толькі ё ён паміж людзей
Не хаваў сваіх вачэй,
Як пачуе матчыны слей,
Пошум лісця родных дрэў.
Мой сыноч, не забывай,
Для сваіх дзяцей спявай,
Праз вякі нясі, як я,
Гордае сваё імя
І любі сваю зямлю
Так, як я яе люблю.
А-а, а-а
А-а, а-а
Лю-лі...

Ужо дыктар спалоўным, прафесійнальным голасам абвясціла наступную, прадугледжаную праграмай, перадачу, а я не адрываюся ад блакітнага вока ззірана, зачараваная. І хаця не да твару крытыку прызнавацца ў такіх гарачых адносінах да аб'екта даследавання, хаду, парушаючы каноны, адразу павіншаваць Беларускае тэлебачанне з творчай перамогай. З перамогай тым больш значнай, што ўяўляецца яна прынцыповай, дасягнутай на шляху асваення аднаго з найскладанейшых жанраў тэлевізійнага мастацтва — тэатра. Паззі! І хоць зварот тэлебачання да прачытання паэтычных твораў з'ява вельмі нярэдка (Беларуская літаратура і класічная, і сучасная дае прастор для выбару высокамастацкага матэрыялу!), перамога на гэтым шляху, на жаль, было куды менш, чым страт. Як часта на тэлевізійным экране з'яўлялася бляклая ілюстрацыя вядомых, любімых, таленавітых твораў. Успомнім хаця б не такую ўжо і даўнюю тэлеверсію магутнай пазэмы А. Кудашова «Сцяг брыгады», з якой бясследна зніклі і напружаная трагічнасць, і прасветлены пафас аднаго з лепшых паэтычных твораў аб Вялікай Айчыннай... Няўдача гэтага і большасці іншых тэлеспектакляў паводле паэтычных твораў вынікала, як нам здаецца, ад боязі ці няўмення прачытаць іх пры дапамозе спецыфічных тэлевізійных сродкаў, пабудаваць уласцівы толькі тэлевізійнаму экрану метафарычны вобраз. Адным словам, нестала смеласці ці ўмення перакла-

сці паэтычны твор на мову іншага мастацтва — тэлевізійнага.

Думаецца, што найбольш удалай спробай у асваенні паэтычнага тэатра быў тэлеспектакль рэжысёра В. Раеўскага «Па сонца, па шчасце» на ранняй лірцы Я. Купалы. Раскрыццю філасофскага сэнсу твораў вялікага песняра спрыяў увесь выяўленчы строй спектакля: графічная пабудова кадраў, дакладны адбор метафарычных дэталей, агульны пластычны малюнак усяго тэлевізійнага відовішча. Спектакль гэты на многім прабіваў дарогу для далейшых пошукаў. У гэтым рэчымчы развіваецца, як нам уяўляецца, і пошук творчай групы на

та — колер радасці, спакою, здзейсненых надзей.

У чорнае неба, чорны мундзір, чорныя штыхі, што, як краты, перакрэслілі неба, чорная хустка паланянкі, як крылы бяды над светлавалосай дзявочай галавою ў сценах, што апавядаюць аб нягодах, якія пранесліся над нашай Белай Руссю.

Гэткая ж графічна-скупая і манера выканання артыстаў. Адабрана самае неабходнае, эмацыянальна-пераканаўчае, што дае магчымасць запомніць кожнага выканаўцу, хоць і з'яўляецца ён у адным-двух эпізодах на працягу ўсяго спектакля. Гэта і каржакаваты з моцнымі рукамі і празрыстымі вачамі Сейбіт (артыст Г. Гарбун), гэта і стрыманы, задумлівы Г. Скарына (артыст Э. Гарачы), няўрымслівы П. Барым (Я. Лявончыў), мужны, гарачы К. Каліноўскі (А. Жук). Але асобна трэба сказаць аб самай значнай акцёрскай рабоце спектакля, вобразе Маці, створаным актрысай Р. Маленчанка.

Маці (у пазме і ў спектаклі) пачаток усіх пачаткаў, сімвал Радзімы, Жыцця, Будучыні.

Як адшукаць актрысе такія фарбы, каб не згубішы ўласцівай усяму ладу спектакля сімвалічнай абагульненасці, застацца ў той жа час жывым, бліжкім нам чалавекам? Як не ўстаць на катурны, не ўпасці ў дыдактыку? Тут патрэбны і майстэрства, і такт, і выключнае адчуванне стылю. Усё ёсць у ігры актрысы. Захоўваючы строга, велічны пластычны малюнак, на працягу ўсяго спектакля актрыса эмацыянальна напоўнена. Трапяткое пацудзі жыве ў позірку вачэй, у плячотным руху далоні, што лашчыць сына, у нягромкім, павучым голасе.

Тэлевізійная камера ўмела падкрэслівае кожны душэўны рух актрысы.

Наогул і рэжысёр, і аператары вельмі ўдала выкарыстоўваюць уласцівы толькі тэлевізійнаму відовішчу прыёмы: буйныя, працяглыя планы, абырванне дэталей. Вось на экране толькі поўныя трывогі вочы маці, профіль на фоне палаючага сонца. Мужчыніна рука, што пеціць наліўны колас, і гэтыя ж рукі і паднятымі сякерамі, з аўтаматамі і вінтоўкамі, і жаючыя далоні з маладым трапяткім парасткам — сімвалам жыцця.

Тэлевізійны спектакль «Беларуская калыханка» створаны для юнай аўдыторыі. Важна не толькі тое, што ён па-мастацку перананаўча вырашае асноўную сваю звышзадачу — выхоўваць любоў і адданасць да сваёй Радзімы, а і тое, што ён вучыць разумець і любіць паэзію.

Тамара АБАКУМОўСКАЯ.

СВАЁЮ МОВАЮ

чалі з рэжысёрам Л. Тарасавай, якая працавала над тэлевізійным спектаклем «Беларуская калыханка». Аўтары спектакля беражлі аднесліся не толькі да слова, але і да кампазіцыйнай пабудовы пазэмы В. Віткі. Як і ў пазме, перад нам, як бы гартуецца адвечная кніга — гісторыя беларускага народа, шматлакутная і вялікая. Гісторыя народнай журботы і процістаяння, радасці вызвалення і асэнсаванай барацьбы за заваяванне шчасце ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Разам з аператарамі Л. Акулавым, Г. Соладавым, В. Хромавым, рэжысёр імкнецца не толькі падкрэсліць сэнс і эмацыянальную напоўненасць паэтычнага слова, але і адшукаць дакладную тэлевізійную метафару. У агульным вобразным вырашэнні спектакля яго стваральнікі ідуць ад прынцыпу графічнай пабудовы. Аказваецца, якімі выразнымі могуць быць гэтыя два колеры, чорны і белы, на тэлевізійным экране, як многа яны могуць сказаць!

Светлы арэол агроністага сонца вакол твару Маці, белыя палатняныя кашулі сейбітаў, і белы наліўны колас у пляжкіх мужыцкіх далонях, белы зіхатлівае святло, што іграе на спелых пладах у сценах вясковага свя-

У апошні час на старонках многіх газет — цэнтральных і рэспубліканскіх — з'явіліся рэцэнзіі, артыкулы і лаведамленні, якія так ці інакш закранаюць пытанні рэпертуару, адрасава-нага дзеяў і юнацтва, у тэатрах усіх напрамкаў — ад опернага да тэатраў юнага глядача і лялек.

І вось яшчэ адна публікацыя, прысвечаная культуры спектакля, яго, так сказаць, арганізацыйнаму і эстэтычнаму ўзроўню. Маю на ўвазе артыкул «Вы набылі білет — на што?» Святланы Берасцень («ЛіМ», 26.XI.76 г.). Тое, аб чым гаворыцца ў ім, кранае, як кажуць, «за жывое», хвалное, выклікае на роздум.

На працягу апошніх гадоў у класах адной з мінскіх школ, дзе я выкладаў беларускую мову і літаратуру, вялася пэўная работа па далучэнню вучняў да мастацтва тэатра. Можна, таму праблемы, пастаўленыя ў артыкуле, мне вельмі блізкія, знаёмыя, і я дазволю сабе падзяліцца некаторымі думкамі, выказаць пэўныя меркаванні. Магчыма, яны стануць працягам важнай гаворкі, пачатай С. Берасцень.

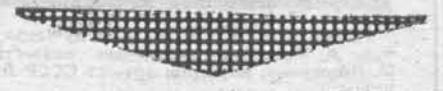
У наш імклівы і хуткаплынны час, калі мастацкім словам (ах, гэта літаратура!) ужо асабліва нікога не зацікавілі, калі роля тэлебачання як сродку інфармацыі ўсё больш узраслае, а на чытанне па гэтай прычыне часу амаль не застаецца (нездарма ж «Неделя» дае нам правільны хуткага чытання), асаблівае значэнне набывае тэатр. Ролю яго, думаецца, мы яшчэ дастаткова не асэнсавалі. З тэатрам многія звязваюць толькі свой культурны адпачынак. І ўсё. Але ж гэта толькі, так сказаць, знешні бок справы. Галоўнае тут заключаецца імяна ва ўнутранай не сутнасці.

Станіслаўскі некалі вызначыў гэтую думку так: «Людзі ідуць у тэатр дзеся забавы, але непрыкметна для

ПРАЦЯГ

РАЗМОВЫ

Гэта таксама адзін з тых выпадкаў, пра які было сказана ў артыкуле «Вы набылі білет — на што?» С. Берасцень, апублікаваным у «ЛіМе» 26 лістапада гэтага года. Білеты на спектакль заўсёды ўсе прададзены. Дзеці зацікаўлены і актыўна рэагуюць на сцэнічныя сітуацыі. Яны нават падказваюць адзін аднаму, што павінна адбыцца далей з героямі відовішча, часам «дапамагаюць» артыстам. Але, у адозненне ад С. Берасцень, давайце паглядзім не ў залу, а па той бок рампы — на сцэну.

Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР, як кажуць, «павярнуўся тварам» да маленькіх глядачоў-слухачоў і падрыхтаваў для іх музычную казку кампазітара Э. Калманаўскага «Беласнежка і сем гномаў». Нельга сказаць, што гэты твор з'яўляецца выдатным музычным эквівалентам гісторыі пра сумленне і подласць, любоў і нянавісць, мужнасць і баязлівасць, пра якія так маляўніча расказаў нам сусветна вядомы пісьменнік браты Грым. Але спева і танец, музычныя тэмы-вобразы ў выглядзе марша, вальса, полькі, галопы, мазуркі, паланезы, сучасных вострарымічных мелодый, а таксама гучэнне аркестра, каларытная сцэнаграфія, спэціфічна дзея, зварот герояў казкі непасрэдна да глядзельнай залы, — усё гэта спрыяе знешняй поспеху прэм'еры.

Чаму ж у час спектакля мімаволі на ўспаміны прыходзіць выдатнае класічнае вызначэнне: творы мастацтва для дзяцей трэба ствараць гэтак жа,

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Гродзенскі абласны драматычны тэатр паставіў п'есу «Старомодная камедыя» А. Арбузава, рэжысура якой належыць Барысу Сапегіну. У галоўных ролях — А. Салаўёва і заслужаны артыст БССР В. Грачынін.

Фота В. МЯЖЭВІЧА (ВЕЛТА).

«Дванаццатая ноч альбо Што пажадаеце» — камедыя У. Шэкспіра, спектакль па якой паказаў Рэспубліканскі тэатр юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларускай Аўтар пераікладу — Язэп Семлянон, рэжысура Барыса Зрына і Галіны Уладзімірскай, мастак заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Армен Грыгар'янц, балетмайстар заслужаны артыст БССР Георгій Мартынаў.

На здымку — сцена са спектакля «Дванаццатая ноч».

Фота Ул. КРУКА.

сябе выходзяць з яго разбуджаныя пачуццямі і думкамі, узбагачаныя ўсведамленнем, што яны сталі прыгажэйшымі і духоўна. У гэтых словах слабутага рэжысёра асэнсоўваецца галоўнае прызначэнне мастацтва тэатра.

Ці ўмеем мы карыстацца ім? Ці знаёмы і ў якой меры з гэтым мастацтвам нашы дзеці?

Калі маюць яны аб ім пэўнае ўяўленне, дзякуючы ў большай ступені ўсё таму ж тэлебачанню, то гэта добра. Во-даюць нешта і пра некаторыя п'есы.

рэжысёраў, педагогаў, журналістаў — аўтараў калектыўнага зборніка «Тэатр, сям'я, школа» (Масква, «Педагогика», 1975). На старонках яго выказваюцца слушныя заўвагі і меркаванні наконт ролі тэатра ў маральным выхаванні моладзі, наконт выхавання эстэтычных густаў, наконт ролі ў гэтай справе школы і настаўніка. Так, аўтар аднаго з выступленняў піша: «У тым, як будзе ўспрымацца твор мастацтва маладым чалавекам, вялікую

разнастайнасць. Знаёмства з гісторыяй тэатра — антычнага, еўрапейскага, рускага, беларускага; наведванне і далейшае абмеркаванне спектакляў (за 2 тэатральныя сезоны прагледзелі 18 спектакляў у драматычных тэатрах Мінска). Рабіліся таксама спробы ажыццявіць пастаноўкі некаторых п'ес, пераважна праграмных, на школьнай сцэне. Але асноўная частка работы была накіравана на тое, каб прагледзець, а потым абмеркаваць найбольш цікавыя спектаклі ў Рускім тэатры БССР імя М. Горкага і Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы.

І вось тут мы і сутыкнуліся з пэўнымі цяжкасцямі.

Не заўсёды была магчымасць здабыць білеты на тыя спектаклі, якія планавалі паглядзець. Справа ў тым, што колькасць вучняў, якія павінны былі ісці на той ці іншы спектакль, з кожным новым наведваннем павялічвалася і ўжо не абмяжоўвалася толькі наведвальнікамі гуртка. Нярэдка гэта былі вучні 2—3 паралельных класаў. Часцей старэйшых. Але мы не чаналі, пакуль у школу прыйдуць распаўсюджвальнікі білетаў, а самі звярталіся да паслуг адной, а то і некалькіх тэатральных кас горада. Таму, напэўна, мы і не былі тымі ахвярамі «агенту па вярбоўцы» глядача, пра якіх упамінаецца ў артыкуле. Зразумела, што не заўсёды нам удавалася набыць дастатковую колькасць білетаў, але затое мы іх нікому не «навязвалі».

Ахапіць усе аспекты дзейнасці настаўніка ў плане тэатральнага выхавання вучняў у гэтым артыкуле, можа, і не ўдасца. Аднак хочацца падзяліцца думкамі і аб тым, як намагаўваліся нам ішлакі па ўдасканаленню ведаў нашых выхаванцаў па гісторыі тэатра і асобных пастаноўак тых ці іншых п'ес, па ўменню разабрацца ў яго тэхніцы, у складанасцях некаторых нюансаў ігры акцёраў, трактоўкі тых ці іншых спектакляў рэжысёрамі. Усё гэта было прадметам нашых абмеркаванняў.

Гутаркі на пасяджэннях гуртка аб прачытаных п'есах, чытанне і асэнсаванне шматлікіх кніг па гісторыі тэатра і драматургіі, пастаноўка асобных мізансцен у час заняткаў гуртка... Усё гэта дапамагала разуменню як асобных прагледжаных нам спектакляў, так і мастацтва тэатра ў цэлым. Назаву аўтараў некаторых найбольш цікавых і карысных, на маю думку, кніг, якія дапамаглі ў гэтай рабоце: Я. Апушкін, Г. Баяджыёў, А. Саба-

леўскі, Т. Чабатарэўская.

Магчыма, гэта быў не зусім прафесіянальны падыход да справы авалодання азамі такога складанага мастацтва, як тэатр. І тут хочацца сказаць вось аб чым. У школах даўно ўзаконены і праводзяцца ўрокі спеваў і музыкі, выяўленчага мастацтва, этыкі, эстэтыкі (пакуль факультатывна). Дык чаму б не падумаць і пра ўвядзенне ў школьную праграму ўрокаў тэатра, як гэта зроблена сёлета ў Маскве. Унікаюць праблемы кадраў, метады выкладання. Аднак тэатр па сваёй прыродзе — мастацтва сінтэтычнае, і знайшліся б на стыку такіх дысцыплін, як спеваў і музыкі, выяўленчага мастацтва, эстэтыка, свае энтузіясты прапаганда сцэнічнага мастацтва. Далёка не часта бачым мы ў школах акцёраў драматычных тэатраў, не наладжваюцца ў нас шырокія абмеркаванні спектакляў са школьнікамі ў «дарослых» тэатрах. Мы не закранаем тут пытанне аб рэпертуары, які хацелася б бачыць больш цікавым і разнастайным, бо гэтае пытанне заслугоўвае асобнай гаворкі.

У рэзюме артыкула С. Берасцець пытае: каму адрасаваць усе дакоры і пытанні, ігра якія гаварылася ў артыкуле? І першай інстанцыяй тут названа школа.

Хочацца сказаць, што ў пэўнай меры гэта справядліва, але толькі ў пэўнай...

Як ніколі раней адчувае зараз школа падтрымку ў вырашэнні пытанняў эстэтычнага і маральнага выхавання падрастаючага пакалення. І ў гэтым ёй перш-наперш павінны прыйсці на дапамогу дзеячы культуры і мастацтва, на што і ўказвалася ў матэрыялах XVII пленума ЦК КПБ, які адбыўся ў мінулым годзе. Думаецца, што вялікі, неацэнны ўклад у справе эстэтычнага і этычнага выхавання маглі б унесці работнікі культуры, мастакі, акцёры, рэжысёры, бо «...наслажденье прекрасным — путь к нравственности» (Ф. Шылер). Магчыма, такая пастаноўка пытання дапаможа назавідаць нам некаторых недарэчнасцей, пра якія ішла гутарка ў артыкуле «Вы набылі білет — на што?»

Ігаль МАСЛОУСКІ,
выкладчык Мінскага інстытута культуры.

ТЭАТРАЛЬНАЕ ВЫХАВАННЕ: ЯКІМ ЯНО ПАВІННА БЫЦЬ?

Спачатку, напэўна, ллечныя — глядзелі ў дзіцячым садзе. А потым і драматычны тэатр уваходзіць у іх жыццё — у школу быў калектыўны паход. Але чаму настаўніку, класнаму кіраўніку давялося «абавязваць», «нагружаць» гэтым калектыўным паходам сваіх выхаванцаў, чаму заставаўся часам не распаўсюджанымі вызначаны на клас білеты? Усё гэта, на маю думку, таму, што нашы дзеці маюць імяна толькі ўяўленне аб мастацтве тэатра. Прычына, думаецца, і ў тым, што вучні (будзем мець на ўвазе гэтую катэгорыю дзяцей) яшчэ не дастаткова б'ваюць падрыхтаваны да ўспрыняцця старажытнага і вечна жывога мастацтва.

Дапусцім, што білеты размеркаваны і спектакль прагледжаны. Адбылося, такім чынам, знаёмства з мастацтвам тэатра, дзеці вынеслі і пэўнае разуменне прагледжанага. Ды якое гэта разуменне? Думаецца, што ў многім яно несвядомае і нетрываала. І калі завесці гутарку аб прагледжаным спектаклі, то тут і выяўляецца, што праслуханае трэба ў мецэ пачуць, а прагледжанае — умець убачыць.

Раслуначыць жа ўсё гэта, навучыць разуменне прачытаную п'есу або прагледжаны спектакль павінен школьны настаўнік. Наіроўваючая роля яго ў гэтым плане яшчэ далёка не вызначана.

Вельмі цікавымі ўяўляюцца нататкі, разважанні і меркаванні акцёраў,

ролю адыгрывае той, хто вучыць гэтую юную душу разуменне жыццё, прыгажосць, той, хто дае яму веды. Яго настаўнік» (раарадка наша, — В. М.).

Спраўды, настаўнік з'яўляецца адным з першых, хто выконвае гэту нялёгкую, але пачэсную задачу — вызначэнне ролі мастацтва (у дадзеным выпадку тэатра) у жыцці і стаўленні маладога чалавека.

Давайце паглядзім, чым валодае, што мае ў сваім арсенале такі настаўнік, каб па-сапраўднаму раскрыць перад вучнямі сілу і прыгажосць мастацтва тэатра. Мы не будзем звяртацца тут да метадычнага боку праблемы — як навучыць разуменне мастацтва тэатра і яго законы. Хочацца проста падзяліцца некаторым вопытам у плане, так сказаць, арганізацыйным, паколькі і гэты бок праблемы закранаецца ў названым вышэй артыкуле.

Арганізоўваць вучняў на калектыўнае наведванне тэатра з нейкай карысцю для іх, з пэўным эфектам наогул — справа не такая ўжо і лёгкая, як здаецца. Мы ў свой час пачыналі з таго, што ў школе быў створаны свайго роду тэатразнаўчы гурток, калі яго можна так назваць. Складаўся ён з вучняў 7—10 класаў. Функцыі гуртка былі

...І ПА ТОЙ БОК РАМПЫ

як і для дарослых, толькі яшчэ лепей? Паспрабуем адказаць на гэтае пытанне.

Тан, музычная драматургія назіраюць на самай высаканаснай. Есць у ёй, напрыклад, вельмі статычны вобраз Маладога правадыра. Не маюць іржкі, вострахарактарных рысаў, ніякіх іх вылучалі, кожны з сямі гномаў. Есць і іншыя недахопы. Але гаворку трэба весці перш за ўсё не пра хібы аўтара музычнай назіраюць, які не надта арганічна паспрабаваў асучасніць назву братаў Грым, а тэатра, які гэтыя пралікі павялічыў сваёй пастаноўкай твора.

Калі казка — музычная, дык музыка ў ёй павінна гучаць сакавіта, хвалююча, пераліваюцца ўсім аркестровымі тэмбрамі, каменціраваць сцэнічны падзеі, ствараць пэўную ісхалагічную атмасферу, настрой для выканаўцаў і глядзельнай залы. Дырыжор Э. Арашэвіч вядзе спектакль упэўнена; нават уладарна, але збалансавана гучанне аркестра ён не мае магчымасці, бо сгрунная група недавальна малая, не адпавядае патрабаванням партытуры. Таму і гучаць у спектаклі не аркестровыя мелодыі, а ў большасці акампанімент да іх: нізкія рэгістры духавых і ўдарных інструментаў. Таму нюансы, адценні музыкі абмежаваныя двума дынамічнымі градацыямі — «гучна» і «ціха».

Усё гэта — ад некамплекта аркестра і ў пэўнай ступені залежыць ад

тэатра не цалкам, як і тое, што аркестровая яма не глыбокая, з-за чаго музыка «сперакрывае» сцэну. Але чаму музычны бок большасці партый спектакля і дыялогі салістаў недаравальна нізкі?

Роль Каралевы выконвае артыстка В. Мауэр. Складаная вакальная партыя Каралевы, пабудаваная на «нязручных» інтанацыях, выконваецца салісткай вельмі «прыблізна» ў параўнанні з аўтарскім музычным тэкстам, асабліва ў яе звароце да чароўнага люстра з пытаннем, ці прыгожая геранія. У сцэне варажы Каралевы салістка дыкчыйна не даносіць змест падзеі.

Прыкладам недастатковай патрабавальнасці да музычнага гучання спектакля можа быць таксама і выкананне партыі Маладога правадыра артыстам Р. Харыкам. Яго голас зусім «не гучыць», не даходзіць да залы, ды і эмацыянальна — невыразны. Не ў лепшым стане справы з партыяй Кактуса ў артыста А. Прыходзькі (на ўсім імя прыходзіць артыста «О, зямля...»). Фальшыва гучыць акампаніраванне гномаў у другой дзеі, там жа амаль нельга пачуць хору светлячоў (хормайстар Н. Андросава).

Не вызначана якая вынаходлівасцю, пошукам нестандартных мізансцен, высокай сцэнічнай культуры

рай работа рэжысёра В. Лінкевіча. Гэта датычыцца вядомага па розных пастаноўках праходу гномаў праз глядзельную залу; натуралістычных эпизодаў пакарання Беласнежкі ў лесе (бясконцае «адсяканне» галавы), сцэны падрыхтоўкі гномаў да сну (абыгрываецца начны гаршчок), прыдворнага балю і г. д. Тое, што ўсе гномы, чые імёны адпавядаюць дням тыдня, не маюць уласцівага кожнаму з іх пластычнага малюнка, не дае магчымасці дзесяці (ды і дарослым) адрозніць, хто ж з іх хто, дыкчыйна ж ў «гномаў» дрэнна!

Сцэнічнае вырашэнне мары Беласнежкі аб святкаванні дня не нараджэння такога, што глядзельная зала не атрымлівае ўражання «летуценнасці» падзеі. Да таго ж, артыст балета, чый сцэнічны вобраз у эпизодзе мары Беласнежкі павінен адпавядаць вобразу Маладога правадыра з рэальнага жыцця гераніі, наогул не мае ніякіх агульных рысаў з гэтым персанажам. Тут дзеці не могуць яго «газнаць».

Вобраз Беласнежкі, які створаны артысткай Л. Зубцовай, безумоўна ўдачна спектакля. Выканаўца вельмі пластычна, непасрадна ў раскрыцці пачуццёў сваёй гераніі, саладае добрым, рухомым голасам прыгожага тэмбру. З сапраўдным артыстызмам транце яна ўсю партыю. Прыгожа гучаць у яе выкананні арыязныя эпизоды «Добра трачнуцца ранкам», «Знясілена я», «Беласнежынай кічыць мяне», «Ты зноў глядзіш мне ў вочы». Але і для Беласнежкі рэжысёр не заўсёды знаходзіць удалыя мізансцены. Так, у балетным дывертыменце «танцы добра пастаўлены С. Дрочыным» у першай дзеі — сцэна мар — геранія не з'яўляецца цэнтрам свята дня

нараджэння. Няма адчування, што ўсё адбываецца тут у ле гонар.

Рэжысёрскім пралікам з'яўляецца мізансцэніроўка эпизодаў з удзелам Кактуса і Рамашкі (добра выканаўца вакальнай партыі В. Пятліцкая). Напрыклад, у гэксце казіі гаворыцца, што карэнні, замацаваныя ў зямлі, не даюць раслінам рухацца, трымаюць іх на адным месцы, а рэжысёр спектакля прымушае гэтыя персанажы чамусьці блукаць на сцэне. Дынаміка? Ды якім коштам яна даецца — парушэннем логікі!

Было б памылкова сцвярджаць, што рэжысура слабая ва ўсіх кампанентах. Удала акрэслена ў пастаноўцы лінія «Каралева — Галоўны выканаўца» (артысты В. Мауэр і У. Фаменка). Адчуваецца іх духоўная супольнасць, імненне гэтых натур да зла, што выразаюць падкрэсліваецца пластыкай і танцамі. Да здбытку пастаноўкі трэба аднесці і сцэнаграфію мастака А. Марозава: яна яркая, дакладна характарызуе месца падзеі (палац, зачараваны лес, палля з кветкамі, аванзавес і г. д.), іх ісхалагічную атмасферу, казачнасць...

Есць удачы, а вось агульнае ўражанне іншае: пасрэднае відовішча. Замала дадатных якасцей для даволі вялікага па аб'ёму і значнага па ідэі спектакля. Дзяцей жа трэба выхоўваць на высаканасных узорах, выступаць перад імі так, як перад дарослымі, але яшчэ лепей! «Беласнежка...» у тэатры музычнай камедыі не адпавядае такім патрабаванням. Шкада!

І. НІСНЕВІЧ.

АЗБУКА ТВОРЧАСЦІ

Па сакрэту свайму герою...

ДАВАЙЦЕ пазнаёмся: мастак-кераміст Мікалай Мікітавіч Пушкар жыве ў Мазыры. Ён дорыць людзям здзіўленне — пачуццё, якое адкрывае ў прызычным незвычайнае, у простым — цудоўнае. Ён разумее мову гліняных чалавечкаў, што жывуць у яго

майстэрні, бо ў кожным з іх — часцінка яго душы.

Гліняныя чалавечкі занятыя кожны сваёй справай: хто песню пяс, хто з любай на хвілінку пасварыўся, тут мудрэц і прасяк, маладзец і дзівак...

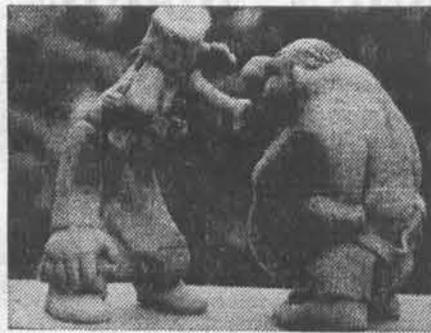
Дзень добры, Лявоніха! Добрага зда-

роўя, Сымон-музыка! Хвала працы, каваль!

— Гліна — гэта зямля, — гаворыць Мікалай Мікітавіч. — Звычайная зямля. Але трэба зрабіць яе паслухмянай. Гэта вельмі багаты матэрыял, але з капрызамі. Вось бачыце, трэшчына — штосьці не ўлічыў... Сакрэтаў у кераміцы, як у той матрошцы, — адзін адкрыеш, а там — другі!

Калісьці, пераязджаючы ў Мазыр, Мікалай Мікітавіч думаў, што зямля палеская бедная на гліну. І таму прыхапіў з сабой у далёкі шлях цэлы кантэйнер неабходнай яму сыравіны. Можаце ўявіць сабе гэты багаж!

Пагоднымі днямі ён сядзеў у двары і да самазабыцця ляпіў. Хто праходзіў

Прышла «хуткая дапамога».

міма — пасмейваўся: маўляў, дарослы чалавек і цацкамі забаўляецца...

А ён пазнаваў сакрэты абпальвання, ляпіў і... бязлітасна разбіваў. Затым зноў і зноў пранікаў у загадкавую ўсешку дзяўчыны-красы — доўгай касы...

Мікалай Мікітавіч вельмі любіць дзяцей і шчыра аддае ім свой вольны час. Мабыць, гады, праведзеныя побач з Макаранкам у працоўнай калоніі імя М. Горкага, не прайшлі марна.

...Мікалай Мікітавіч паставіў сабе мэту — стварыць музей. Музей народнага мастацтва. Ён вельмі перажываў, што дзесьці ў кутрах, на гарышчах схаваны ад людскога вока тварэнні народных умельцаў. Міне яшчэ якіх два дзесяцігоддзі і адшукаць іх будзе немагчыма, і ён пачаў збіраць экспанаты, скрупу-

У ПАЧАТКУ гэтага года ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» быў апублікаваны артыкул міністра мясцовай прамысловасці БССР тав. Д. А. Данилава «Гарызонты народных промыслаў», у якім узнімаўся шэраг актуальных праблем, звязаных з развіццём народных промыслаў. Спыняючыся на мерапрыемствах, распрацаваных Міністэрствам, Д. А. Данилаў звярнуўся да арганізацый, творчых і навукова-даследчых устаноў, якія сваёй дзейнасцю маглі б садзейнічаць паспяховаму вырашэнню многіх пытанняў.

У лістападзе гэтага года Міністэр-

бранзалеты, кулоны і інш. Загружаны прылаўкі сувенірных аддзелаў мінскіх магазінаў заштампаванымі, шчыльна пакрытымі (да чарнаты) лакам «Зубрамі», «Дзікамі», дэкаратыўным пано з прымітыўным малюнкам на касым зрэзе бярозы, дрэнна апрацаванымі шкатулкамі. Усё гэта — побач з сувенірнымі вырабамі, якія паступаюць з іншых рэспублік. Беларускі сувенір нельга выставіць у асобнай вітрыне не толькі з-за недахопу гандлёвых плошчаў, але галоўным чынам на прычыне нізкай яго якасці. Пра гэта гаварыла на канферэнцыі Інэса Жукава (Белгалантарэя), Беларускі сувенір уступае многім вырабам мастацкіх

вай для творчага развіцця народных майстроў, якія працуюць у гэтым выдатным матэрыяле, — лепшыя ўзоры беларускай традыцыйнай народнай творчасці або надуманыя падзелкі?

Не зусім зразумела і экспазіцыя керамікі, на якой было шмат твораў мастакоў Аляксея Паддубнага, Міхаіла Кляцкова. Яны цікавыя, арыгінальныя па форме, колеру. Аднак няма ў іх нацыянальнай своеасабіласці. Яны, бадай, бліжэй да керамікі Прыбалтыкі, РСФСР, што ўвогуле дапушчальна ў рабоце мастака. Але калі гэтыя работы падаюцца як заддзены напрамак для майстроў (у гэтым адна з задач выстаўкі), тады не зразумела, як іх «прывязаць» да народнага ганчарнага промысла.

Увогуле, на гэтай выстаўцы не часта сустракаліся імёны народных майстроў, хаця іх у сістэме народных промыслаў працуе больш за 5.000 чалавек. Відаць, арганізатары выстаўкі яшчэ не зразумелі ролі народнага майстра ў мастацкіх промыслах.

Мабыць, таму сёння ўжо цяжка вызначыць, дзе заканчваецца народнае мастацтва і пачынаецца самадзейнасць, якая не мае нічога агульнага з народнымі традыцыямі. Абедзве гэтыя зусім розныя катэгорыі аб'ядноўваюцца безасобовым паняццем «умелец». (Пра гэта з горьчучу гаварыў на канферэнцыі Уладзімір Басалыга). Безумоўна, у сістэме народных промыслаў самадзейныя мастакі могуць працаваць таксама, як і народныя майстры, аднак і тых, і другіх трэба арыентаваць на выкарыстанне народных традыцый.

Праблема навішэння мастацкага ўзроўню сувенірнай прадукцыі сёння — адна з асноўных у мастацкай прамысловасці. У той жа час вырашэнне яе ўскладняецца яшчэ і тым, што, акрамя Мастацкага фонду БССР, прадпрыемстваў мастацкай прамысловасці, пад выглядам сувеніраў выпускаюцца велізарнымі тыражамі розныя вырабы прадпрыемстваў будматэрыялаў, дрэваапрацоўчай, лёгкай і цяжкай прамысловасці, лягасамі, празкамбінатамі, майстэрнямі розных ведамстваў. Не маючы кадраў мастакоў і майстроў, яны не могуць дамагчыся дастаткова высокай мастацкай якасці. Усё гэта прыкметна зніжае агульны ўзровень сувенірнай прадукцыі (з выступлення Віктара Гаўрылава). Відаць, ёсць неабходнасць выпуск сувеніраў паставіць пад строгі мастацкі кантроль. Мабыць, трэба ўвесці такі парадак, каб узоры сувеніраў, незалежна ад таго, хто іх распрацоўвае (якое ведамства), зацвярдзіліся саветам Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР — як найбольш кваліфікаваным органам.

Ёсць нямаля і іншых праблем, на якія звярталі ўвагу ўдзельнікі канферэнцыі. Адзначалася, што народ-

ныя майстры амаль не звяртаюцца да фальклорных вобразаў, акрамя розных варыяцый «Дзеда Талаша» і «Несцеркі», якія ўжо сталі пэўнымі штампамі. Бедная ў нас і анімалістычная скульптура. Узбагаціць яе вобразны лад дапаможа толькі зварот да народнага фальклору (з выступлення Алы Лявонавай).

Вялікі надзеі ўскладае Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР на эксперыментальна-мастацкую лабораторыю, створаную пры ўпраўленні мастацкай прамысловасці. Разам з тым, як паказвае вопыт Літоўскай ССР, такая лабораторыя сябе не апраўдае. Больш эфектыўнымі аказаліся мастацка-эксперыментальныя ўчасткі на фабрыках мастацкіх вырабаў, укамплектаваныя мастакамі адпаведнай кваліфікацыі.

І яшчэ. Сёння важна, хто і як працуе з народнымі майстрамі. Некалькі гадоў назад быў адзіны метадычны цэнтр — Рэспубліканскі Дом народнай творчасці, які мэтанакіравана вёў работу па творчай вучобе народных майстроў, апрацоўваўся на дастаткова кваліфікаваныя актыўны і абласныя дэма народнай творчасці. Многія мерапрыемствы праводзіліся сумесна з упраўленнем мастацкай прамысловасці (семінары, выстаўкі, творчыя сустрэчы). З пачатку 60-х гадоў у работу з народнымі майстрамі ўключалася Мастацкі фонд БССР і цэлы шэраг розных ведамстваў, якія пачалі выпускаць сувенірную прадукцыю. У 1968 годзе стварэння Рэспубліканскі Дом мастацкай самадзейнасці Беларускага прафа, які таксама ўключыўся ў работу з народнымі майстрамі, дубліруючы дзейнасць Рэспубліканскага Дома народнай творчасці. Усе гэтыя арганізацыі, кожная па-свойму, «наваучаюць» народнага мастака. А наколькі ні адна з гэтых устаноў не мае спецыялістаў адпаведнай кваліфікацыі (за выключэннем Дома народнай творчасці і Мастацкага фонду БССР), то часта майстры такімі «парадамі» заводзяць у тупік.

У гэтых умовах майстру цяжка зразумець, якімі крытэрыямі кіравацца ў творчасці. Пра гэта таксама гаварылася на канферэнцыі.

Сёння, на думку ўдзельнікаў канферэнцыі, неабходны адзіны цэнтр, які будзе каардынаваць дзейнасць усіх ведамстваў, што маюць датычэнне да народных промыслаў, якія выпускаюць прадукцыю, займаюцца падрыхтоўкай кадраў для мастацкіх промыслаў і культурна-асветных устаноў. Такім цэнтрам магло б і павінна стаць Міністэрства культуры БССР, якое сёння мае адпаведныя кадры і магчымасці.

Ф. ВАЛАДЗЬКО, мастацтвазнаўца, член камісіі Саюза мастакоў БССР па рабоце з народнымі майстрамі і самадзейнымі мастакамі.

ЧАМУ ПАКРЫЎДЗІЛІ «НЕСЦЕРКУ»?

ствам культуры БССР сумесна з Міністэрствам мясцовай прамысловасці і Саюзам мастакоў БССР была праведзена рэспубліканская канферэнцыя па праблемах развіцця сучаснага беларускага народнага мастацтва. У гэты ж час у павільёне ВДНГ БССР праходзіла выстаўка «Народныя мастацкія промыслы Беларусі», якая па ідэі яе арганізатараў — упраўлення мастацкай прамысловасці — павінна была паказаць сучасны стан народных промыслаў, расказаць пра тэндэнцыі іх развіцця.

Асаблівае месца сярод прадукцыі мастацкіх промыслаў займае «сувенір». Якім яму быць? Памятны падарунак павінен быць своеасаблівым, напамінаць пра месца, дзе ён набыты, несіць з сабой часцінку нацыянальнай культуры. Добра, калі ў сувеніры выступаюць у непарыўным адзінстве мастацкія і утылітарныя якасці, калі сувенір можа быць прадметам не толькі памятным, але і карысным. Да такіх беларускіх сувеніраў можна аднесці, напрыклад, шкатуліні Жлобінскай фабрыкі мастацкай інкрустацыі, некаторыя вырабы Івянецкіх ганчароў, камплекты арнаментаваных сурвэтак мотальскіх майстроў і многія іншыя. Менавіта такія сувеніры карыстаюцца популярам. Але ці заўсёды наш беларускі сувенір адпавядае свайму прызначэнню?

Многія гады, на жаль, накопліваюцца пад прылаўкамі Мінскага салона-магазіна сувенірныя вырабы, створаныя мастакамі і майстрамі прадпрыемстваў Мастацкага фонду БССР.

Па некалькі гадоў ляжаць, чакаючы чарговага спісання, кучы бясформенных падзелак — гліняныя свістулькі,

промыслаў іншых рэспублік. Няма ў нас і добрай фірменнай упакоўкі.

Не карыстаюцца поштам біжутэрыя, пано, шкатулі Бешанковіцкай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Адмаўляюцца пакупнікі ад пано і камплектаў мастацкіх рэчаў Брэсцкай фабрыкі сувеніраў, упрыгожаных роспісам і разьбой. Яны цяжка, дрэнна апрацаваныя, а галоўнае — не зусім зразумела іх прызначэнне. Гэта прадметы не утылітарныя і не дэкаратыўныя.

На жаль, менавіта на такую прадукцыю арыентавала майстроў выстаўка «Народныя мастацкія промыслы». Асноўнае месца ў яе экспазіцыі занялі эклектычныя работы (разьба па дрэву) Аляксандра Сярэні, сувенірныя кухонныя наборы Дзмітрыя Цубера (Давыд-Гарадок). Пераважна ж месца ў экспазіцыі было адведзена работам Паўла Гапана — дэкаратыўныя талеркі, камплекты кухонных рэчаў, упрыгожаныя разьбой і роспісам, кубкі, якімі нельга карыстацца, і іншыя прадметы нявызначанага прызначэння, выкананыя ў традыцыйных то прыбалтыйскіх, то закарпацкіх майстроў. Тут жа экспанавалася вялікая серыя пано таго ж аўтара, выкананых у тэхніцы аплікацыі саломкай па чорнаму палатну — невыразны нацюрморт, птушка з нязграбна прыстаўленымі крыламі, прымітыўныя рыбкі — работы, слабыя па кампазіцыі, пазбаўленыя вобразнай своеасабіласці. А побач — выдатная аплікацыя «Птушка» брэсцкай майстрыцы Веры Гаўрылюк. Варта прыгадаць і арыгінальныя аплікацыі залацістай саломкай па чорнаму палатну з калекцыі Гродзенскага абласнога Дома народнай творчасці.

Дык што ж павінна служыць асно-

лёзна запісваючы ў шытак імёны майстроў — ткачы, разьбяр па дрэву, вышывальшчыцы, ганчары...

Затым на тэрыторыі суседняга дзіцячага сада адшукаў невялікі домік, які чакаў зносу, і пайшоў у гарыканком, дзе «сказаў усхваляваную прамову». Яго зразумелі. Зносіць дом не сталі. І мастак прыклаў нямала сілы, каб аднавіць памяшканне. Любоўна размясціў там сабраныя экспанаты, сярод якіх ёсць сапраўдныя творы мастацтва.

М. М. Пушкар паказвае музей і гаворыць, што ў гэтых работах — жыццё, лёс, душа народа...

Прышло прызнанне да Мікалая Мікітавіча Пушкіра — ён член Саюза мастакоў БССР, яго работы экспанаваліся на ЭКСПО-70 у Японіі, у Мэзёрскім краязнаўчым музеі яго творчасці адведзены стэнд...

Збылася мара Мікалая Мікітавіча Пушкіра — музей народнай творчасці адкрыты.

Ёсць у яго і вучні.

І. ПАУЛАУ.

НАЗАВІ СВАЙГО НАСТАЎНІКА

«Аднойчы некалькім выпускнікам тэатральна-мастацкага інстытута зада-лі адно і тое ж пытанне: хто з'яўляецца іх настаўнікам?»

Не задумаўшыся, студэнты пералічылі амаль усіх выкладчыкаў інстытута па спецыяльных дысцыплінах...

Раней, калі пісалі нават пра вядомага мастака, абавязкова ўказвалі, чый ён вучань.

Маімі настаўнікамі ў мастацтве былі Аляксандр Асмёркін і Пятроў-Водкін. І я адчуваю гэта на працягу ўсяго свайго творчага жыцця, хаця вучыўся ў іх больш за чатыры дзесяцігоддзі таму назад — у Акадэміі мастацтваў».

Так гаворыў народны мастак БССР, член-карэспандэнт Акадэміі мастацтваў СССР Я. А. Зайцаў на сустрэчы з маладымі мастакамі — членамі маладзёжнага аб'яднання пры Саюзе мастакоў Беларусі, якая праходзіла ў Палацы мастацтваў.

Нядаўні выпускнікоў мастацкіх навучальных устаноў цікавіла ўсё — і тое, як адчуваў сябе Яўген Аляксеевіч пасля абароны дыплама, як рабіў першыя крокі ў мастацтве, як складалася яго творчы лёс...

Я. Зайцаў некалькімі мазкамі малое карціну перадваеннага Мінска, расказвае пра мастацкае жыццё беларускай сталіцы. На ўсю Беларусь

прафесійных мастакоў было чалавек дзесяць. І ім — маладым — была даручана адказнейшая задача — прадстаўляць беларускае выяўленчае мастацтва на першай Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве.

Як вядома, першая Дэкада адбылася ў 1940 годзе і беларускі мастак атрымаў за ўдзел у ёй шэраг узнагарод, а выяўленчае мастацтва рэспублікі заявіла аб сваёй творчай сталасці. Тады ж, у канцы 30-х гадоў, у Мінску была створана першая выяўленчая студыя, у якую прыйшла вучыцца здольная моладзь.

— Быць вучнем, — гаворыць Яўген Аляксеевіч, — не значыць быць «маленькім Волкавым» або «маленькім Бразерам». Мець настаўніка — гэта значыць належаць да пэўнай мастацкай школы, гэта значыць мець пэўную пазіцыю ў мастацтве. А потым ужо можна ставіць перад сабой свае, індывідуальныя задачы. Мастак, перш чым пачынаць тварыць, павінен задаць сабе адно пытанне: а што ты хочаш, што ты можаш сказаць людзям?

І яшчэ. Пазіцыя мастака павінна быць гранічна яснай. Тады і твор будзе зразумелы глядачу, для якога ты ствараш свае карціны, без якога няма і цябе, як мастака.

Мастацтва — гэта пошук. Але ці мае права мастак выстаўляць свой пошук на паказ, ці мае ён права (а гэта датычыцца асабліва моладзі) паказаць твор, які закончан толькі напалавіну, спасылочыся на тое, што гэта, маўляў, пошук і тым каштоўны.

— Глядач вас не зразумее, глядач прымае толькі тое, што выражана ясна і зразумела. Шукайце не фармальных знаходак, шукайце прыкмет сённяшняга дня, вучыцеся слухаць і адчуваць час, яго рытм, яго подых.

Што азначае быць сучасным у выяўленчым мастацтве? Што наогул вызначае сучаснага мастака? Гэта творчасці. Майстэрства і рамяство, традыцыі і наватарства ў мастацтве. Вось толькі бегла акрэсленае кола праблем і пытанняў, вакол якіх вялася гутарка на гэтай сустрэчы.

І, бадай, самым цікавым было тое, што размова вялася проста, задушэўна, імпрэвізавана. Перажытае вядомым мастаком успрымалася не толькі як факт яго асабістай біяграфіі, а як факт з жыцця народа, часцінкай якога з'яўляецца і ты — будучы творца і прадаўжальнік яго мастацкай гісторыі.

Такія сустрэчы вопытных майстроў з моладдзю становяцца традыцыйнымі. Нядаўна малады творцы прыма-лі ў сябе народнага мастака СССР З. І. Азгура. Наперадзе шмат карысных і цікавых сустрэч.

Р. БАКУНОВІЧ.

У ДОБРЫ ШЛЯХ!

У выставачнай зале Віцебска адкрыта справаздачная выстаўка работ маладых мастакоў, якія гэтым летам ездзілі на вялікія будоўлі краіны.

Назва выстаўкі — «На камсамольскіх ударных». На ёй дэманструецца звыш васьмідзсяці жывапісных палотнаў, акварэльных і графічных лістоў, эцюдаў і накідаў.

Каштоўны творчы пачыны праявіла група віцебскіх акварэлістаў у складзе членаў Саюза мастакоў СССР Ул. Напрэенкі, В. Напрэенка-Ляховіч, мастакоў С. Кампанічэцкі і Ю. Чэрняка. Яны працавалі гэтым летам на сібірскай зямлі. ...Славутая Бамаўская магістраль. Дарога на Аям, Беркакіт, Тынду — вось геаграфія маршруту віцебскіх мастакоў.

Своеасабліваю «Бамаўскую сюіту» мы бачым на выстаўцы. Паэтычныя якуцкія пейзажы, прасякнутыя глыбінёй пачуццяў («Тунель Нагорны», «Раніца ў тайзе») В. Напрэенка-Ляховіч. Экспрэсіўныя, авіяныя працоўным пафасам, акварэльныя лісты Ул. Напрэенкі, смелыя накіды і тонкія лірычныя акварэлі С. Кампанічэцкі, цікавыя эскізы афармлення пасёлка Залацінка Ю. Чэрняка.

На жаль, вобразы будаўнікоў БАМа не знайшлі свайго увасаблення ў работах мастакоў, за выключэннем эцюдных накідаў «Старой бураткі», «Якуткі», зробленых В. Напрэенка-Ляховіч. А віябчанам было б прыемна ўбачыць вобразы сваіх землякоў — бамаўцаў. Гэта б значна абагаціла экспазіцыю выстаўкі.

Крыху пазней пачыны «першаадкрывальнікаў» БАМа падтрымалі сем маладых мастакоў: М. Дундзін, А. Слепаў, А. Малей, А. Дасужаў, А. Шыёнак, В. Шылко і В. Міхайлоўскі. Яны пабы-валі на Бабруйскім шыннім камбінаце — велізнай будоўлі нашай рэспублікі.

Аб тым, што і як зрабілі маладыя мастакі на гэтай будоўлі, і пойдзе раз-мова.

Малады мастак М. Дундзін пільна ўглядаецца ў жыццё. Свае ўражання і пачуцці ён даносіць да глядача ў даска-палай, яркай форме. Узняў хаця б яго твор «Камсамольскі ваяжак».

...3 палатна глядзіць на нас бадзёра, энергічны хлопца. У яго руцэ, нібыта белы агеньчык, свежы нумар «Камса-молкі». Вакол — цёплы, утульны інтэр'ер пэха. У глыбіні яго — фігуры рабочых, машыны...

Дундзіну ўдалося перадаць характэрныя рысы перадавога рабочага нашага часу. Добрае ўражанне пакідае і дына-мічны партрэт будаўніка «Давай, віра!», які вызначаецца віртуознай тэхнікай выканання. Але ёсць у гэтай рабоце налет пераймання. Больш рэалістычна выка-наны партрэт «Рабочы», на якім адлю-страваны малады чалавек з сімпатыч-ным тварам, дзе ўгадваюцца рысы наша-га сучасніка — разумнага і добразычлі-вага.

Што датычыцца работы «Цэх № 1» і іншых вытворчых замалёвак таго ж аў-тара, то яны больш ідуць ад пошуку, чым ад праікнёнасці ў сутнасць.

А. Малей у акварэлі не навічок. Ма-лады мастак піша мякка, лірычна. Да паездкі на Бабруйскі шынны камбінат ён удава дэбютаваў на Рэспубліканскай і Усесаюзнай выстаўках «Маладосць краіны». Яго работы «Увага — пускі!», «Начная змена» і іншыя вылучаюцца свежасцю колераў, добрым веданнем вытворчых працэсаў.

Здольнымі акварэлістамі зарэкамэнда-валі сябе таксама А. Дасужаў, А. Шыё-нак, А. Слепаў. У работах Шыёнака пра-цоўны рытм перададзены дынамічна і каларытна. Акварэль яго прарыстае. Лепшымі можна назваць работы «Вы-творчыя рытмы», «Цэх гаговай прадук-цыі», «Заводскія карпусы». Але не ўсім яго творам стас гармоній колеру.

Хочацца зрабіць яшчэ заўвагу — на пе-карых акварэлях, прывезеных з шын-

нага камбіната, ляжыць налет аднастаі-ласці. Нібы мастак стаяў побач і пісалі адны і тыя ж сюжэты, толькі ў рознай колеравай гаме.

З жывапісных палотнаў вызначаецца сваймі непасрэднасцю серыя партрэтаў-эцюдаў В. Міхайлоўскага. Малады мас-так пісаў канкрэтных рабочых розных прафесій сапраўды ад душы. Аднак у вялікім палатне «Шыннікі» Міхайлоўскі не змог увасобіць групава партрэт ра-бочых камбіната з-за слабай і не абгрун-таванай распрацоўкі кожнага вобраза, ён далусціў нямала пралікаў у малюнку і колеры.

Занатла яшчэ спрощана і нязграбна, у гіпербалічнай форме працуе В. Шылко. Гэта асабліва прыкметна ў партрэце «Браслетчыца» і ў карціне «Змена».

У карціне «Змена» на пярднім плане быццам нейкі хворы чалавек пенатураль-на скрыжаваў на грудзях рукі і схіліў набок галаву з сумным тварам... А по-бач з ім — яго сябры. Міжволі ўнікае пытанне: куды накіроўваецца змена? Ві-даць, самому мастаку трэба стаяць ля палатны і растлумачыць глядачу свае думкі. А ў выстаўку трэба было паду-маць, перш чым выстаўляць «сыры» твор. Хаця на іншых работах відаць, што Шылко мае здольнасці і можа, калі захоча, пісаць добра.

На выстаўцы ёсць некалькі удалых графічных лістоў Ул. Вальнова («Ман-таж зэрніахозінчаў»), В. Баранава («Новалукомль будоўца») і іншых.

У цэлым выстаўка твораў маладых віцебскіх мастакоў атрымалася нядрэн-най. І цяпер глядач чакае тэма-тычных палотнаў аб нафтахіміках і нафтаперапрацоўшчыках Наваполацка і энергетыках Новалукомля, аб тэк-стыльныхках Оршы і слаўных героях шчодрой сельскай нівы, чакае цудоўных краязідаў сінявокай Віцебшчыны.

Я. АЗЕРНЫ.

РАЗНАСТАЙНАСЦЬ

Унікальная выстаўка «Аўтапартрэт у рускім і савецкім выяўленчым ма-стацтве» адбылася ў залах Дзяржаў-най Траціцкаўскай карцічнай галерэі. Гэтай тэме ўпершыню ў гісторыі ай-чыннага мастацтва была прысвечана такая вялікая экспазіцыя — звыш васьмісот твораў жывапісу і графікі з пяцідзсяці буйнейшых музеяў краі-ны, у тым ліку і з Дзяржаўнага ма-стацкага музея Беларусі ССР, а таксама з прыватных калекцый і май-стэрняў мастакоў. Наведальнікі па-знаёмліліся з сур'ёзнымі, псіхалагічна

тонкімі работамі і з гарэзлівымі, жар-тоўна-іранічнымі аўтапартрэтамі вы-датных майстроў, пачынаючы з XVIII стагоддзя па нашы дні. Тут вісяць побач творы такіх яркіх індывідуаль-насцей, як К. Брулоў і К. Крамской, А. Кіпрэнскі і В. Сурыкаў, В. Сяроў і І. Рэпін, М. Урубель, П. Канчалюскі М. Сар'ян, М. Шагал і многіх іншых выдатных мастакоў апошніх трох ста-годдзяў.

Разнастайнасцю творчых канцэп-цый, стыляў, почыркаў вызначаўся раздзел савецкага мастацтва. Глыбо-

кім філасофскім роздумам пра ролю мастака ў жыцці народа, пра адказ-насць перад ім, пра сваё месца ў ма-стацтве напоўнены творы «Кафэ Грэ-ко» В. Іванова, «Шынель бацькі» В. Папкова, аўтапартреты Д. Жылінска-га, «Аўтапартрэт у ваеннай форме» Г. Айцмана. Сваю працу і быт адлюст-равалі віябчанін Ю. Пан у палатне «Снеданне. Аўтапартрэт», І. Шэванд-ронава («Люстра. У майстэрні»), С. Юсіовіч («Шчаслівы чалавек»). Мно-гія работы раскрываюць складаны духоўны свет сучаснага мастака, у іх ліку творы мінчан Г. Вашчанкі і М. Данчына.

А. КАСЯНКОУ.

ЗАЎТРАШНІ ДЗЕНЬ МУЗЕЯ

У Дзяржаўным гістарычным музеі за-начваецца падрыхтоўка да выстаўкі «Бам — будоўля вену», якая адкрыецца ў Маскве ў пачатку будучага года. Эк-спанаты дзюх залаў расказваюць аб будаўніцтве буйнейшай магістралі, пер-спектывах развіцця эканомікі Усходняй Сібіры і Далёкага Усходу. У дзюх ін-шых можна будзе пазнаёміцца з твора-мі прыкладнага мастацтва, жывапісу і графікі, прысвечанымі будаўнікам БАМа.

— Экспазіцыя аб БАМе мы прадоў-жым тэматычным выстаўкі з серыі «Су-часныя індустрыяльныя гарады СССР», — расказвае дырэктар гістарычнага му-зея, кандыдат гістарычных навук, дацэнт К. Г. Лявонін. — Наведальнікі пазна-міліся ўжо ў нашым музеі з маладымі гарадамі краіны — Нарылскам, Магні-тагорскам, Дзяржынскам, Варкутой, аг-ледзелі экспазіцыю «Растсельмаш — ад з'езда да з'езда».

Будучай вясной мы адкрыем яшчэ ад-ну выстаўку па гэтай жа тэматыцы — «Нурэнская ГЭС — дзецішча дружбы народаў».

Цяпер музей пачаў падрыхтоўку да генеральнай канферэнцыі Міжнароднага савета музеяў, якая адбудзецца ў на-шай краіне ў маі 1977 года. Да гэтага часу адкрыецца выстаўка «Снарбы гі-сторыі і культуры ў творах гістарычна-га музея», дзе будзе прадэманстравана шмат цікавых экспанатаў, якія раней не выстаўляліся.

Асабліва актыўна рыхтуецца калекцыя музея да свята 60-годдзя Вялікага Каст-рычніка. Будзе створана пастаянная экспазіцыя па гісторыі пралетарскага этапу вызваленчага руху ў Расіі і Ка-стрычніцкага ўзброенага паўстання.

Да юбілейных дзён намечана адкрыць таксама выстаўку «Сацыялістычная пра-ца народаў браціх саюзных рэспублік», экспазіцыю графікі і плаката, прысв-ечаную Кастрычніцкай рэвалюцыі і гра-мадзянскай вайне.

Вялікая ўвага будзе ўдзелена і філія-лам музея, дзе вядуцца вялікія рэстаў-рацыйныя работы. Іх завяршэнне дасць магчымасць расшырыць плошчы пад будучыя экспазіцыі. Так, напрыклад, у Стралецкім корпусе былога Новадз-вінага манастыра размесціцца калек-цыя зброі. Абновіцца экспазіцыя музея Панроўскага сабора. Цікавыя выстаўкі па гісторыі рускага прыкладнага маста-цтва і рамяства адкрыюцца ў памян-шаных фондавых выставах «Па-латы зараддзя» і Музеі архітэктуры і жывапісу XVII стагоддзя былой царк-вы Троіцы ў Ніжнінах.

С. МЯДВЕДКА,
кар. ТАСС.

Сотні лепшых калектываў мастацкай самадзейнасці рэспублікі рыхтаваліся да адказнага экзамену — апошняга, трэцяга тура Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных. Фінішную стужку гэтага свята першымі перарэзалі гродзенцы. На сценах палацаў і дамоў культуры горада спевакі, танцоры і музыканты, аматары тэатральнага мастацтва і дэкламатары два дні дэманстравалі сваё майстэрства.

Рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» напрасіла старшыню і членаў журы па жанрах падыліцца сваімі ўражаннямі аб гэтай творчай справаздачы.

І. Лакштанаў, заслужаны артыст БССР.

— Мне выпала ацэньваць выступленні чытальнікаў і мастацкіх агітбрыгад. Скажу адразу, жанр мастацкага чытання ў нас дагэтуль чамусьці не ў вялікай пашане. Звычайна на канцэртах чытальнікамі запаўняюць паўзы, калі трэба змяніць дэкарацыю, «паставіць» на сцэне аркестр або хор. Выступаюць яны, як правіла, перад закрытай заслонай.

А між тым, па сіле эмацыянальнага ўздзеяння мастацкае чытанне не саступае ні вакалу, ні драматургіі, ні харэаграфіі.

Надоўга запомніцца, напрыклад, выступленне чытальніка з Астравецкага раёна Артура Цыжыкага, які з надзвычайным майстэрствам, глыбокім пранікненнем у сутнасць твора прачытаў верш А. Александровіча «Я Леніна пю».

Было яшчэ некалькі неаблігах чытальнікаў, але вымушаны капаставаць — іх пакуль што вельмі мала, і справу трэба выпраўляць.

Што датычыць агітацыйна-мастацкіх брыгад, дык тут гродзенцы маюць пэўныя здабыткі. Вельмі спадабалася народная агітбрыгада «Дзела-выя рабыня» Гродзенскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў. Спадабалася сваёй праграмай, яна называецца «Стаўка на якасць», патхвінным выкананнем.

Добрае ўражанне пакінула і агітбрыгада Карэліцкага раённага Дома культуры «На арбіце часу», якая паказала праграму «Мы песняй і працай славім свой край». Гэты калектыву вызначаецца, на маю думку, багатай творчай палітрай, пошукам найбольш выразных выдзеленых сродкаў, блізкіх да народнага мастацтва.

Наогул жа, калі гаварыць пра агітбрыгады, дык тут, як амаль нідзе, мы маем справу з сінтэтычным мастацтвам, дзе спалучаюцца самыя розныя жанры — і сцэнічны, і вакальны, і музычны. Адсюль паўстае праблема адукаванага, вопытнага кіраўніка-спецыяліста. Іх, на жаль, у нас вельмі мала.

В. Плячук, народны артыст БССР.

— Журы, якое я ўзначальваў, слухала аркестры народных інструментаў, вакальна-інструментальныя ансамблі, духавыя аркестры і салістаў-інструменталістаў.

Акрамя духавоў, большасць калектываў прадэманстравала даволі высокае выканаўчае майстэрства. Сярод іх добрае ўражанне пакінулі выступленні народнага аркестра народных інструментаў Слонімскага раённага Дома культуры (дырыжор М. Малікаў) і аркестр народных інструментаў сельскага Дома культуры калгаса імя Царука Карэліцкага раёна (кіраўнік І. Улан). Гэтыя калектывы вызначае чысціня гучання, разнастайны рэпертуар.

Сярод вакальна-інструментальных ансамбляў вылучыліся «Шкляры» (Дом культуры шклозавода «Нёман», Мастацкі кіраўнік І. Сахарчун).

Прыемна, што яны маюць свой уласны творчы почырк. Гэта наштоўная рыса, калі ўлічыць, што вакальна-інструментальных ансамбляў цяпер

мноства, але многія з іх вызначаюцца нізкім мастацкім узроўнем, імкненнем капіраваць вядомыя прафесіянальныя калектывы.

Што нас асабліва засмуціла, дык гэта нізкі ўзровень духавых аркестраў, прадстаўленых на аглядзе. Было іх усяго тры — з некалькіх дзесяткаў, што існуюць па Гродзеншчыне. Па ідэі гэта павінны былі быць лепшыя калектывы — яны ж выйшлі пераможцамі папярэдніх двух тураў. На самай справе, у гэтых аркестраў нізкая выканаўчая культура, нецікавы рэпертуар. Прынамсі, гэта тычыцца аркестра Мастоўскага раённага Дома

мі ярка, маляўніча ён паказаў танец «Парэчанская шматкаленая», запісаны ў вёсцы Парэчча Лідскага раёна. Дарэчы, мы хочам хадзінічаць аб прысваенні гэтаму калектыву, які нарадзіўся, прынамсі, у час Усесаюзнага фестывалю, звання народнага.

Адзначаючы станоўчае ў рэпертуары лепшых харэаграфічных ансамбляў, мы, разам з тым, вымушаны адзначыць і некаторыя негатывныя моманты. Ніводны з калектываў не раскрыў героіка-патрыятычную тэму. А гэта ж — адна з умоў конкурсу.

І яшчэ. Мы прагледзелі і шэраг ансамбляў песні і танца. Трэба ад-

Дарэчы, як бачна, у конкурсах удзельнічала нямала сельскіх калектываў. Гэта таксама радуе.

Што яшчэ хацелася б адзначыць. Узбагацілася музычнае суправаджэнне ансамбляў. Яшчэ ж зусім нядаўна яно звычайна складалася з аднаго баяніста, які на канцэртах стаў спіной да публікі. Цяпер у ансамблях ёсць цэлыя аркестровыя групы, якія вызначаюцца высокім выканаўчым майстэрствам. Адно толькі пажаданне: акампаніраваць тактоўна, каб музыка не заглушала спевакоў. Такія выпадкі здараліся.

А. Лабовіч, кандыдат мастацтвазнаўства.

— Агульнавядома, сёння глядзчы патрабуюць ад самадзейнасці высокай выканаўчай культуры. Калі навічок прыходзіць у калектыв, ён, вядома, не валодае сцэнічнай пластыкай, гаварыць правільна таксама не можа. А яму ўжо даюць пэўную ролю. Да гэтага вываду мы прыйшлі даўно, ды і на прыкладзе гродзенскага агляду пацвердзілася — першае і неадкладнае, што трэба зрабіць, — паладзіць сістэматычную студыйную вучобу. А студый пры народных тэатрах у вобласці амаль няма. Не выхоўваецца творчая змена артыстаў-аматараў. Рэжысёр бачыць людзей са свайго калектыву вельмі рэдка, ад выпадку да выпадку. А што можна зрабіць над агульнай рэпетыцыяй? Прадаваць над дыкчый не будзеш, калі ў цябе «гараць» мізансцэны.

Калі рэжысёр мала ўвагі ўдзяляе маладому артысту, дык нярэдка ў такіх выпадках навічок пакідае калектыву. А як прадаваць рэжысёру, калі ён не мае ніякай дапамогі з боку дырэктры клуба ці Дома культуры? Вось прыклад з гродзенскага фестывалю. Мастацкае афармленне некаторых пастановак было безгустоўнае, дэкарацыі дрэнныя, грыміруюцца артысты хто як можа... А кагомы? Артысты Наваельніцкага гарадскога Дома культуры, якія паказалі нам п'есу «Раскіданае гняздо», надзелі касцюмы, што пазычылі ў танцораў...

Падбор рэпертуару — яшчэ адна праблема. Сучасная праблематыка ўсё ж павінна быць вызначальнай. І калі ўжо ставіць класічныя творы, дык трэба, каб у іх гучала сучасная думка, а не толькі ілюстрацыйнае, фармальнае прачытанне п'есы (напрыклад, «Раскіданае гняздо» ў наваельніцкай і «Папараць-кветка» ў слонімацкай).

На жаль, спектаклі, што мы прагледзелі ў Гродна, «іграліся» толькі на журы. Вось тут і ўзнікае пытанне, чаму ж арганізатары фестывалю не паклапаціліся аб тым, каб глядзельныя залы былі запоўнены? А жадаючых было шмат!

Запэкаюцца нас і прымусліла задумацца адсутнасць на аглядзе сельскіх драматычных калектываў. Прыкры факт, які сведчыць аб заняпадзе гэтага жанру мастацтва на вёсцы.

Лепшымі на абласным фестывалі былі калектывы Слонімскага народнага тэатра (рэжысёр М. Барвашэвіч), Ашмянскага народнага тэатра (рэжысёр Л. Спірыдонава), Палаца культуры тэкстыльшчыкаў (рэжысёр А. Гільварг). У Гродна з'явіўся яшчэ адзін вельмі цікавы маладзёжны калектыву — тэатр юнага глядача Палаца культуры хімікаў. Прагледзеўшы п'есу А. Махнача «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці», можна меркаваць, што гэты калектыву перспектывны.

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА ГРОДЗЕНЦАЎ

культуры.

У чым жа прычына такога заняпаду? Першая, і асноўная, на маю думку, гэта востры дэфіцыт вопытных кіраўнікоў. На чале многіх самадзейных духавых аркестраў стаюць людзі выпадковыя, мала дасведчаныя ў складанай спецыфіцы духовай музыкі. Па-другое, духавыя аркестры, у адрозненне ад іншых самадзейных музычных калектываў, у нас часта выкарыстоўваюцца толькі ў якасці, так сказаць, музычнага дадатку да сходаў, канферэнцый, мітынгаў, розных вечароў і г. д. Гэта ў значнай ступені зніжае патрабавальнасць музыкантаў да сябе (маўляў, як сыграем, так і будзе), вядзе да збяднення рэпертуару, творчага застою і г. д.

На такое становішча павінны звярнуць увагу абласныя і гарадскія дамы мастацкай самадзейнасці. Чым хутчэй яны гэта зброяць, тым лепш будзе для справы.

Г. Трубка, старшы метадыст Рэспубліканскага Дома мастацкай самадзейнасці Белсаўпрофа.

— Не буду пералічваць усе танцавальныя калектывы, якія ўдала выступілі. Іх было нямала. Адзначу толькі асноўныя тэндэнцыі развіцця жанру харэаграфіі менавіта на Гродзеншчыне.

Заслугоўвае пахвалы тое, што асобныя калектывы, фарміруючы свой рэпертуар, звяртаюцца непасрэдна да народнай мастацкай спадчыны. Адным словам, не ідуць па ходжанай сцяжыні, не капіруюць знойдзенае іншымі, шукаюць сваё.

Гэта можна ў поўнай меры аднесці да народнага ансамбля танца «Раніца» Палаца культуры тэкстыльшчыкаў г. Гродна. Калектыву гэты сталы, са сваімі традыцыямі, пэўнай выканаўчай манерай, яго вызначае высокі прафесіянальны ўзровень.

У рэпертуары ансамбля — пераважна беларускія народныя танцы. Некаторыя з іх сабраны самімі аматарамі непасрэдна ў вёсках. Так, з вёскі Катчына прыйшла «Катчынская кадрыля», «Добрая Воля» — «Добравольская каханачка». У такім жа рэчышчы працуе і новы танцавальны ансамбль «Вянок» Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Азот». Вель-

значыць, што тут на больш высокім узроўні выступаюць менавіта харавыя групы. І яшчэ, што кідаецца ў вочы, — адсутнасць добрых, цэльных кампазіцый, у якіх бы песня спалучалася з танцам, дзе яны былі б аб'яднаны адной мастацкай ідэяй. Звычайна бывае наадварот — ствараецца ўражанне, што спевакі і танцоры — асобныя калектывы.

Г. Цітовіч, народны артыст СССР.

— Гродзеншчына здаўна славіцца харавым мастацтвам. Калектывы, якія даваліся нам праслухаць, увогуле пацвярджаюць гэтую ісціну.

У свой час шмат пісалася пра народны ансамбль песні і танца Гродзенскага гарадскога Дома культуры «Нёман». Я таксама даўно ведаю і люблю нёманцаў. І вось новая сустрэча. Зноў не магу стрымаць захаплення адточаным майстэрствам, музыкальнасцю самадзейных артыстаў. Упэўнены, што многія з іх з поспехам маглі б выступаць на прафесіянальнай сцэне.

Хачу падкрэсліць адну станоўчую тэндэнцыю, якая паспяхова развіваецца ў мастацкай самадзейнасці працоўных Гродзеншчыны. Гэта творчая ўзаемадапамога. Узіць той жа «Нёман». Колькі калектывам ён дапамог парадамі, кансультацыяй, стаць, як кажуць, на ногі. Да прыкладу, удзельнікі ансамбля песні і танца Верцялішскага сельскага Дома культуры лічаць сябе вучнямі нёманцаў.

Хочацца адзначыць яшчэ вось што. Нярэдка даводзіцца сустракацца з калектывамі, якія, дасягнуўшы пэўных творчых вышынь, на гэтым заспакоіваюцца. Заспакаенне, самалюбаванне ў мастацтве — самая небяспечная рэч. Вось чаму было так прыемна адзначыць, што большасць калектываў на конкурсе трацяга тура паказала ўзросшую творчую сталасць. Я гэта кажу з упэўненасцю, бо ведаю гродзенцаў па ранейшых выступленнях. Расціць ад агляду да агляду ансамбль песні і танца «Свіцязь» Навагрудскага раённага Дома культуры, харавая капэла настаўнікаў г. Гродна, народныя жапачы вакальны ансамбль Берштыўскага сельскага Дома культуры, жаночы квартэт Дзятлавіцкага сельскага Дома культуры.

Выступае гродзенскі народны ансамбль песні і танца «Нёман».

Фота А. ПЕРАХОДА (БЕЛТА).

— Дзіўны вы чалавек, Васількоў! — загадчык аддзела культуры палабліва ўсміхнуўся. — Бібліятэка на добрым рахунку, работа пастаўлена як належыць. Далосся вам тое краязнаўства! Сродкаў на гэта не дамо, не-е...

Шэра-бланкітная стужка Сожа наблізілася да самай гравейкі і зноў аддалілася ў прасцяг, выліснуўшы ўжо недзе ля небакраю, аўтобус караскаецца на апошні ўзгорак перад вёскай: яшчэ лічаныя метры і — Гайшынь. Васількоў Фядотаў сыходзіць на прыпынку перад сельмагам. Каржакаватая фігура сутуліцца, у бланкітных вачах згасла на нейкі час вясёлая іскрынка: чалавек усё яшчэ ў палоне крывіды. Ды і не таму, што размаўлялі з ім, бы з хлапчуком, а яму ж — шосты дзесятак. І не таму, што не выдзелілі грошай, можа, і сапраўды не прадугледжаны на гэты сродкі. Але ж хіба краязнаўства — проста захапленне? Няўжо яшчэ не ўсім зразумела, што размова аб мінулым ідзе ў імя сённяшняга дня? Што на прыкладзе многіх колішніх герояў фарміруюцца характары цяперашніх падлеткаў? Го, як слухалі хлопцы ў клубе запісаную ад Стахвана Савіцкага легенду аб братах Жукавых, што падпускалі пад стрэлі панскіх маёнткаў «чырвонага пёўня»! Перапіска з музеямі Масквы і Мінска паказала, што не надта і наблытаў 95-гадовы Стахван. Браты аказаліся рэальнымі гістарычнымі асобамі, толькі з іншымі прозвішчамі. 20 студзеня 1846 года па загаду цара Мікалая I барацьбітоў супраць прыгонніцтва стрыечных братаў Рыгора Антонава і Апанаса Дзяменцева шэсць разоў прагналі праз строй у тысячу салдат. Людзей з мужнымі сэрцамі ніколі не бракавала ў Гайшынь і ваколіцах. Унуткі франтавіноў і партызан Вялікай Айчыннай вайны, хлапчукі 70-х, маглі яшчэ раз пераканацца ў гэтым...

— А гэтае дзядзька Васіль, глядзі — з Сібіры...

Паштовае аддзяленне ў Гайшыньне з клубам побач, далёка хадзіць не трэба. І ў стосіку газет, часопісаў і паштовак, што прыбылі ў сельскі клуб і бібліятэку з чарговай поштай. — Ліст ад Георгія Андрэевіча Рамзандава, што быў у Гайшыньне першым старшынёй сельскага Савета. Адгукнуўся чалавек, падаў голас! Яшчэ адно імя, яшчэ адно жыццё ў летапіс роднага краю. Радасна, бы ад блізкага чалавека атрымаў вестку. І распраміліся ссутуленыя плечы, і зноў недзе ў самай глыбіні зрэнкаў гарыць-скача вясёлая іскрынка. Ат, хіба тое, што ён робіць, — дзеля «галачкі»? Сродкаў няма? Хутка, глядзі, чарговы адпачынак!

Праз тыдзень пятнік вёз Васількоў у Ленінград. Жыў Васіль Фядотаў у знаёмых. З раніцы да вечара, аж пакуль не закрываюць чытальную залу, працаваў у славуці «Салтыкоўцы». У фондах Публічнай бібліятэкі імя Салтыкова-Шчадрына захавалася нямала матэрыялаў са звесткамі пра «мястэчка Гайшынь на рацэ Сож ля мелавых адлажэнняў Сянонскага яруса верхне-мелавой сістэмы». Да фотакопіі старадаўняга актаў,

атрыманых з Масквы з Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва, да шматлікіх пісем, выпісак, запісаў легенд і паданняў прыбавіліся новыя матэрыялы, якія ў сукупнасці сваёй стварылі стройны летапіс гісторыі Гайшыня. Праз нейкі час у Гайшыньскай сельскай бібліятэцы, там, дзе проста на наведвальніка са стэлажа глядзіць выказанне мудрага француза Дзідро: «Людзі перастаюць мысліць, калі перастаюць чытаць», з'явілася шуфляда са старадаўнімі кнігамі, нумізматычнымі знаходкамі — ці то краязнаўчы куток, ці то ўжо невялікі сельскі музей.

ЭНТУЗІЯСТЫ КУЛЬТАСВЕТРАБОТЫ

ДА КНІГІ, ДА ЧУЛАГА СЛОВА

Вельмі ганарыцца загадчык і літаратурай, прысвечанай Уладзіміру Ільічу Леніну. Сельскі бібліятэкар і яго добраахвотныя памочнікі нямала працавалі над афармленнем маляўнічых стэндаў «Ленін жывы, ён з намі», «Як вучыўся Ленін», «Наш калгас носіць імя Леніна». Апошні стэнд — гэта, уласна кажучы, гісторыя калгаса ў фотаздымках і лічбах, калгаса, адным з арганізатараў якога, дарэчы, быў бацька В. Васількоў, селянін-бядняк Фядот Карпаў Васількоў...

Радуе вока і сама бібліятэка — чыстая, утульная, з васьмітысячным фондам кніг, упрыгожаная з густам аформленымі стэндамі. Тут і «Край мой родны» — пра Беларусь і беларусаў, тут і «Літаратурны календар» на 1976 год, і стэнд «Наш зямляк пазт Кастусь Кірэенка», і спецыяльны куток з творами пісьменнікаў-маляўнічых з іх аўтаграфамі.

Такой бібліятэка стала не адразу. Не адразу яна заваявала званне «бібліятэкі перадавога вопыту», не адразу заваявала і сваіх трыста пяцьдзесят чытачоў.

А на долю таго, каму даверылі бібліятэку, выпаў складаны лёс. У пасляваенны час працаваў Васількоў у сваіх мясцінах шафёрам, механікам, быў і на розных іншых работах. Кнігі любіў з маленства. Але адна справа самому любіць кнігу, іншая — навучыць гэтай любові людзей.

Загадчыкам бібліятэкі Васіль Фядотаў стаў у 1962-м, на сорак трэцім годзе жыцця. Пасада сельскага

бібліятэкара лічылася да таго ў Гайшыньне несур'ёзнай, і яе даручалі розным выпадковым людзям — за першыя пасляваенныя гады іх змянілася не менш як два дзесяткі. Апошнім быў хлапец, які ўмеў трохі рыпаць на гармоніку. У спадчыну ад яго засталася некалькі соцень падраных кніг і брашур — усё багацце прыклубнай бібліятэкі. Яно ўмяшчалася ў дзвюх шафах.

...Свой выхад на работу Васількоў пачаў з таго, што прыхапіў з сабой

кае загадчык сельскай бібліятэкі. Сустрэў яго — а ў вёсцы ўсе паміж сабой знаёмыя, — пойдзе размова пра сядзібу, пра ўраджай, а Васількоў тут сваё:

— А чаму ў бібліятэку не прыйдзеце? Есць жа якраз для вас цікавая кніжка...

Зазірніце ў фармуляры чытачоў: побач з настаўніцай Нінай Андрэўнай Лабачовай — палявод Пётр Яўграфавіч Малаёнак, трактарыст Віктар Герасімавіч Кандратаў, даярка Зінаіда Мікалаеўна Дубовікава...

Праз год, як стаў Васількоў бібліятэкарам, пайшоў ён вучыцца на завочнае аддзяленне Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума. Не паглядзеў на ўзрост. Вучыцца ніколі не позна!

У гарачыя дні сенакосы Васількоў разам з хлебарабамі ўбірае сена на шырокім лузе за Сожам. Калі надыходзіць уборка бульбы — ён на бульбяным полі. Загадчык сельскай бібліятэкі камуніст Васількоў — вось ён, побач з землякамі, побач з тымі, хто стварае грамадскае багацце. Ураджай сёлета парадаваў гайшынцаў. Збавіны сабралі па 25—26 цэнтнераў на круг, бульба дала больш як па 220 цэнтнераў з гектара.

Схіліўся сельскі бібліятэкар над новым стэндам з паказчымамі ўраджаяў ранейшых гадоў, лічбамі на новую пяцігодку. Гэтану папярэднічала размова са старшынёй калгаса Віктарам Яфімавічам Малашонкам — чулым да патрэб сельскай бібліятэкі чалавекам.

Аб мінулым — дзеля сённяшняга дня, у імя дня наступнага. Гэта нястомны клопат гайшыньскага энтузіяста. Ён выдзе перапіску з удзельнікамі рэвалюцыі і Айчынай вайны, першых і пасляваенных пяцігодак, прасочваючы праз людскія лёсы лёс свайго краю. Мінуламу Гайшыня і яго сённяшняму дню, перадавікам працы, прысвечаны матэрыялы, якія публікуе Васількоў Фядотаў у Слаўгарадскай раённай газеце «Ленінскае слова».

— А цяпер вось якія задумы: абсталяваць як след краязнаўчы куток. Абсталяваць стэнд «Яны былі першымі». Тут будучы прадстаўлены першы старшыня Савета, першы старшыня калгаса, першы «Ізбач», «першы». І бібліятэчных спраў хапае: з новага года пачынаецца цэнтралізацыя бібліятэк, трэба склапаць каталог, трэба тое, трэба гэта.

...З Васілём Фядотаўчам Васільковым я знаёмы, дакладна кажучы, ужо дваццаць дзесяць гадоў, з тых часоў, калі падлеткам жыў у Гайшыньне. Не састарэў ён, Васількоў Васількоў! Ён умее зацікавіць карыснай, патрэбнай справай і сябе, і іншых, гэты вечна юны духам чалавек.

Развітваемся, зычачы адзін аднаму поспехаў. Я застаюся чакаць спадарожнай машыны, а ён ідзе да сябе ў бібліятэку, у вонках якой хутка ўспыхае агонь. І адзін за адным у бібліятэку ідуць людзі. Да кнігі, да чулага слова.

Б. ФІРШТЭЙН.

в. Гайшынь, Слаўгарадскі раён.

НА ДРУКАВАНА ў «Настаўніцкай газеце»

На першай старонцы нумара за 15 снежня змешчана паведамленне аб уручэнні ўзнагарод ГДР Генеральнаму сакратару ЦК КПСС Л. І. Брэжневу.

Чарговы Клуб педагогічных сустрэч «Настаўніцкай газеты» адбыўся ў Барысаве. Аб тым, як праходзіла гэтая сустрэча, расказваецца ў артыкуле спецыяльнага карэспандэнта газеты А. Шаўні «Эфектыўнасць

і дзейнасць партыйнай вучобы».

Пад рубрыкай «Пачатковая школа: шляхі дасканалення» друкуецца артыкул загадчыка метадычнага кабінета Хоцімскага раёна В. Федасенкі і метадыста па пачатковых класах В. Лазуковай «Да ведаў — праз самастойнасць».

Студэнт 70-х, які ён? — пра гэта разважае дацэнт, в. а. дэкана філала-

гічнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага М. Мішчанчук.

А. Куліцкі выступае з нарысам «Радасць на кожным дзень», старшы выкладчык кафедры беларускай мовы Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя Н. К. Крупскай В. Шур і старшы выкладчык Ул. Піскун рэзюмуюць «Дыялекталогічны атлас беларускай мовы».

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ імя А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯўЛЯЕ КОНКУРС на замяшчэнне вакантных пасадаў прафесарска- выкладчыцкага складу па кафедрах:

операўнай падрыхтоўкі — дацэнт — І
старшы выкладчык — І

Заявы і дакументы, згодна з палажэннем аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасу:
г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.
Тэрмін падачы заяў адзін месяц з дня апублікавання.
Даведкі па тэлефону: 22-96-71.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніцы Галіне Васілеўскай з выпадку вялікага гора, якое напаткала яе, — смерці БАЦЬКІ.

Іграць на скрыпцы Паганіні

Выдатны савецкі музыкант Г. Нейгаўз аднойчы сказаў:

«Той, хто бывае да глыбіні душы сваёй узрушаны музыкой і праце, як апантаны, хто страсна любіць свой інструмент, той авалодае віртуознай тэхнікай, той зможа перадаць мастацкі вобраз твора, і ён будзе выканаўцам».

Віртуозна тэхніка... Так, ён валодае ёю. Але Аляксандр Крамараву зусім не імкнецца быць падобным да віртуозаў «паганініўскага плана». Яго манера ігры натуральная, простая, яна — не для эфектнага ўздзеяння на публіку. Незвычайнае тэхнічнае майстэрства гэтага скрыпача не кідаецца ў вочы: ты, як зачараваны, толькі слухаеш, слухаеш эмацыянальнае слова струны...

Гэты музыкант вабіць сваёй артыстычнай абаяльнасцю і надзвычайнай здольнасцю «спяваць» на інструменце. Вытанчанасць тэмбравых пераліваў, рэдкай прыгажосці гук, імпуль і вельмі інтэнсіўны, бездакорна чыстая інтанацыя і дакладная рытміка гавораць аб тым, што на сцэне — таленавіты мастак.

...Скрыпка вялікага Паганіні. Трымаць яе ў руках — асалода. Іграць на ёй — гонар! Малады беларускі музыкант Аляксандр Крамараву, лаўрэат першай прэміі Міжнароднага конкурсу скрыпачоў імя Н. Паганіні 1973 года (Генуя), іграў на чароўнай «Дэль Джэзу» работы Гварнеры.

На мастацтве музыкантаў нязменна адбываюцца іх асоба, рысы характару, густ, тэмпера-

мент. Аб чым жа гаворыць нам мастацтва А. Крамараву?

Меламаны сталіцы нядаўна сустракаліся з выдатным скрыпачом у канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Выклікаў іх захапленне бязмежны дыяпазон гучанняў, сакантылена, багатае штрыхоў — ад шырокага дэталашэ

Лаўрэат Міжнароднага конкурсу скрыпач Аляксандр Крамараву.

да эфектнага стака-та. Выканаўчы стыль А. Крамараву — гэта спалучэнне рамантычнай усхваляванасці і тэмпераментнасці з тонкім лірызмам.

А рэпертуарныя магчымасці гэтага музыканта? Ад Баха і Паганіні да Стравінскага і Пракоф'ева...

Музыку Баха ён адчувае незвычайна глыбока. Чароўная саната до-мінар. Колькі выразнасці і шаноўнасці, колькі пачуцця і разумення мастацтва вялікага кампазітара!

Сапраўдная мастакоўская сталасць характарызуе і выкананне Другой скрыпачнай санаты І. Брамса. А. Крамараву дэманструе тут музыку,

поўную драматызму, рамантыкі і страці...

Калі ж слухаеш, як ён іграе канцэртны дуэт І. Стравінскага, то яскрава адчуваеш, што скрыпач не толькі разумее новую музыку, але шыра любіць і захапляецца ёю.

Ён здольны да канца пакарыць інструмент, свабодна выкарыстоўваць багатую палітру музычных фарбаў, здольны сыграць заўсёды, ці амаль заўсёды, так, як хоча.

Яркае дынамічнасць і усхваляванасць ў санате Ф. Пуленка...

Каскады крыштална чыстых флажалетаў, пазычаныя вобразаў, палёт фантазіі, драматычныя кантрасты — у чароўнай санате «Напалеон» Н. Паганіні, якая выконваецца на адной струне «соль»...

Вытанчаная, філігранная тэхніка ў мініяцюры Ф. Крэйслера...

Непасрэдня, з рысамі гратэску прэлюдыі Д. Гершвіна...

Немагчыма пералічыць тую гаму нюансаў і адценняў, якую прапануе нам выдатны музыкант А. Крамараву ў сваёй творчасці. Яму ўласцівы сапраўдны творчы напал, максімальная актыўнасць. Ён заўсёды натуральны ў сваёй артыстычнай захапленасці.

Скрыпач выходзіць на эстраду пад апладысменты залы, якая чакае першага ўзлёту яго пяшчотнага і легуценнага смывка. І зноў мы слухаем непаўторныя гукі музыкі. Гучыць Канцэрт Мендэльсона...

У. АФАНАСЬЕУ,
заслужаны дзеяч
мастацтваў
Таджыкскай ССР.

Гэтыя словы зусім нядаўна можна было бачыць на афішах, расклееных па ўсяму гораду. Яны запрашалі на вечары бальнага танца, арганізаваныя ў рамках Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных.

Наш карэспандэнт звярнуўся да старэйшай журы конкурсу доктара мастацтвазнаўства Юліі Міхайлаўны Чурко з просьбай расказаць, як праходзіла гэтае свята грацыі.

— Такія святы становяцца ў нас традыцыйнымі. Пачатак быў пакладзены летась, спадзяюся, што яны будуць праводзіцца і надалей. «Мінскі баль-76» у адрозненне ад мінулага года вылучаўся масавасцю, размахам, значна большай аўдыторыяй. Адкры-

артыстычнасць, музыкальнасць, адчуванне рытму.

Другое месца заваяваў дуэт Раісы і Яўгенія Лембергаў. Высокае майстэрства прадэманстравалі Таццяна Куманская і Міхаіл Паўлінаў. Яны сталі таксама лаўрэатамі конкурсу. Усе тры гэтыя дуэты — выхаванцы студыі сучаснага бальнага танца Палаца культуры Мінскага трактарнага заводу.

Сярод ансамбляў перамогу атрымаў калектыў Палаца культуры тэкстыльшчыкаў.

— Дадамо, што ў «Мінскім балі-76» прынялі ўдзел і госці — з Ленінграда,

«МІНСКІ БАЛЬ — 76»

ваўся ён вельмі маляўнічым танцавальным вечарам «Рытмы ўсіх часоў» у Мінскім Палацы культуры тэкстыльшчыкаў. Пасля ў клубах і палацах культуры горада адбыліся вечары вальса, балі маладых рабочых, студэнтаў, у якіх прынялі ўдзел сотні аматараў харэаграфіі.

Апагеем свята стаў конкурс лепшых выканаўцаў бальных танцаў. У Мінскім Палацы спорту пераадчылена журы прайшло 36 танцавальных дуэтаў і тры ансамблі.

Першае месца заваявалі Надзея і Міхаіл Біруны. Гэты танцавальны дуэт вядомы не толькі ў Мінску, ён быў лаўрэатам усесаюзных і замежных конкурсаў бальнага танца. Міхаіла і Надзею (ён — малады інжынер, яна — студэнтка) вызначаюць тонкая

Кіева, Літвы, Эстоніі і Латвіі. Некалькі з іх занялі высокія прызавыя месцы. Дарэчы, у журы быў запрошаны лепшы танцавальны дуэт краіны — Чэслаў і Юратэ Нарвайшы з Каўнаса, якія прадэманстравалі сваё майстэрства ў паказальных выступленнях. Гэты конкурс стаў нібы вяршыняй, аснову якога склала танцавальная пляцоўка. Так, так. Яму ж папярэднічала сапраўднае свята бальных танцаў, у якім, як ужо гаварылася, прыняло ўдзел шмат танцораў-пачаткоўцаў.

Мы даведаліся пра шмат новых таленавітых выканаўцаў. Разам з тым, нельга абйсці маўчаннем і тое, што гэты жанр добра развіваецца толькі ў сталіцы, у іншых гарадах рэспублікі яму не надаецца належнай увагі.

Імёны салістаў гэтага тэатра самі на сабе прыцягваюць увагу тысяч прыхільнікаў вольнай песні, гарачага, напалу страцей чалавека, неўтаймаванага танца. Калі на афішах з'яўляецца

АГНІСТЫ ТЭМПЕРАМЕНТ

яго поўная назва — Маскоўскі цыганскі тэатр «Рамэн», — чакайце чаргі каля кас. Так было на тым тыдні ў Мінску, куды прыехаў «Рамэн».

Першай работай, якую артысты паказалі ў сталіцы Беларусі, стала народнае відовішча «Мы — цыгане». Аўтарамі яго з'яўляюцца вядомы акцёр і драматург Іван Ром-Лебедзеў і папулярны спявак Мікалай Слічэнка.

Што гэта за спектакль? У нейкай ступені — тэатралізаваны літаратурна-музычны агляд з пэўным сюжэтам. Гэта дае магчымасць трупам прадэманстраваль-

сваё ўмельства пераклочацца ў музычную стыхію розных кантынентаў і краін. «Вандруючы» разам з цыганамі, гледачы пераносяцца то ў Індыю, то ў Егіпет, то ў Іспанію, то на берагі Дунаю, то ў старыя гарады Расіі. Нездарма і не выпадкова ў гэце твора так часта прыгадваюцца імёны А. Пушкіна, М. Ляскова, А. Купрына, Л. Талстога (тут даюцца сцэны з паэмы «Цыгане», з апавесці «Зачараваны вандруючы», з драмы «Жывы труп»). Водгудле рамантычных гімнаў, складзеных у гонар свабодалюбных герояў народа

М. Горкім і Федэрыка Гарсія Лоркай, таксама ўплецена ў характэрнае песьню і танцаў, у маляўнічую палітру відовішча.

Эмацыянальна ўзніслае, праякнутае лірызмам, выразнае па пластычнаму малюнку выкананне асобных эпізодаў (іх у спектаклі чатырнаццаць) выклікае ў зале Палаца спорту дружнія апладысменты захапленых гледачоў. З добрым густам і мастацкім тактам аўтары п'есы і пастаноўчыя група (рэжысура — народнага артыста РСФСР М. Слічэнка, харэаграфія — народнага артыста РСФСР М. Марцірасяна, мастак С. Бархін, хормайстар Н. Эрдэнка) уводзяць у тэатральны спектакль эпізоды, звязаныя з рэвалю-

цыйнымі падзеямі ў Расіі, паказваюць лёс цыгана на ўмовах свабоднай краіны сацыялізму.

Напярэдадні гастрольнага ў Мінску спектакля «Мы — цыгане» меў прэм'еру ў Маскве. Тут адбываецца праверка твора ў патрабавальнай і добразычлівай аўдыторыі. Мінчане вітаюць М. Слічэнка і яго калег — заслужаных артыстаў РСФСР Тамілу Агаміраву, Сяргея Залатарова, Вольгу Пятрову, Барыса Ташкенскага, Вольгу Яноўскую, маладых выканаўцаў, дзякуюць за патхнёнае мастацтва.

На здымку — сцэна са спектакля тэатра «Рамэн».

Тэкст А. САВІЧА,
Фота Ул. КРУКА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

АТ 03615

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-83, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Констанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФ'ЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар),

Рыгор ШЫРМА.